

**Analiza zróżnicowań
rozwoju społeczno-gospodarczego
istniejących i postulowanych podregionów
województwa mazowieckiego**

Warszawa 2012

Opracowanie/Wydawca
Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie
ul. Solec 22
00-410 Warszawa
tel. (22) 518 49 00
fax. (22) 518 49 49
www.mbpr.pl, e-mail: biuro@mbpr.pl

Dyrektor Biura:
prof. dr hab. Zbigniew Strzelecki

Zastępcy dyrektora:
mgr Bartłomiej Kolipiński
dr inż. arch. Tomasz Sławiński
mgr Elżbieta Sielicka

Redaktor Naczelny:
prof. dr hab. Zbigniew Strzelecki

Dyrektor Oddziału Terenowego w Siedlcach:
mgr inż. Urszula Gadomska

**Wykonano w Oddziale Terenowym w Siedlcach
przy współpracy z Oddziałem Terenowym w Ostrołęce
przez zespół w składzie:**

mgr inż. Krystyna Mazur – koordynator
mgr Monika Kierzkowska
mgr inż. Zbigniew Cieszkowski
mgr Honorata Dębek (OT Ostrołęka)
mgr inż. Barbara Dymna
mgr inż. Elżbieta Polak
mgr Małgorzata Rogowiec
mgr inż. Bożena Szymańska (OT Ostrołęka)
Danuta Aleksandrowicz
Elżbieta Dmowska
Dariusz Oleszczuk
Grażyna Zaciura

Tłumaczenie:
mgr inż. Elżbieta Polak

Redakcja techniczna, skład i łamanie:
mgr inż. Weronika Makowska

Analizy i Studia

A i S

Zeszyt 1(32)/2012

*Analiza różnicowań rozwoju społeczno-gospodarczego
istniejących i postulowanych podregionów województwa mazowieckiego*
ISSN 1892-6322

SPIS TREŚCI

WSTĘP.....	4
1. PODZIAŁ STATYSTYCZNY WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO	5
1.1. Aktualny podział statystyczny województwa mazowieckiego.....	5
1.2. Podział statystyczny województwa mazowieckiego w świetle powiązań społeczno-gospodarczych i funkcjonalno-przestrzennych	6
1.3. Proponowany podział statystyczny.....	7
2. PRZESTRZENNE ZRÓŻNICOWANIE PROCESÓW DEMOGRAFICZNYCH I OSADNICZYCH.....	10
2.1. Procesy depopulacji i suburbanizacji.....	10
2.2. Procesy deformacji struktury ludności według wieku	13
2.3. Struktura ludności według płci	15
2.4. Przekształcenia sieci osadniczej	16
3. PRZESTRZENNE ZRÓŻNICOWANIE SYTUACJI SPOŁECZNEJ	23
3.1. Rynek pracy	23
3.2. Dochody ludności	28
3.3. Poziom wykształcenia ludności	29
4. PRZESTRZENNE ZRÓŻNICOWANIE GOSPODARKI	31
4.1. Rachunki regionalne	31
4.2. Inwestycje i środki trwałe	35
4.3. Przedsiębiorczość.....	41
4.4. Rolnictwo	45
4.5. Przemysł.....	49
4.6. Usługi.....	50
4.6.1. Struktura podmiotów gospodarczych i pracujących w usługach	50
4.6.2. Wybrane usługi	52
5. PRZESTRZENNE ZRÓŻNICOWANIE INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ	59
5.1. Gospodarka wodno-ściekowa	59
5.2. Zaopatrzenie w gaz	64
5.3. Zaopatrzenie w ciepło	66
5.4. Zaopatrzenie w energię elektryczną.....	68
5.5. Internet	70
6. PRZESTRZENNE ZRÓŻNICOWANIE SYSTEMÓW TRANSPORTOWYCH	72
7. PRZESTRZENNE ZRÓŻNICOWANIE SYTUACJI FINANSOWEJ JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO.....	76
7.1. Dochody własne.....	76
7.2. Środki z budżetu UE uzyskane na inwestycje	77
7.3. Wydatki majątkowe inwestycyjne	78
8. PRZESTRZENNE ZRÓŻNICOWANIE WYKORZYSTANIA FUNDUSZY UNIJNYCH.....	80
8.1. Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego 2004-2006.....	80
8.2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013.....	82
8.3. Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013.....	84
PODSUMOWANIE I WNIOSKI	87
SŁOWNICZEK SKRÓTÓW	90
MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE.....	90
SPIS MAP	91
SPIS TABEL	91
SPIS WYKRESÓW	91
ABSTRACT	94

WSTĘP

Województwo mazowieckie charakteryzuje się największymi w kraju wewnętrznymi dysproporcjami rozwoju społeczno-gospodarczego, analizowanego na poziomie podregionów statystycznych (NTS-3). Szybko rozwijająca się część centralna Mazowsza (głównie: m.st. Warszawa i podregion warszawski zachodni) wyróżnia się znacznie wyższym poziomem rozwoju niż obszary peryferyjne (szczególnie podregiony: ostrołęcko-siedlecki i radomski). Istniejące zróżnicowania wewnętrzne były istotnymi uwarunkowaniami kształtowania polityki rozwoju określonej w *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020* oraz polityki przestrzennej przyjętej w *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego*.

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania polityki regionalnej są fundusze Unii Europejskiej. Podstawą wytyczania kierunków polityki regionalnej UE są analizy porównawcze rozwoju regionów, dla których kluczowe znaczenie ma Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS). Aktualna klasyfikacja statystyczna województwa mazowieckiego (jednostka NTS-2) może spowodować w następnej perspektywie finansowej UE wykluczenie całego regionu z możliwości korzystania z dotacji przeznaczonych na realizację celu 1 polityki spójności – konwergencji, w związku z przekroczeniem przez Mazowsze progu pomocy strukturalnej dla regionów najuboższych (PKB *per capita* poniżej 75% przeciętnej w UE). Średni poziom PKB na mieszkańca województwa mazowieckiego w 2008 roku stanowi 89% średniej Unii Europejskiej i jest zawyżony przez podregion m.st. Warszawa – 167% średniej UE, podczas gdy w pozostałej części województwa nie przekracza 50%.

W związku z powyższym Zarząd Województwa Mazowieckiego w 2009 roku podjął starania o zmianę klasyfikacji jednostek statystycznych w obrębie województwa, polegającą na wydzieleniu m.st. Warszawy (obecnie NTS-3) jako drugiej jednostki NTS-2 oraz podziale dwóch peryferyjnych podregionów NTS-3: ostrołęcko-siedleckiego na ostrołęcki i siedlecki oraz ciechanowsko-płockiego na ciechanowski i płocki.

Celem niniejszego opracowania jest wykazanie i zbadanie zróżnicowań rozwoju podregionów województwa mazowieckiego w oparciu o aktualny i proponowany podział statystyczny regionu. Wyniki analizy będą wykorzystane w procesie aktualizacji polityki rozwoju wobec zróżnicowanych obszarów Mazowsza, określonej w dokumentach strategicznych i planistycznych samorządu województwa.

Podstawę prawną stanowią:

- art. 38 *Ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym: Organy samorządu województwa ... prowadzą analizy i studia ... odnoszące się do obszarów i problemów zagospodarowania przestrzennego odpowiednio do potrzeb i celów podejmowanych w tym zakresie prac,*
- art. 11 ust. 2 *Ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa: Samorząd województwa prowadzi politykę rozwoju województwa....*

Zakres opracowania obejmuje analizę problemów społeczno-gospodarczych oraz zagadnień z zakresu infrastruktury technicznej. Została ona sporządzona w ujęciu dynamiczno-przestrzennym, przy wykorzystaniu ogólnodostępnych danych statystycznych zagregowanych na poziomach: powiatów (w celu wyliczenia wskaźników dla podregionów proponowanych), podregionów, województw i Polski. Przyjęto następujące zasady:

- większość wskaźników została przeanalizowana zarówno według stanu istniejącego na koniec 2011 roku (bądź według najaktualniejszych dostępnych danych), jak i dynamiki zmian od roku 2004,
- wskaźniki wykazujące duże zróżnicowanie w analizowanym okresie, takie jak: saldo migracji, przyrost naturalny i liczba mieszkań oddanych do użytku, przeanalizowano

w oparciu o dane średnioroczne w latach 2004-2011, a w celu wykazania zmian porównano dane średnioroczne z lat 2004-2007 i 2008-2011:

- w przypadku budżetów jednostek samorządu terytorialnego przeanalizowano wskaźniki średnioroczne za lata 2006-2011, gdyż dla tego okresu dostępne są dane dotyczące środków uzyskanych z budżetu UE na inwestycje,
- w rozdziale *Przestrzenie wykorzystanie funduszy unijnych* przeanalizowano sumę płatności od rozpoczęcia finansowania w ramach poszczególnych programów unijnych, natomiast w przypadku środków uzyskanych w ramach Wspólnej Polityki Rolnej, omówionych w rozdziale *Rolnictwo*, analizie poddana została suma płatności od 2004 roku.

1. PODZIAŁ STATYSTYCZNY WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

1.1. Aktualny podział statystyczny województwa mazowieckiego

Zgodnie z *Rozporządzeniem (WE) nr 1888/2005 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 maja 2003 roku w sprawie ustalenia wspólnej klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS)* oraz *Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie wprowadzenia Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS)*, województwo mazowieckie (jednostka administracyjna) stanowi jedną jednostkę NTS-2, która podzielona jest na 6 podregionów NTS-3 (w tym 5 jednostek nieadministracyjnych):

- m.st. Warszawa,
- warszawski wschodni (powiaty: garwoliński, legionowski, miński, nowodworski, otwocki i wołomiński),
- warszawski zachodni (powiaty: grodziski, grójecki, piaseczyński, pruszkowski, sochaczewski, warszawski zachodni i żyrardowski),
- ostrołęcko-siedlecki (powiaty: łosicki, makowski, ostrołęcki, ostrowski, przasnyski, pułtuski, siedlecki, sokołowski, węgrowski, wyszkowski, m. Ostrołęka i m. Siedlce),
- ciechanowsko-płocki (powiaty: ciechanowski, gostyniński, mławski, płocki, płoński, sierpecki, żuromiński i m. Płock),
- radomski (powiaty: białobrzegi, kozienicki, lipski, przysuski, radomski, szydłowiecki, zwoleński i m. Radom).

Województwo mazowieckie zarówno pod względem powierzchni, jak także liczby ludności (5,3 mln według stanu na dzień 31 grudnia 2011 roku) jest największą jednostką wyodrębnioną na poziomie NTS-2 w kraju. Dla lepszego zobrazowania warto przytoczyć, że w przedziale do 2 mln mieszkańców mieści się 6 województw, natomiast od 2 do 3,5 mln – 8 województw. Województwem z liczbą ludności zbliżoną do mazowieckiego jest jedynie województwo śląskie (4,6 mln mieszkańców).

Biorąc pod uwagę liczbę ludności, na 66 podregionów wydzielonych w kraju, w pierwszej dekadzie znajdują się aż 4 podregiony: m.st. Warszawa, warszawski wschodni, warszawski zachodni i ostrołęcko-siedlecki, natomiast pod względem zajmowanej powierzchni, jak również liczby gmin wchodzących w ich skład, bardzo wysokie lokaty w kraju zajmują podregiony ostrołęcko-siedlecki i ciechanowsko-płocki (*Tabela 1*).

Województwo mazowieckie należy także do największych regionów UE i jako jednostka NTS-2 pod względem liczby ludności zajmuje w niej 11 pozycję. Zarówno na poziomie

regionu, jak i w podregionie m.st. Warszawa około dwukrotnie przekroczone są maksymalne wielkości zaludnienia preferowane w *Rozporządzeniu (WE) nr 1888/2005 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 maja 2003 roku w sprawie ustalenia wspólnej klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS)* – 800 tys. dla NTS-3 i 3 mln dla NTS-2.

Tabela 1. Podstawowe dane dotyczące podziału województwa mazowieckiego na regiony i podregiony statystyczne (stan na dzień 31 grudnia 2011 roku)

Wyszczególnienie	Ludność		Powierzchnia		Gminy	
	Liczba	Pozycja w kraju	km ²	Pozycja w kraju	Liczba	Pozycja w kraju
Jednostki statystyczne NTS-2						
województwo mazowieckie	5 285 604	1	35 558	1	314	1
Jednostki statystyczne NTS-3						
podregion ciechanowsko-płocki	631 010	25	7780	9	65	4
podregion ostrołęcko-siedlecki	758 056	10	12 090	1	91	1
podregion radomski	624 600	26	5763	24	51	15-17*
podregion m.st. Warszawa	1 708 491	1	517	59	1	61-66*
podregion warszawski wschodni	786 750	2	5104	34	58	5-8*
podregion warszawski zachodni	776 697	6	4304	39	48	20

*występuje po kilka podregionów o takiej samej liczbie gmin

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

W Unii Europejskiej stosowana jest różna klasyfikacja statystyczna wobec stolic państw i innych dużych miast. Miasta te stanowią:

- jedną jednostkę NTS-2 bez podziału na mniejsze jednostki statystyczne (np. Praga, Wiedeń, Bruksela, Madryt),
- jedną jednostkę NTS-2 podzieloną na jednostki NTS-3 (np. Paryż, Bukareszt, Lizbona),
- kilka jednostek NTS-2 podzielonych na jednostki NTS-3 (np. Londyn),
- jedną jednostkę NTS-3 (np. Warszawa, Budapeszt, Sofia).

Miasta o zbliżonej liczbie ludności do Warszawy (Budapeszt, Sofia) stanowią jeden NTS-3, ale wchodzi w skład znacznie mniejszych jednostek NTS-2 niż województwo mazowieckie. Dla przykładu region Közép-Magyarország, w skład którego wchodzi Budapeszt, w 2011 roku liczył 2,9 mln mieszkańców i zajmował powierzchnię 6,9 tys. km², a region Yugozapaden, do którego należy Sofia, liczył 2,1 mln mieszkańców i miał powierzchnię 20,3 tys. km².

1.2. Podział statystyczny województwa mazowieckiego w świetle powiązań społeczno-gospodarczych i funkcjonalno-przestrzennych

Aktualny podział statystyczny Mazowsza nie uwzględnia w wystarczający sposób różnicowania społeczno-gospodarczego regionu, które zostało poddane analizie w następnych rozdziałach niniejszego opracowania, a także wielu istotnych uwarunkowań funkcjonalno-przestrzennych – szczególnie dotyczy to części województwa znajdującej się w zasięgu podregionów statystycznych: ciechanowsko-płockiego i ostrołęcko-siedleckiego. Agregacja danych statystycznych na poziomie NTS-2 i NTS-3 w obecnym podziale na jednostki statystyczne utrudnia rzeczywistą ocenę sytuacji społeczno-gospodarczej regionu i ww. podregionów, a także uniemożliwia porównanie ze wskaźnikami dla kraju i UE oraz prawidłowe prowadzenie polityki regionalnej.

Na „zafałszowanie” sytuacji na poziomie NTS-2 duży wpływ ma wysoko rozwinięte m.st. Warszawa. Średni poziom PKB na mieszkańca województwa mazowieckiego, wynoszący 87% średniej Unii Europejskiej i 160% średniej krajowej, jest zawyżony przez podregion NTS-3 m.st. Warszawa, w którym wskaźnik ten jest dwukrotnie wyższy od średniego w województwie i ponad czterokrotnie wyższy niż w najuboższym podregionie radomskim.

Istniejący podział Mazowsza na poziomie NTS-3 nie pozwala na wydobycie specyfiki społeczno-gospodarczej subregionów funkcjonalno-przestrzennych: ciechanowskiego, płockiego (tworzących podregion statystyczny ciechanowsko-płocki), ostrołęckiego i siedleckiego (podregion ostrołęcko-siedlecki).

Wykształcenie ww. subregionów związane jest przede wszystkim z lokalizacją w obu powyższych jednostkach NTS-3 dwóch miast o takiej samej randze – są to były miasta wojewódzkie, obecnie funkcjonujące jako ośrodki subregionalne, w których zlokalizowane są delegatury Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w Warszawie i Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego w Warszawie, o zasięgach działania zbliżonych do podziału administracyjnego kraju sprzed 1999 roku (który ma wpływ także na wiele istniejących podziałów specjalnych). Na odrębność funkcjonalno-przestrzenną przedmiotowych subregionów mają także wpływ słabo rozwinięte wewnętrzne powiązania komunikacyjne, szczególnie w podregionie ostrołęcko-siedleckim rozdzielonym funkcjonalnie przez rzekę Bug. Każde z miast: Płock, Ciechanów, Ostrołęka i Siedlce, ma wyraźnie wykształcony zasięg oddziaływania społeczno-gospodarczego na otaczające obszary. Szczególnie wyróżnia się pod tym względem największy i najbardziej rozwinięty przemysłowo Płock, który ze względu na koncentrację przedsiębiorstw o znaczeniu krajowym stanowi bardzo atrakcyjny rynek pracy dla mieszkańców subregionu. Korzystne wskaźniki statystyczne osiągnięte w tym mieście i sąsiadujących gminach znacznie zawyżają pozycję obecnego podregionu ciechanowsko-płockiego w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego.

W *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020* oraz w *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* zdefiniowane zostały obszary problemowe – w znacznej mierze odpowiadające zasięgom subregionów funkcjonalnych Mazowsza. Wobec obszarów problemowych prowadzona jest określona w ww. dokumentach polityka rozwoju przy wykorzystaniu publicznych środków finansowych, w tym funduszy strukturalnych Unii Europejskiej. Obecny podział Mazowsza na jednostki NTS-3 utrudnia właściwe diagnozowanie obszarów problemowych, zdelimitowanych w podregionach: ciechanowsko-płockim i ostrołęcko-siedleckim, oraz podejmowanie niezbędnych działań.

1.3. Proponowany podział statystyczny

W związku z:

- dużym zróżnicowaniem społeczno-gospodarczym i funkcjonalno-przestrzennym Mazowsza, nieznajującym odzwierciedlenia w obecnym podziale statystycznym (NTS-2 – regiony, i NTS-3 – podregiony), a tym samym znacznym utrudnieniem rzeczywistej oceny sytuacji społeczno-gospodarczej na tych poziomach statystycznych oraz porównania ze wskaźnikami dla kraju i UE,
- ewentualnością wykluczenia całego województwa w następnej perspektywie finansowej UE z korzystania z dotacji przeznaczonych na realizację celu 1 polityki spójności – konwergencji (przy zachowaniu obecnej polityki finansowej UE i obecnego podziału statystycznego Mazowsza),
- niezaliczaniem najsłabiej rozwiniętych terenów województwa do obszarów wsparcia delimitowanych w dokumentach krajowych, w oparciu o wskaźniki zagregowane na poziomie NTS-2 lub NTS-3,

– występującymi w aktualnym podziale statystycznym województwa naruszeniami kryteriów delimitacji jednostek, określonych w *Rozporządzeniu (WE) nr 1059/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 maja 2003 r. w sprawie ustalenia wspólnej klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do celów statystycznych (NUTS)*, w zakresie liczby ludności oraz nieuwzględnienia wszystkich uwarunkowań społeczno-gospodarczych i funkcjonalno-przestrzennych w jednostkach nieadministracyjnych,

Samorząd Województwa Mazowieckiego podjął działania mające na celu zmianę podziału statystycznego regionu.

Mapa 1. Proponowany podział województwa mazowieckiego na regiony i podregiony statystyczne

Źródło: opracowanie własne MBPR

Ponieważ klasyfikacja NTS nie ma charakteru stałego i zgodnie z art. 5 ust. 2 ww. rozporządzenia raz na trzy lata, w drugiej połowie roku kalendarzowego mogą być wprowadzane zmiany w tej klasyfikacji, korekta podziału statystycznego województwa mazowieckiego jest możliwa i była już przeprowadzona w 2006 roku (dokonano wówczas podziału podregionu warszawskiego na warszawski zachodni oraz warszawski wschodni – dołączając do niego powiat garwoliński z podregionu radomskiego). Zarząd Województwa Mazowieckiego zwrócił się w listopadzie 2009 roku do Ministerstwa Rozwoju Regionalnego z wnioskiem o wery-

fikację klasyfikacji jednostek terytorialnych do celów statystycznych. W związku z brakiem decyzji w tej sprawie, sejmik regionu przyjął w następnym roku *Uchwałę Sejmiku Województwa Mazowieckiego Nr 148/10 z dnia 6 września 2010 r. w sprawie stanowiska Sejmiku Województwa Mazowieckiego dotyczącego modyfikacji podziału obszaru Województwa Mazowieckiego na jednostki statystyczne NTS-2 i NTS-3*, w której zarekomendowano:

- wyodrębnienie dwóch jednostek NTS-2 obejmujących:
 - m.st. Warszawę,
 - pozostałą część województwa mazowieckiego,
- podział jednostek statystycznych poziomu NTS-3 (podregionów) – ostrołęcko-siedleckiego i ciechanowsko-płockiego i utworzenie nowych podregionów:
 - płockiego (powiaty: m. Płock, gostyniński, płocki i sierpecki),
 - ciechanowskiego (powiaty: ciechanowski, mławski, płoński, pułtuski i żuromiński),
 - ostrołęckiego (powiaty: m. Ostrołęka, makowski, ostrołęcki, ostrowski, przasnyski i wyszkowski),
 - siedleckiego (powiaty: m. Siedlce, łosicki, siedlecki, sokołowski i węgrowski).

Zmiana granic jednostek NTS-2 w Polsce wymaga aktualizacji, oprócz *Rozporządzenia (WE) nr 1059/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 maja 2003 r. w sprawie ustalenia wspólnej klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS)*, także krajowego *Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie wprowadzenia Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS)* – w tym m.in. likwidacji zapisu o zgodności podziału statystycznego Polski na poziomie 2 z podziałem administracyjnym kraju.

Tabela 2. Podstawowe dane dotyczące proponowanego podziału województwa mazowieckiego na regiony i podregiony statystyczne (stan na dzień 31 grudnia 2011 roku)

Wyszczególnienie	Ludność		Powierzchnia		Gminy	
	Liczba	Pozycja w kraju	km ²	Pozycja w kraju	Liczba	Pozycja w kraju
Jednostki statystyczne NTS-2						
m.st. Warszawa	1 708 491	12	517	17	1	17
pozostała część województwa mazowieckiego	3 577 113	2	35 041	1	313	1
Jednostki statystyczne NTS-3						
podregion ciechanowski	346 998	62	5256	31	44	23-26*
podregion płocki	335 344	63	3351	49	28	49-50*
podregion ostrołęcki	391 222	56	6504	12	46	20
podregion siedlecki	315 502	65	4759	37	38	36-41*
podregion radomski	624 600	24	5763	23	51	13-15*
podregion m.st. Warszawa	1 708 491	1	517	61	1	63-68*
podregion warszawski wschodni	786 750	2	5104	34	58	3-6*
podregion warszawski zachodni	776 697	6	4304	40	48	18

*występuje kilka podregionów o takiej samej liczbie gmin

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

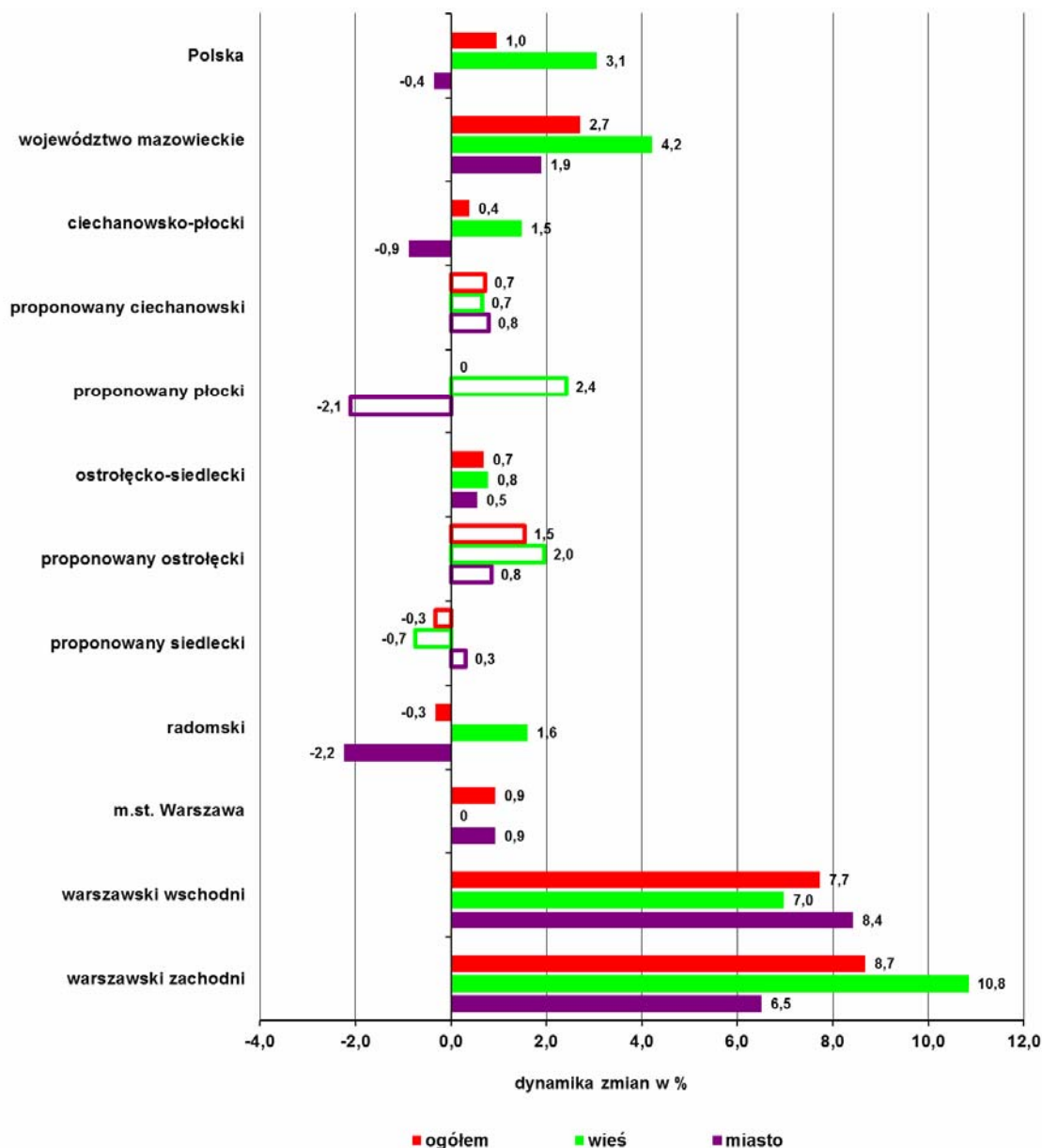
Propozycje nowego podziału statystycznego przedstawia *Mapa 1* i *Tabela 2*. Porównanie danych dotyczących liczby ludności, powierzchni oraz liczby gmin wchodzących w skład proponowanych nowych jednostek z danymi zawartymi w *Tabeli 1* potwierdza zasadność rekomendowanego przez samorząd województwa podziału statystycznego Mazowsza.

2. PRZESTRZENNE ZRÓŻNICOWANIE PROCESÓW DEMOGRAFICZNYCH I OSADNICZYCH

2.1. Procesy depopulacji i suburbanizacji

Mazowsze jest największym pod względem liczby ludności województwem w Polsce. W końcu 2011 roku w województwie mazowieckim było około 5,3 mln mieszkańców, co stanowiło blisko 14% ludności Polski (porównywalnym udziałem charakteryzowało się jedynie województwo śląskie). Około 1/3 ogółu ludności województwa zamieszkiwała w podregionie m.st. Warszawa. Udział pozostałych podregionów mieścił się w przedziale od około 12% w podregionach: radomskim i ciechanowsko-płockim do 14,9% w warszawskim wschodnim.

Wykres 1. Zmiany liczby ludności w latach 2004-2011

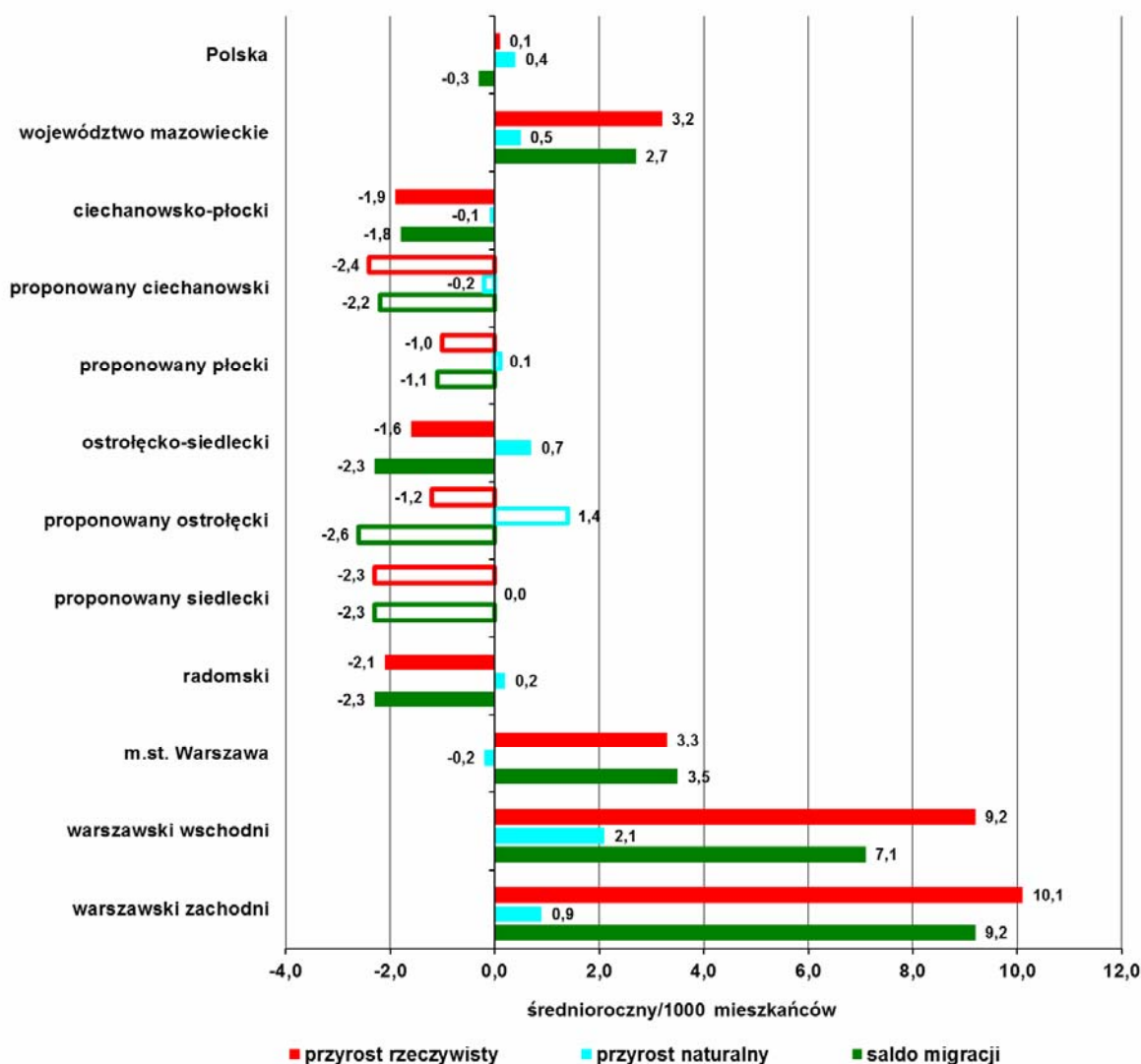
Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

W okresie od 31 grudnia 2004 roku do 31 grudnia 2011 roku liczba ludności w województwie systematycznie wzrastała, podczas gdy w kraju w latach 2004-2007 odnotowano spadek o 0,2%, natomiast w okresie 2008-2011 wzrost o 1,1%. Zmiany liczby ludności w podregionach, przedstawione na *Wykresie 1*, wskazują, że największy wzrost nastąpił w warszawskim zachodnim i warszawskim wschodnim, spadek natomiast w podregionie radomskim. Uwidoczniły się dysproporcje wewnątrz podregionów przewidzianych do podziału. W latach 2004-2011 ubytek liczby ludności nastąpił w proponowanym podregionie siedleckim (o 0,3%), przy jednoczesnym wzroście w proponowanym podregionie ostrołęckim (o 1,5%). W proponowanym do podziału podregionie ciechanowsko-płockim wzrost odnotowano w proponowanym ciechanowskim (o 0,7%) oraz stabilizację w proponowanym podregionie płockim.

Analiza liczby ludności w miastach i na wsi w latach 2004-2011 pokazuje, że Mazowsze jest bardzo zróżnicowane pod względem procesów osadniczych zachodzących na jego terenie. Szczegółowe analizy wykonane na poziomie gmin i powiatów wykazują, że obszary o zaawansowanych zjawiskach: depopulacji obszarów wiejskich, suburbanizacji, urbanizacji, a także dekoncentracji ludności nie pokrywają się z granicami podregionów istniejących, a nawet proponowanych. Zgodnie z *Wykresem 1* depopulacja obszarów wiejskich zaznaczyła się jedynie w proponowanym podregionie siedleckim, w którym liczba ludności wiejskiej zmniejszyła się o 0,7%. Procesy suburbanizacji miały miejsce głównie w podregionach podwarszawskich, gdzie liczba ludności wiejskiej wzrosła od 7% w podregionie warszawskim wschodnim do blisko 11% w podregionie warszawskim zachodnim. Oprócz procesów suburbanizacji, które zachodzą w podregionach podwarszawskich (przede wszystkim w gminach położonych wokół i na przedmieściach Warszawy, głównie w wyniku dekoncentracji ludności w jej centralnych dzielnicach) obserwuje się również silny rozwój miast. Liczba zamieszkałej w nich ludności wzrosła od 6,5% w warszawskim zachodnim do 8,4% w warszawskim wschodnim. Procesy suburbanizacji zarysowały się również w podregionie radomskim oraz proponowanych podregionach: płockim i ostrołęckim. W podregionach tych nastąpił wzrost liczby ludności zamieszkałej na wsi przy jednoczesnym spadku liczby ludności w miastach (z wyjątkiem proponowanego podregionu ostrołęckiego).

W analizowanym okresie wpływ na zmianę liczby ludności na Mazowszu miało dodatnie saldo migracji (średnioroczne +2,7‰) oraz w znacznie mniejszym stopniu – dodatni przyrost naturalny (średnioroczny +0,5‰). Analiza ww. wskaźników wykazała bardzo duże zróżnicowanie na poziomie podregionów, co pozwoliło podzielić województwo na 3 obszary. Pierwszy obejmuje podregiony: warszawski wschodni i warszawski zachodni, charakteryzujące się dodatnim przyrostem naturalnym oraz bardzo wysokim dodatnim saldem migracji, spowodowanym napływem ludności z centralnych dzielnic Warszawy, jak również z obszarów peryferyjnych województwa. Obszar drugi to podregion m.st. Warszawa, w którym napływ ludności z obszarów peryferyjnych był większy niż odpływ ludności z Warszawy, ale w przeliczeniu na 1000 mieszkańców saldo migracji było znacznie niższe niż w podregionach podwarszawskich. Przyrost naturalny w tym podregionie był ujemny, co spowodowane było między innymi niekorzystną strukturą ludności według wieku, opisaną w dalszej części rozdziału. Obszar trzeci to podregiony peryferyjne, charakteryzujące się ujemnym saldem migracji. Wystąpiły tutaj dość duże różnice w wysokości wskaźnika w poszczególnych podregionach, zarówno aktualnych, jak i proponowanych. Najwyższe ujemne saldo migracji miało miejsce w podregionach: ostrołęcko-siedleckim i radomskim (-2,3‰), najniższe w podregionie ciechanowsko-płockim (-1,8‰). Poza podregionem m.st. Warszawa i ciechanowsko-płockim przyrost naturalny w pozostałych podregionach był dodatni. Szczególnie niekorzystna sytuacja wystąpiła w podregionie ciechanowsko-płockim i proponowanym ciechanowskim, w których oprócz ujemnego salda migracji, odnotowano również ujemny przyrost naturalny (*Wykres 2*).

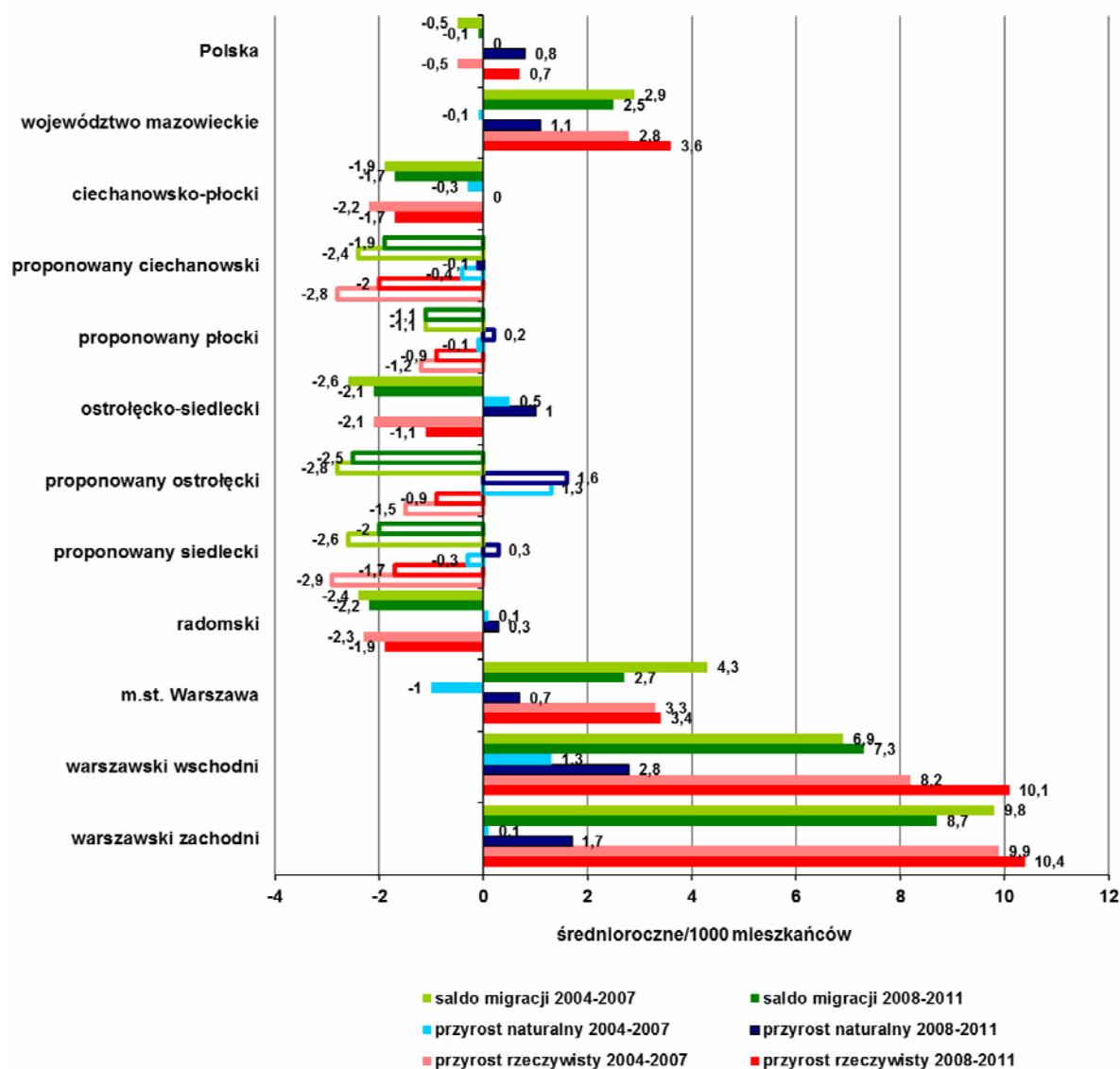
Wykres 2. Przyrost rzeczywisty, przyrost naturalny oraz saldo migracji w latach 2004-2011

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Wykres 3 przedstawia porównanie przyrostu rzeczywistego, przyrostu naturalnego i salda migracji na 1000 mieszkańców w latach 2004-2007 i 2008-2011. Wynika z niego, że w dalszym ciągu najatrakcyjniejszym miejscem osiedlania się ludności w województwie są podregiony centralne województwa, głównie warszawski wschodni i warszawski zachodni. W latach 2008-2011 w podregionach: warszawskim zachodnim i m.st. Warszawa średnioroczne saldo migracji było mniejsze niż w okresie 2004-2007, nasilił się natomiast napływ ludności do podregionu warszawskiego wschodniego. Na pozostałym obszarze województwa (poza proponowanym podregionem płockim) uwagę zwraca zmniejszające się ujemne saldo migracji. W latach 2008-2011 w aktualnych podregionach województwa (z wyjątkiem podregionu ciechanowsko-płockiego, gdzie liczba zgonów była równa liczbie urodzeń) odnotowano dodatni przyrost naturalny – najwyższy w podregionach podwarszawskich. Korzystne zmiany zaszły w podregionie m.st. Warszawy, w którym przyrost naturalny (ujemny w latach 2004-2007) w latach 2008-2011 przyjął wartości dodatnie. W pozostałych podregionach (aktualnych i proponowanych do podziału), nie odnotowano istotnych zmian w wysokości przyrostu naturalnego.

Wykres 3. Przyrost rzeczywisty i naturalny oraz saldo migracji w latach 2004-2007 i 2008-2011

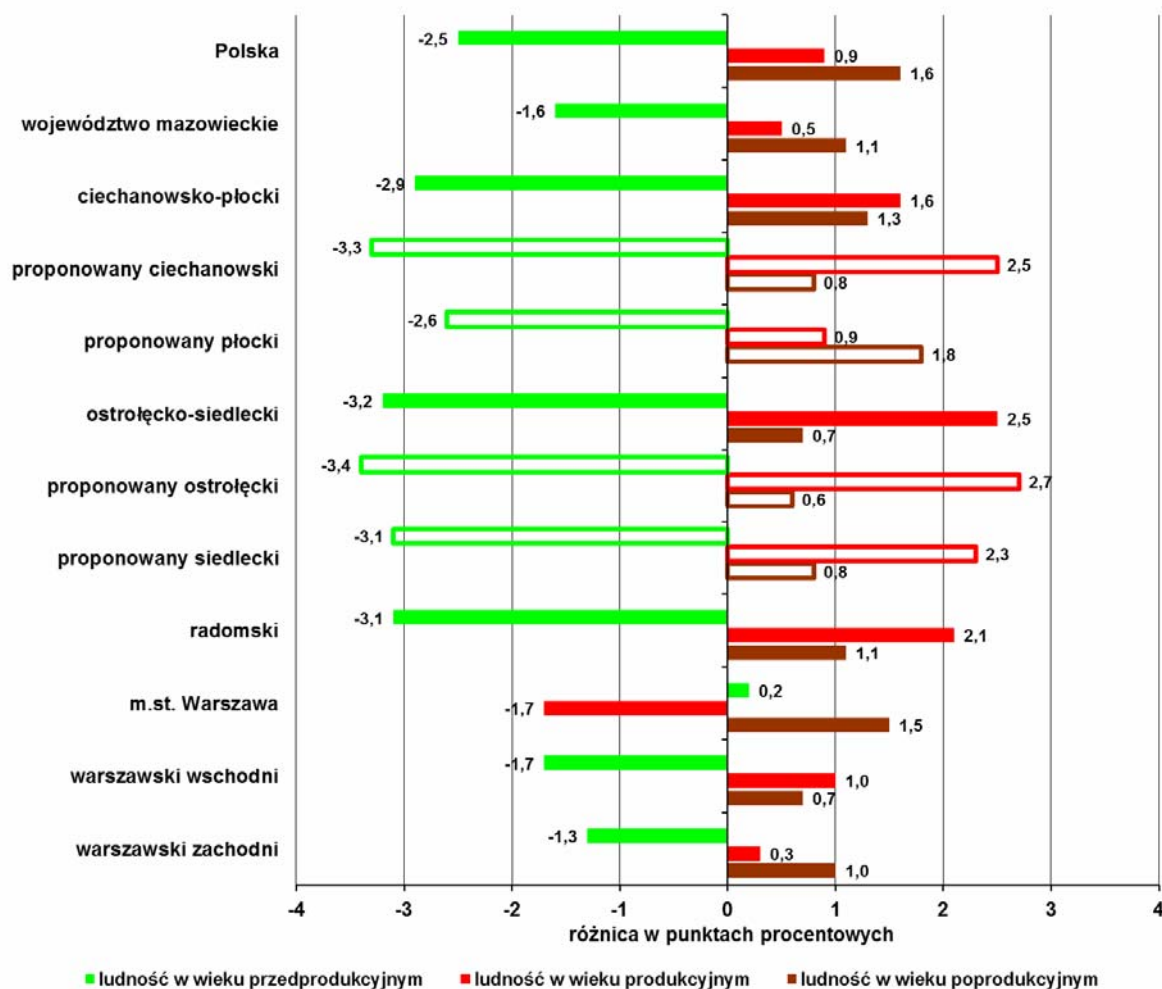
Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

2.2. Procesy deformacji struktury ludności według wieku

W analizowanym okresie na Mazowszu miały miejsce istotne zmiany w strukturze ludności według wieku, a mianowicie systematyczne zmniejszanie się udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym oraz stałe zwiększanie się udziału ludności w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym. Zmiany struktury ludności według wieku w podregionie m.st. Warszawa znacznie odbiegały od przeciętnych w województwie mazowieckim. Podregion ten charakteryzował się stabilizacją udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym (w pozostałych podregionach spadek udziału), spadkiem udziału ludności w wieku produkcyjnym (w pozostałych podregionach wzrost udziału) oraz największym z aktualnych podregionów wzrostem udziału ludności w wieku poprodukcyjnym. Zmiany najbardziej zbliżone do przeciętnych w województwie miały miejsce w podregionach podwarszawskich, a w szczególności warszawskim zachodnim. W podregionach peryferyjnych zaznaczył się znacznie wyższy niż przeciętny

w województwie spadek udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym oraz większy wzrost udziału ludności w wieku produkcyjnym. Wystąpiły istotne różnice wewnętrzne w podregionie ciechanowsko-płockim. Trudno jednoznacznie stwierdzić, w którym z proponowanych podregionów zachodziły korzystniejsze zmiany, gdyż rozbieżności dotyczyły każdej grupy wiekowej (*Wykres 4*).

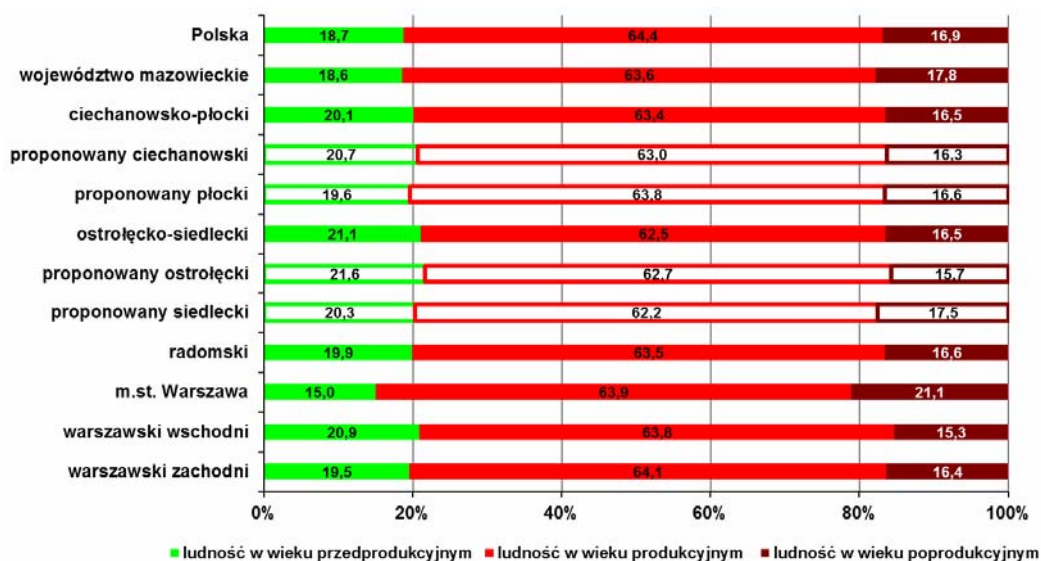
Wykres 4. Zmiany struktury ludności według wieku w latach 2004-2010

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Strukturę ludności według wieku ilustruje *Wykres 5*, z którego wynika, że w 2010 roku najmniej korzystną strukturą wiekową ludności charakteryzował się podregion m.st. Warszawa, gdzie odnotowano najniższy udział ludności w wieku przedprodukcyjnym i najwyższy udział ludności w wieku poprodukcyjnym. W aktualnych podregionach wyższy niż przeciętny w województwie i kraju był udział ludności w wieku przedprodukcyjnym, niższy natomiast w wieku poprodukcyjnym. Zaobserwowano duże zróżnicowanie wewnętrzne w podregionie ostrołęcko-siedleckim, gdzie znacznie korzystniejszą strukturą wiekową charakteryzował się proponowany podregion ostrołęcki.

Wykres 5. Struktura ludności według wieku w 2010 roku

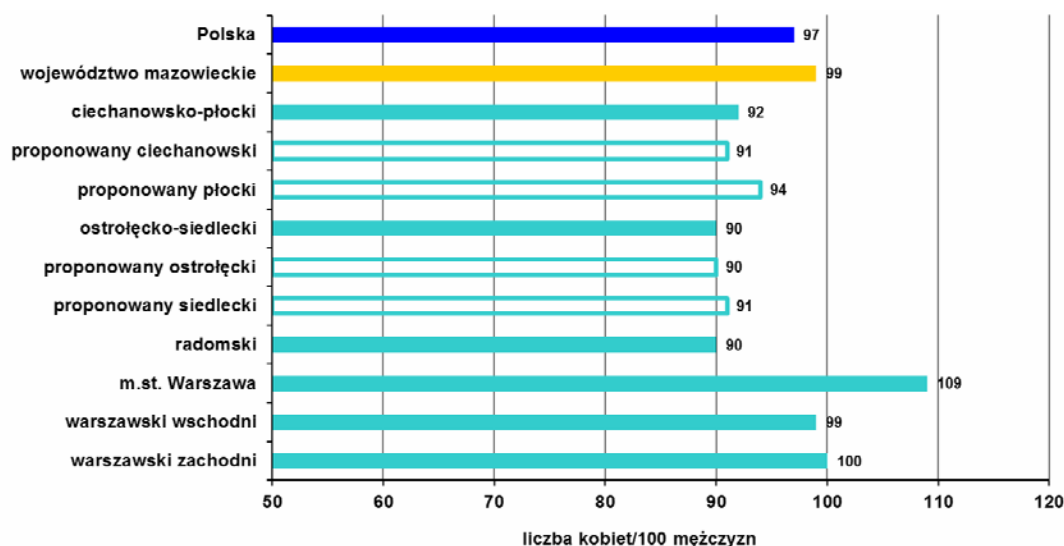

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

2.3. Struktura ludności według płci

W 2010 roku na 100 mężczyzn w województwie mazowieckim przypadało 109 kobiet (w kraju 107). Spośród podregionów województwa najwyższym wskaźnikiem feminizacji charakteryzował się podregion m.st. Warszawa (118), stosunkowo wysokim – podregion warszawski zachodni (108). W pozostałych podregionach wskaźniki mieściły się w przedziale od 102 w ostrołęcko-siedleckim do 106 w warszawskim wschodnim.

Wykres 6. Wskaźnik feminizacji w grupie wiekowej 20-34 lata w 2010 roku

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Bardzo istotna jest wartość wskaźnika feminizacji w grupie wiekowej 20-34 lata. Na Mazowszu w tym przedziale wiekowym liczba kobiet prawie dorównywała liczbie mężczyzn, podczas gdy w kraju na 100 mężczyzn przypadało 97 kobiet. Najkorzystniejsze wskaźniki, czyli równowagę pomiędzy liczbą kobiet a liczbą mężczyzn, odnotowano w podregionach podwarszawskich. Zdecydowana nadwyżka liczby kobiet miała miejsce w podregionie

m.st. Warszawa. W podregionach peryferyjnych wskaźnik feminizacji był wyrównany (od 90 w podregionie ostrołęcko-siedleckim do 92 w podregionie ciechanowsko-płockim), ale znacznie niższy niż przeciętny w kraju i województwie mazowieckim. Z podregionów proponowanych do podziału stosunkowo duże wewnętrzne zróżnicowanie odnotowano w ciechanowsko-płockim. Proponowany podregion płocki charakteryzował się korzystniejszym wskaźnikiem niż ciechanowski (*Wykres 6*).

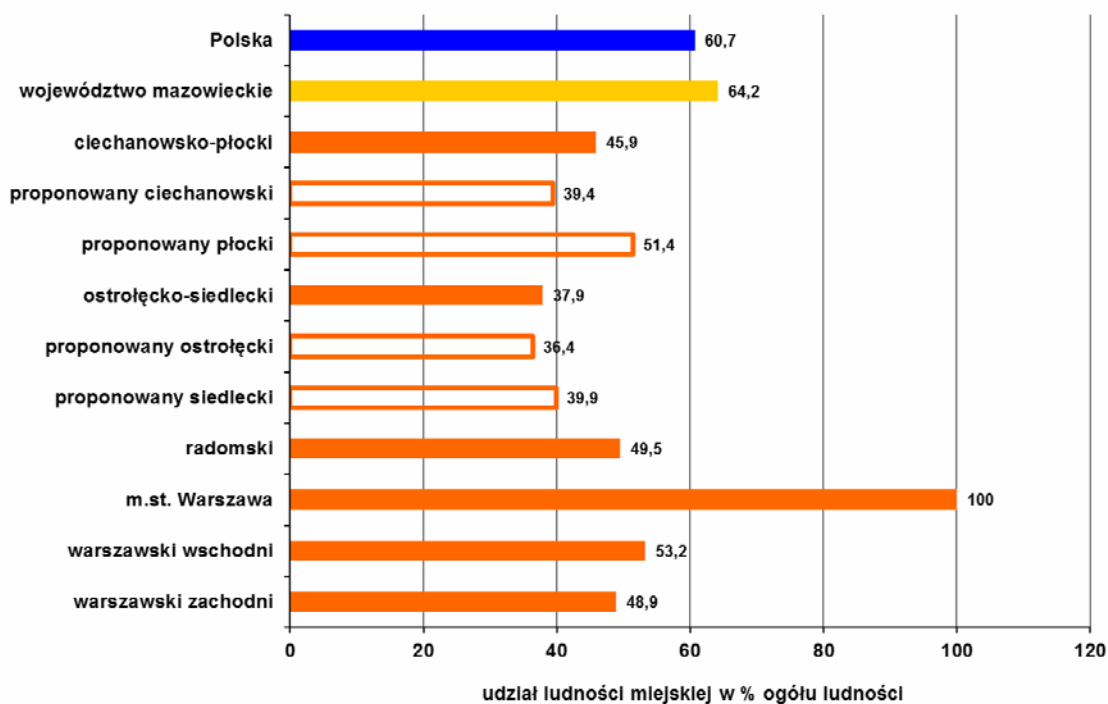
W latach 2004-2010 istotne zmiany w wysokości wskaźnika feminizacji miały miejsce jedynie w podregionie m.st. Warszawa, w którym liczba kobiet przypadająca na 100 mężczyzn zwiększyła się o 4, oraz w podregionie warszawskim zachodnim (analizowany wskaźnik zwiększył się o 1).

2.4. Przekształcenia sieci osadniczej

Historycznie ukształtowana sieć osadnicza jest jednym z najwolniej zmieniających się elementów przestrzeni, niemniej jednak objęcie analizą nawet bardzo krótkiego okresu (lata 2004-2011) pozwoliło na uchwycenie kierunków jej przekształceń.

Województwo mazowieckie jest obszarem bardzo zróżnicowanym pod względem struktury osadnictwa, jak również procesów osadniczych zachodzących na jego terenie. Biorąc pod uwagę przestrzenne rozmieszczenie miast i ich wielkość (mierzoną liczbą ludności), Mazowsze można podzielić na 2 obszary. Obszar pierwszy obejmuje podregiony centralne województwa, a ściślej – obszary położone w promieniu do 40 km od centrum Warszawy, gdzie zlokalizowanych jest ponad 50% wszystkich miast województwa. W podregionach peryferyjnych województwa, poza byłymi miastami wojewódzkimi i miastami powiatowymi, położone są głównie małe miasta. W podregionach tych 1/3 miast nie przekraczała 5 tys. mieszkańców.

Wykres 7. Wskaźnik urbanizacji w 2011 roku

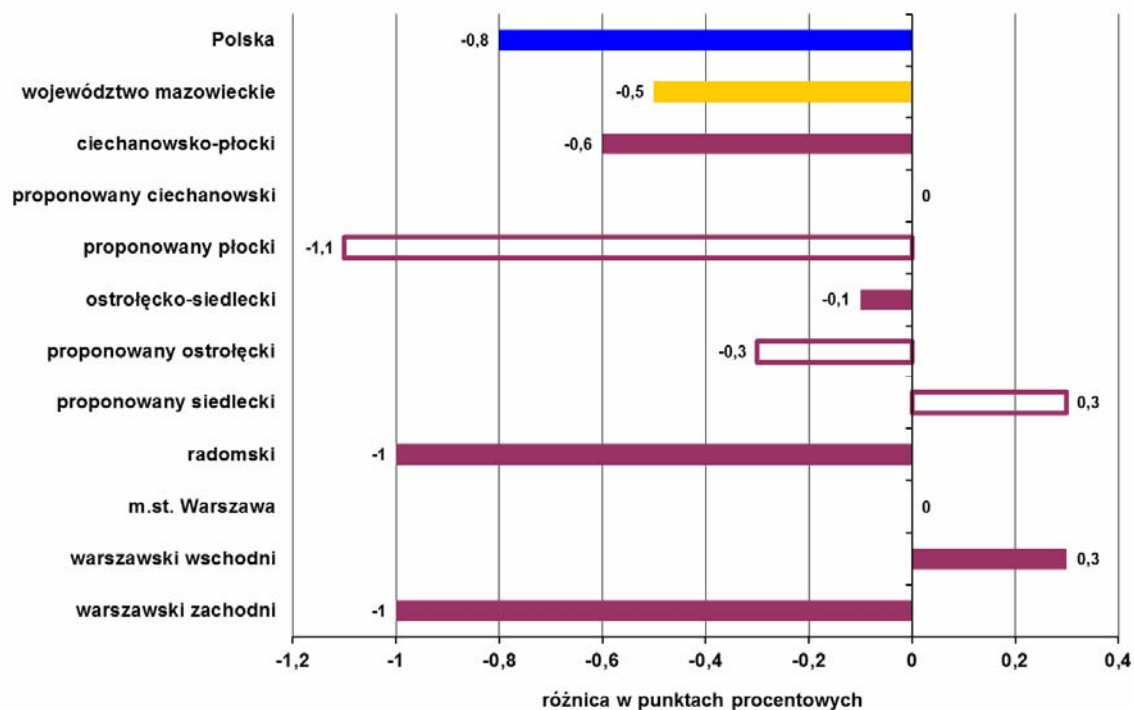

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

W 2011 roku wskaźnik urbanizacji na Mazowszu był o 3,5 pkt. proc. wyższy niż przeciętny w kraju. Najwyższym udziałem ludności zamieszkującej w miastach (poza podregionem m.st. Warszawa) charakteryzowały się podregiony podwarszawskie i podregion radomski, najniższym natomiast ostrołęcko-siedlecki (*Wykres 7*). Z podregionów proponowanych wyróżniał się płocki, ze wskaźnikiem znacznie wyższym niż ciechanowski (o 12 pkt. proc.) oraz siedlecki posiadający wskaźnik wyższy niż ostrołęcki (o 3,5 pkt. proc.).

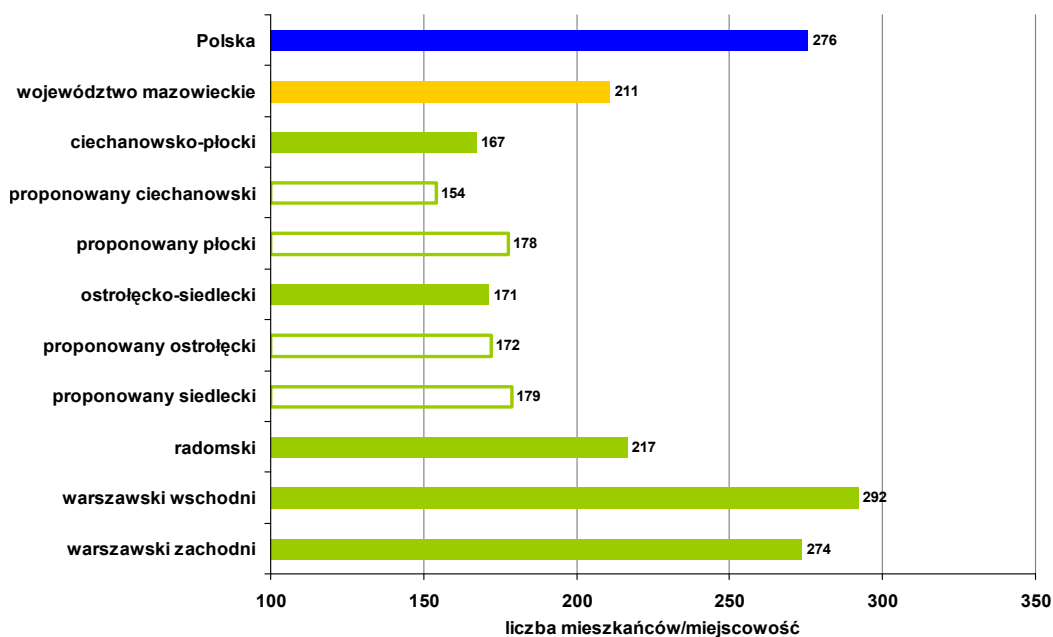
W województwie mazowieckim miał miejsce występujący w Polsce trend zmniejszania się udziału ludności miejskiej, spowodowany między innymi migracją ludności z dużych miast na tereny podmiejskie. Globalnie w województwie skala tego zjawiska była mniejsza niż przeciętnie w kraju. Na Mazowszu wzrost wskaźnika urbanizacji odnotowano tylko w podregionie warszawskim wschodnim. Wystąpiły istotne różnice pomiędzy podregionami proponowanymi, a mianowicie stabilizacja udziału ludności miejskiej w podregionie ciechanowskim przy jednoczesnym spadku w podregionie płockim oraz wzrost wskaźnika urbanizacji w podregionie siedleckim przy spadku w podregionie ostrołęckim. Zasadniczy wpływ na spadek wskaźnika urbanizacji w podregionach: radomskim oraz proponowanym płockim miał ubytek ludności w miastach i wzrost liczby ludności zamieszkałej na wsi w wyniku zasygnalizowanego wcześniej procesu suburbanizacji obszarów wiejskich położonych wokół Radomia i Płocka. Wzrost wskaźnika urbanizacji w proponowanym podregionie siedleckim wynika głównie z odpływu ludności z obszarów wiejskich położonych z dala od większych ośrodków miejskich. W podregionie warszawskim wschodnim wzrost ludności zamieszkałej w miastach był o 1,4 pkt. proc. wyższy niż na wsi, natomiast w podregionie warszawskim zachodnim przeciwnie - zanotowano o 4,3 pkt. proc. wyższy wzrost liczby ludności zamieszkałej na wsi. Zmiany wskaźnika urbanizacji w latach 2004-2011 przedstawia *Wykres 8*.

Wykres 8. Zmiany wskaźnika urbanizacji w latach 2004-2011

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

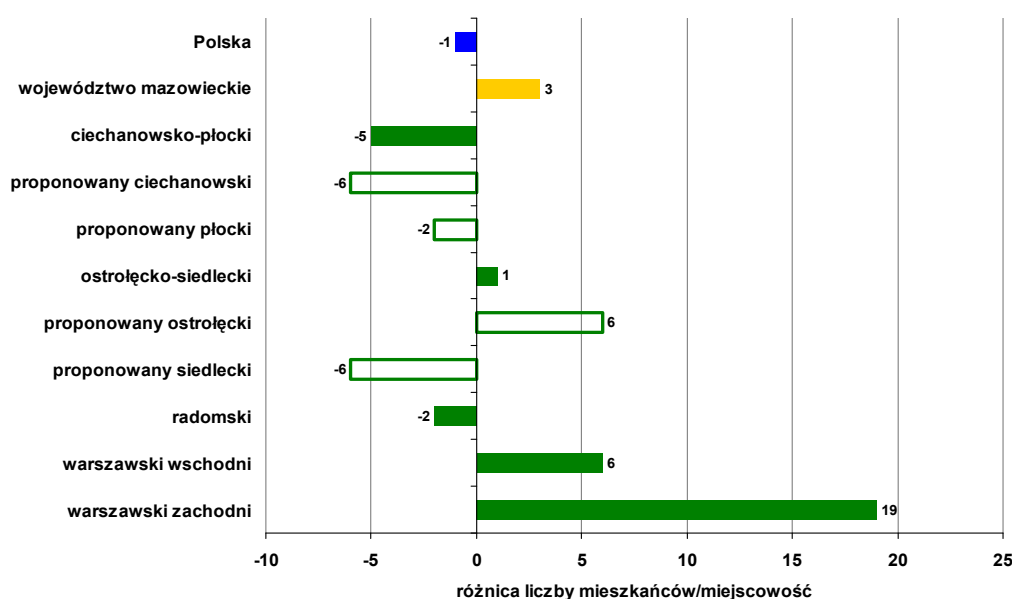
Wykres 9. Przeciętna wielkość miejscowości wiejskiej w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Przeciętna miejscowość wiejska w województwie mazowieckim na koniec 2009 roku liczyła 211 mieszkańców i była mniejsza niż średnia w kraju. Podobnie jak w przypadku miast, miejscowości ludnościowo największe zlokalizowane są w podregionach: warszawskim zachodnim i warszawskim wschodnim, najmniejsze w ciechanowsko-płockim i ostrołęcko-siedleckim. Wystąpiły duże różnice wewnętrzne w wysokości analizowanego wskaźnika w podregionie ciechanowsko-płockim. Miejscowości w proponowanym podregionie ciechanowskim są znacznie mniejsze niż w płockim (*Wykres 9*).

Wykres 10. Zmiany wielkości przeciętnej miejscowości wiejskiej w latach 2004-2009 (według liczby ludności)

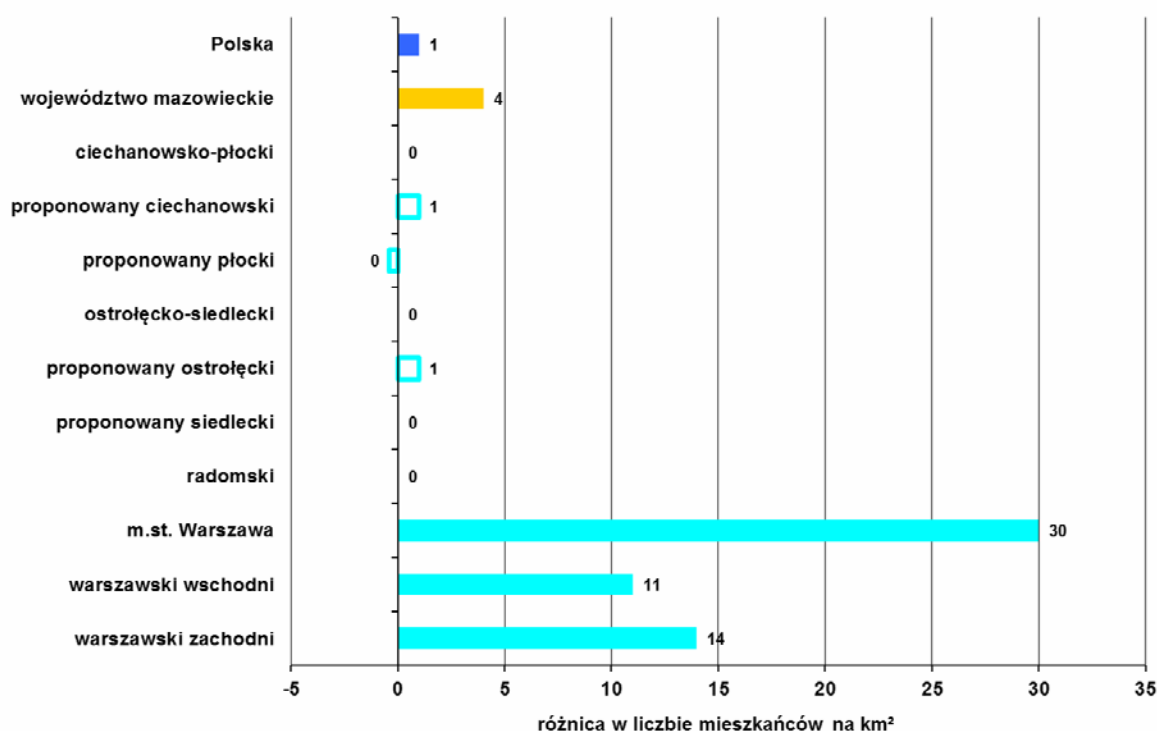

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

W latach 2004-2009 zmiany wielkości przeciętnej miejscowości wiejskiej pozostawały w ścisłym związku z procesami depopulacji i suburbanizacji. Duży wzrost liczby ludności w przeciętnej wsi odnotowano w podregionach: warszawskim zachodnim i warszawskim wschodnim (odpowiednio o 19 i 6 osób), spadek w podregionach ciechanowsko-płockim i radomskim. Wystąpiły duże wewnętrzne różnice w podregionach proponowanych do podziału, a szczególnie w ostrołęcko-siedleckim. Liczba mieszkańców przeciętnej wsi w proponowanym podregionie ostrołęckim wzrosła (o 6 osób), natomiast w siedleckim spadła (o 6 osób) – *Wykres 10*.

W analizowanym okresie nastąpiły również istotne zmiany w gęstości zaludnienia, a mianowicie jej wzrost w podregionach: m.st. Warszawa (o 30 osób na km²), warszawskim zachodnim (o 14 osób na km²) i warszawskim wschodnim (o 11 osób na km²).

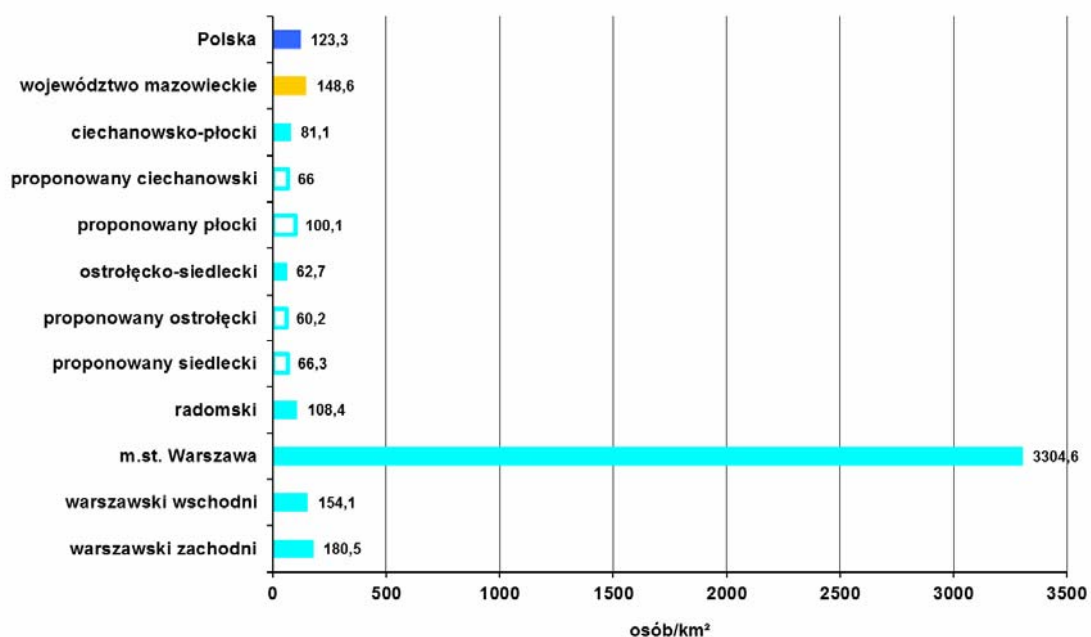
Wykres 11. Zmiany gęstości zaludnienia w latach 2004-2011

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

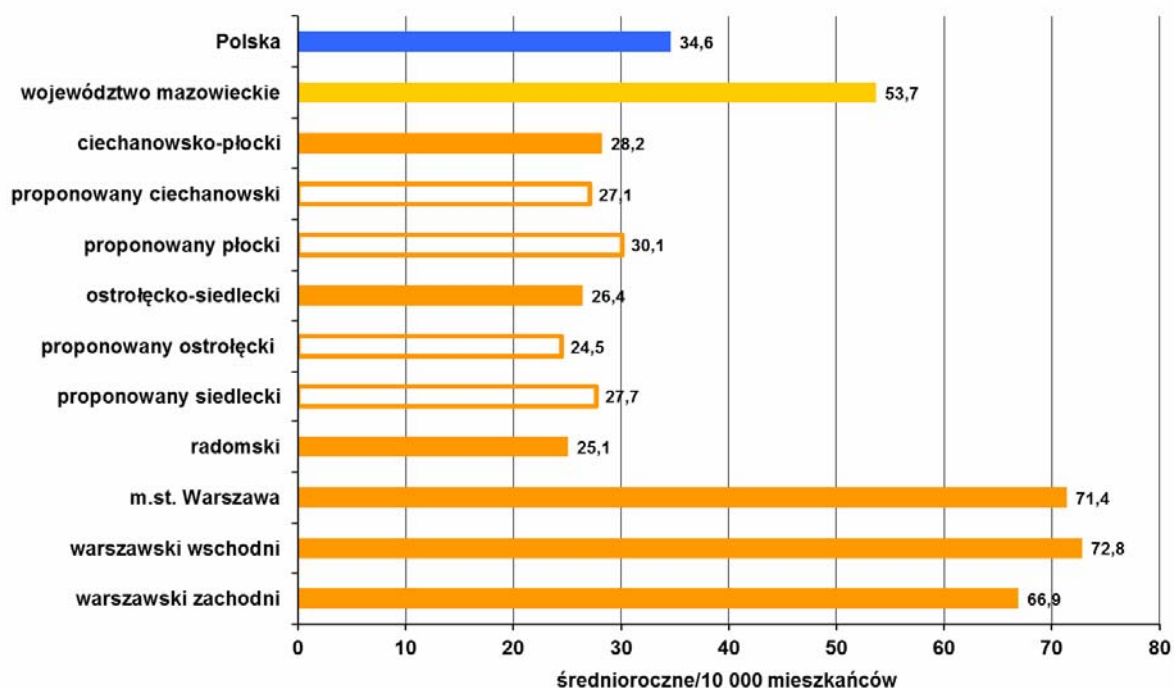
Szczególnie atrakcyjne do lokalizacji nowej zabudowy były gminy położone w sąsiedztwie Warszawy oraz wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych, a także obszary o dużych walorach przyrodniczych i krajobrazowych. W podregionach peryferyjnych nie wystąpiły istotne zmiany w gęstości zaludnienia (*Wykres 11*). Na koniec 2011 roku największą gęstość zaludnienia, poza podregionem m.st. Warszawa, odnotowano w podregionach podwarszawskich oraz radomskim. Z proponowanych podregionów wyróżniał się podregion płocki, bardziej zaludniony od ciechanowskiego oraz siedlecki – przewyższający pod tym względem podregion ostrołęcki (*Wykres 12*).

Wykres 12. Gęstość zaludnienia w 2011 roku

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Wykres 13. Liczba mieszkań oddanych do użytkowania w latach 2004-2011

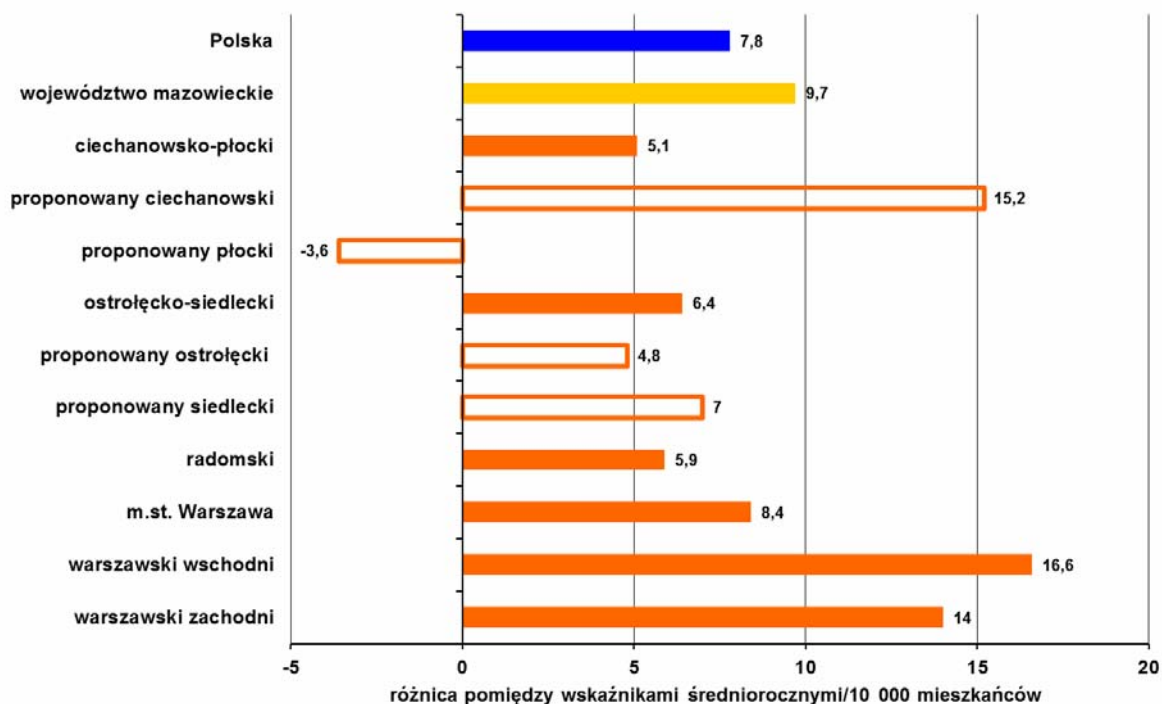

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Bezpośredni wpływ na rozwój sieci osadniczej ma budownictwo mieszkaniowe. W latach 2004-2011 w województwie mazowieckim jego tempo było znacznie większe niż w kraju. Najwięcej mieszkań w przeliczeniu na 10 000 ludności oddano do użytku w podregionach centralnych województwa, a przede wszystkim w podregionach warszawskim wschodnim

i m. st. Warszawa. Z pozostałych podregionów nieco wyższym wskaźnikiem charakteryzował się podregion ciechanowsko-płocki, głównie jego część stanowiąca proponowany podregion płocki (*Wykres 13*). Rozkład przestrzenny tego zjawiska, obok zmiany liczby ludności, świadczy również o postępującej suburbanizacji obszarów wiejskich wokół Warszawy i Płocka. Ze względu na duże zróżnicowanie tempa budownictwa mieszkaniowego w podregionie radomskim, analiza na poziomie NTS-3 nie wydobywa dużego nasilenia procesów suburbanizacji obszarów położonych wokół Radomia.

Wykres 14. Zmiany liczby mieszkań oddanych do użytkowania w latach 2004-2007 i 2008-2011

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Z przedstawionej na *Wykresie 14* różnicy pomiędzy liczbą mieszkań oddanych do użytku średniorocznie na 10 000 ludności w latach 2004-2007 i 2008-2011 wynika, że prawie we wszystkich podregionach, zarówno istniejących, jak i proponowanych (oprócz podregionu płockiego, gdzie nastąpił spadek), odnotowano wzrost tempa budownictwa mieszkaniowego. Największy miał miejsce w podregionie warszawskim wschodnim i warszawskim zachodnim, na co zasadniczy wpływ miały takie czynniki, jak napływ migracyjny ludności z innych części regionu i kraju oraz znacznie wyższe dochody ludności niż w pozostałej części województwa. Najmniejszym wzrostem intensywności budownictwa mieszkaniowego cechowały się podregiony ciechanowsko-płocki i radomski. Z podregionów proponowanych do podziału dużym wewnętrznym zróżnicowaniem charakteryzował się podregion ciechanowsko-płocki. Wpływ na tę sytuację miało duże ożywienie gospodarcze w powiatach: mławskim i płońskim.

Analiza sytuacji demograficznej i zmian zachodzących w sieci osadniczej wskazuje na duże zróżnicowanie na poziomie podregionów.

- Podregion m.st. Warszawa wyróżniał się:
 - umiarkowanym wzrostem liczby ludności,
 - postępującym procesem starzenia się ludności, przejawiającym się wzrostem udziału ludności w wieku poprodukcyjnym oraz jego spadkiem w wieku produkcyjnym,
 - rosnącym wskaźnikiem feminizacji, w tym również w grupie wiekowej 20-34 lata,
 - bardzo dużym ruchem budowlanym i tendencją wzrostową liczby mieszkań oddanych do użytku na 10 000 mieszkańców.
- Podregiony podwarszawskie charakteryzowały się:
 - umiarkowanym procesem starzenia ludności, co ma wpływ na stosunkowo korzystną strukturę ludności według wieku,
 - utrzymującą się korzystną strukturą ludności według płci w grupie wiekowej 20-34 lata,
 - dużym ruchem budowlanym,
 - dużym nasileniem procesów suburbanizacji obszarów wiejskich, głównie w podregionie warszawskim zachodnim, przejawiających się spadkiem wskaźnika urbanizacji oraz wzrostem wielkości przeciętnej miejscowości wiejskiej,
 - wzrostem wskaźnika urbanizacji w podregionie warszawskim wschodnim.
- Podregiony peryferyjne odznaczały się:
 - niewielkim wzrostem liczby ludności (poza podregionem radomskim), zmniejszeniem się salda migracji i przyrostu rzeczywistego, postępującym procesem starzenia ludności oraz ustabilizowanym, ale bardzo zaawansowanym procesem defeminizacji ludności,
 - nasileniem procesu suburbanizacji w podregionie radomskim,
 - spadkiem wskaźnika urbanizacji,
 - małym ruchem budowlanym.
- Wewnętrzne różnice w podregionie ciechanowsko-płockim przejawiały się:
 - niewielkim wzrostem liczby ludności w proponowanym podregionie ciechanowskim przy względnej stagnacji w płockim,
 - postępującym procesem suburbanizacji obszarów wiejskich (głównie położonych wokół Płocka).
- Wewnętrzne różnice w podregionie ostrołęcko-siedleckim przejawiały się:
 - korzystniejszą w proponowanym podregionie ostrołęckim niż w siedleckim strukturą ludności według wieku,
 - ubytkiem liczby ludności w proponowanym podregionie siedleckim i wzroście w ostrołęckim,
 - procesem depopulacji obszarów wiejskich w proponowanym podregionie siedleckim i procesem suburbanizacji w ostrołęckim.

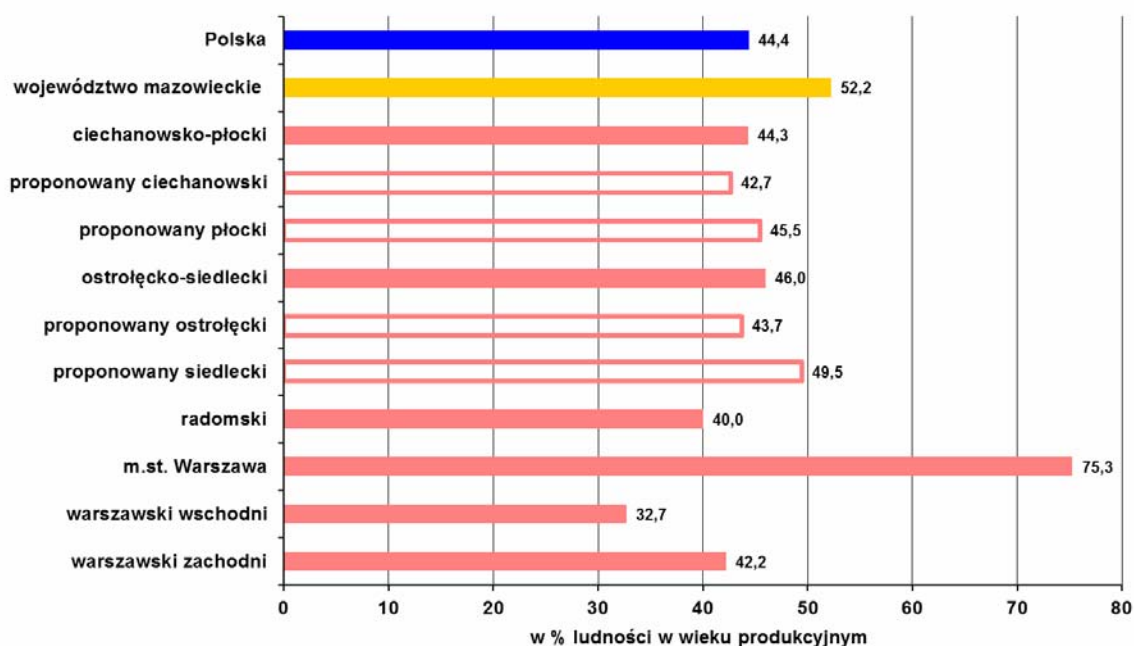
3. PRZESTRZENNE ZRÓŻNICOWANIE SYTUACJI SPOŁECZNEJ

3.1. Rynek pracy

Dostępne w BDL dane statystyczne, dotyczące liczby pracujących na poziomie podregionów, obejmują tylko pracujących w jednostkach powyżej 9 osób, z uwzględnieniem szacunkowej liczby pracujących w rolnictwie indywidualnym według faktycznego miejsca pracy, dlatego też bardziej świadczą o możliwościach zatrudnienia na danym terenie niż o aktywności zawodowej miejscowej ludności.

W 2010 roku liczba pracujących w województwie mazowieckim wynosiła około 1,7 mln osób i stanowiła 52,2 % ludności w wieku produkcyjnym. Wskaźnik ten był o 7,8 pkt. proc. wyższy niż przeciętny w kraju. Zdecydowanie najwyższy udział pracujących w stosunku do liczby ludności w wieku produkcyjnym odnotowano w podregionie m.st. Warszawa, w którym analizowany wskaźnik był aż o około 23 pkt. proc. wyższy od średniej wojewódzkiej. Pozostałe podregiony (z wyjątkiem ostrołęcko-siedleckiego) charakteryzowały się wskaźnikami niższymi od średniej krajowej. Niski wskaźnik w podregionach podwarszawskich wynika z dużego nasilenia dojazdów ludności zamieszkującej w tych podregionach do pracy w Warszawie. Nie wystąpiły większe różnice wewnętrzne w podregionach: ciechanowsko-płockim i ostrołęcko-siedleckim (*Wykres 15*).

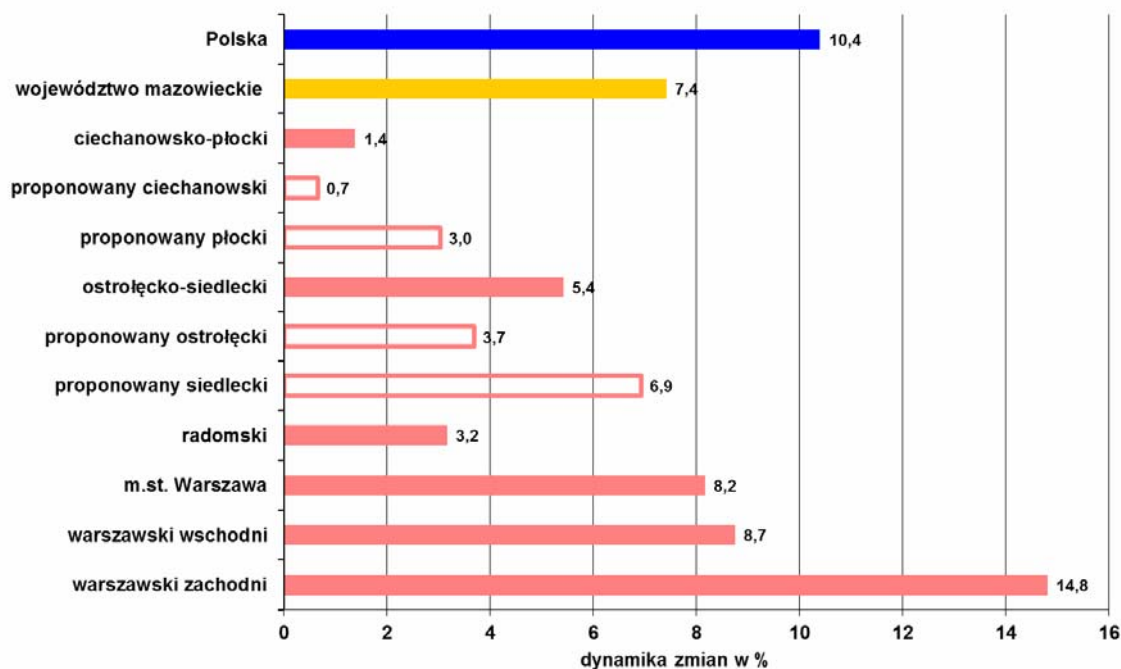
Wykres 15. Pracujący (łącznie z rolnictwem indywidualnym) w 2010 roku

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

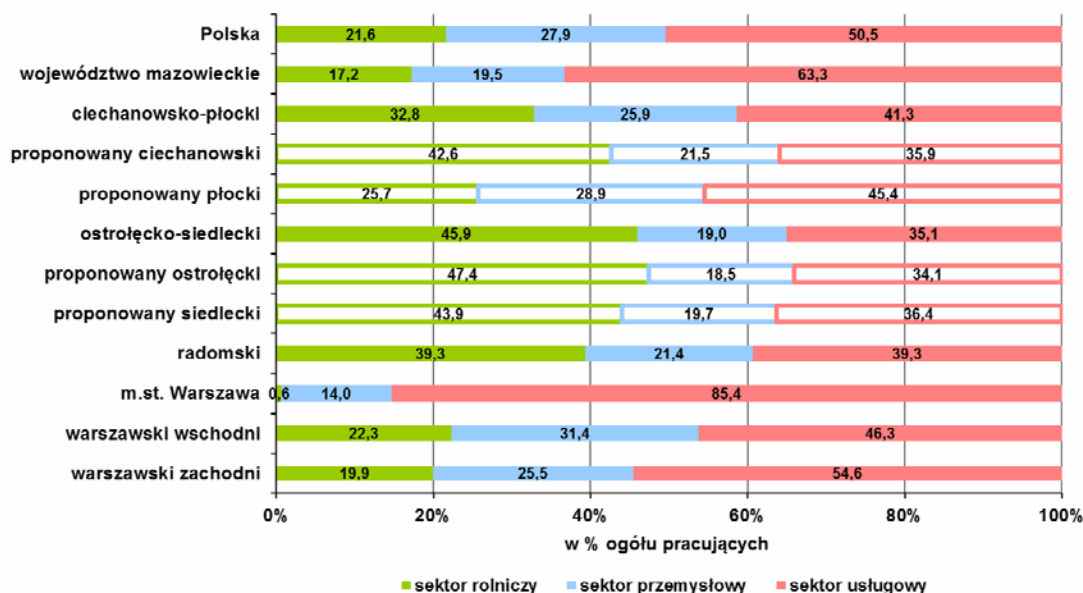
W latach 2005-2010 wzrost liczby pracujących łącznie z rolnictwem indywidualnym w województwie mazowieckim (7,4%) był niższy niż przeciętny w kraju (10,4%). Największy wzrost liczby pracujących (wyższy niż przeciętny w województwie) nastąpił w podregionach centralnych województwa (głównie w warszawskim zachodnim), najmniejszy natomiast w podregionie ciechanowsko-płockim (*Wykres 16*). W podregionach proponowanych do podziału odnotowano: ponad 4-krotnie wyższy wskaźnik w proponowanym podregionie płockim niż w podregionie ciechanowskim, a także prawie 2-krotnie wyższy w proponowanym podregionie siedleckim niż w podregionie ostrołęckim.

Wykres 16. Zmiany liczby pracujących (łącznie z rolnictwem indywidualnym) w latach 2005-2010

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Wykres 17. Struktura pracujących (łącznie z rolnictwem indywidualnym) według sektorów ekonomicznych w 2010 roku (według PKD 2007)

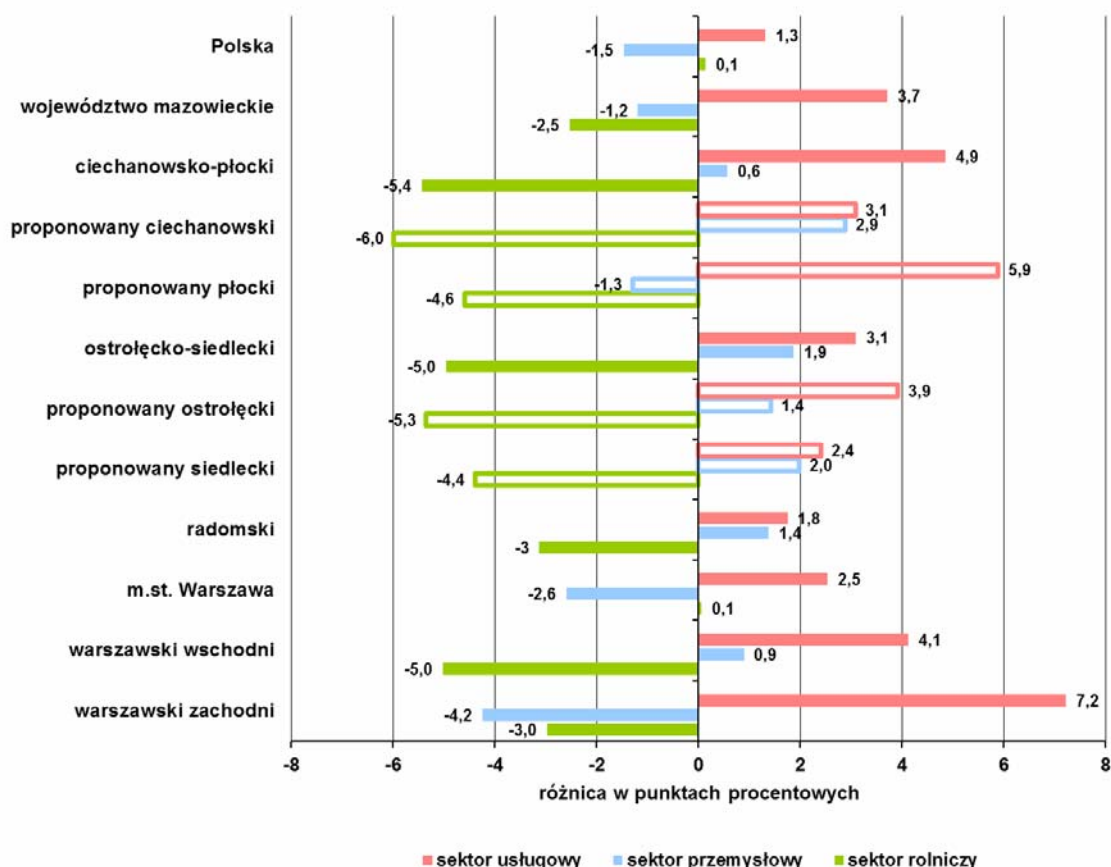
Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Ze względu na brak danych według sekcji PKD 2004 za 2010 rok, do analizy struktury pracujących przyjęto dane według sekcji PKD 2007, dostępne za lata 2005-2010. Struktura pracujących według sektorów ekonomicznych w województwie mazowieckim charakteryzowała się wyższym niż w kraju udziałem pracujących w sektorze usługowym oraz niższym w sektorze przemysłowym i rolniczym (*Wykres 17*). Na Mazowszu najwyższy odsetek pracu-

jących w sektorze usługowym odnotowano w podregionie m.st. Warszawa (o 22 pkt. proc. wyższy niż przeciętny w województwie i o około 35 pkt. proc. wyższy niż przeciętny w kraju). Najwyższym udziałem pracujących w przemyśle charakteryzowały się podregiony: warszawski wschodni, ciechanowsko-płocki i warszawski zachodni, zaś w rolnictwie podregiony: ostrołęcko-siedlecki, radomski i ciechanowsko-płocki. Wystąpiły duże wewnętrzne różnice w strukturze pracujących w podregionie ciechanowsko-płockim. Podregion płocki miał strukturę pracujących zbliżoną do podregionów podwarszawskich, natomiast ciechanowski do podregionów peryferyjnych. Nie odnotowano większych różnic pomiędzy proponowanymi podregionami: siedleckim i ostrołęckim.

Analiza struktury pracujących w latach 2005 i 2010 wykazała, że w województwie mazowieckim, nastąpił wzrost udziału pracujących w sektorze usługowym, spadek w sektorze rolniczym oraz przemysłowym. Wzrost udziału pracujących w sektorze usługowym odnotowano we wszystkich podregionach. Największy (około dwukrotnie wyższy niż przeciętny na Mazowszu) w podregionie warszawskim zachodnim, najmniejszy w podregionie radomskim. Stosunkowo niskim wzrostem charakteryzował się podregion m.st. Warszawa, co może wynikać z nasycenia rynku warszawskiego usługami (85,4% pracujących w sektorze usług w 2010 roku).

Wykres 18. Zmiany struktury pracujących (łącznie z rolnictwem indywidualnym) według sektorów w latach 2005-2010 (według PKD 2007)

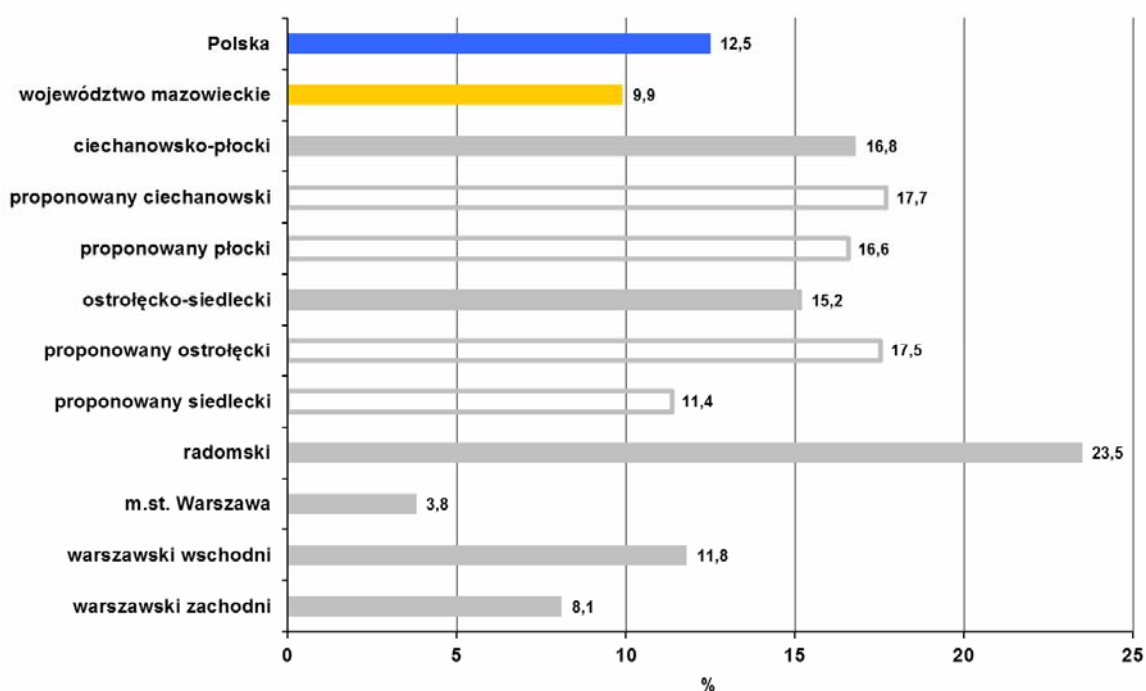
Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Wystąpiły wewnętrzne różnice w podregionach proponowanych do podziału. Znacznie wyższym wzrostem zatrudnienia w usługach charakteryzowały się proponowane podregiony: płocki i ostrołęcki. Wzrost udziału pracujących w sektorze przemysłowym odnotowano w podregionach peryferyjnych oraz w podregionie warszawskim wschodnim. Z podregionów

proponowanych do podziału stosunkowo duże wewnętrzne zróżnicowanie odnotowano w ciechanowsko-płockim. Przejawia się ono wzrostem udziału pracujących w sektorze przemysłowym w podregionie ciechanowskim przy jednoczesnym spadku tego wskaźnika w podregionie płockim. W każdym z podregionów wystąpił spadek udziału pracujących w sektorze rolniczym, największy w podregionie ciechanowsko-płockim. Nie odnotowano istotnych wewnętrznych różnic w podregionach proponowanych do podziału. Zmiany struktury pracujących w latach 2005-2010 przedstawia *Wykres 18*.

Na koniec 2011 roku stopa bezrobocia w województwie mazowieckim kształtowała się na poziomie 9,9% i była niższa od średniej krajowej. W podregionach województwa mazowieckiego wystąpiło bardzo duże zróżnicowanie analizowanego wskaźnika. Zdecydowanie najlepsza sytuacja miała miejsce w podregionie m.st. Warszawa, w którym stopa bezrobocia była ponad dwupółkrotnie mniejsza niż w województwie mazowieckim. Stosunkowo niskim bezrobociem, niższym niż średnie w województwie, charakteryzował się podregion warszawski zachodni. Najgorsza sytuacja wystąpiła w podregionie radomskim, w którym analizowany wskaźnik był prawie dwupółkrotnie wyższy niż przeciętny w województwie i ponad sześciokrotnie wyższy niż w Warszawie. Duże wewnętrzne zróżnicowanie odnotowano w podregionie ostrołęcko-siedleckim, gdyż stopa bezrobocia w proponowanym podregionie ostrołęckim była o 6,1 pkt. proc. wyższa niż w siedleckim. Różnica pomiędzy podregionem płockim a ciechanowskim była znacznie mniejsza i wynosiła 1,1 pkt. proc. na korzyść podregionu płockiego (*Wykres 19*).

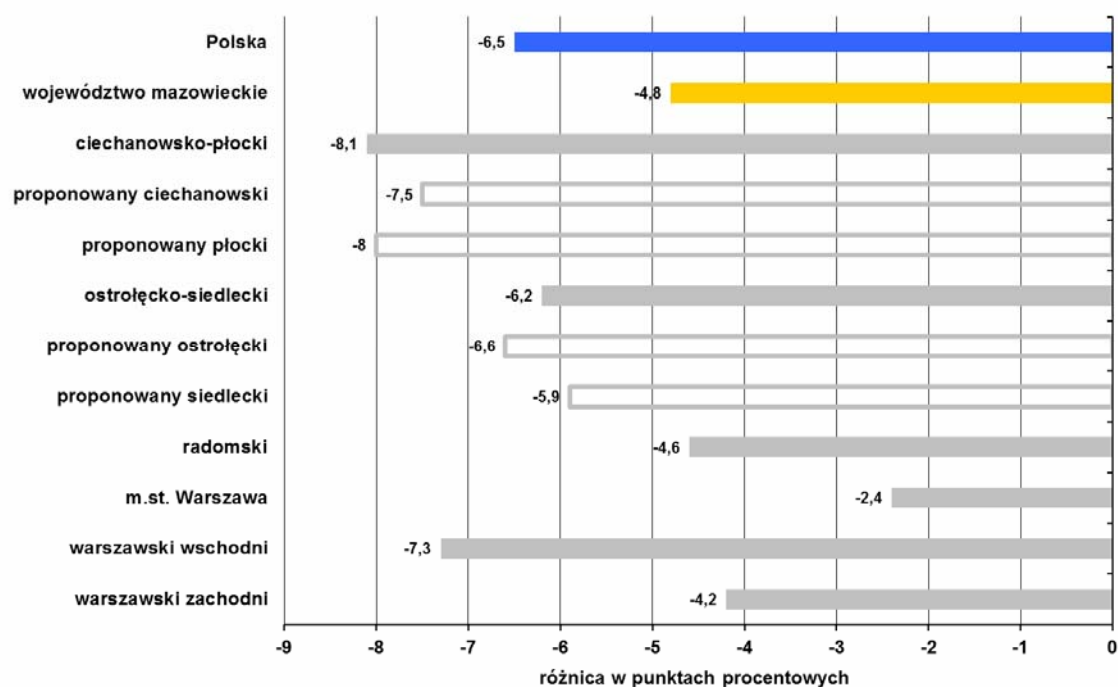
Wykres 19. Stopa bezrobocia w 2011 roku

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

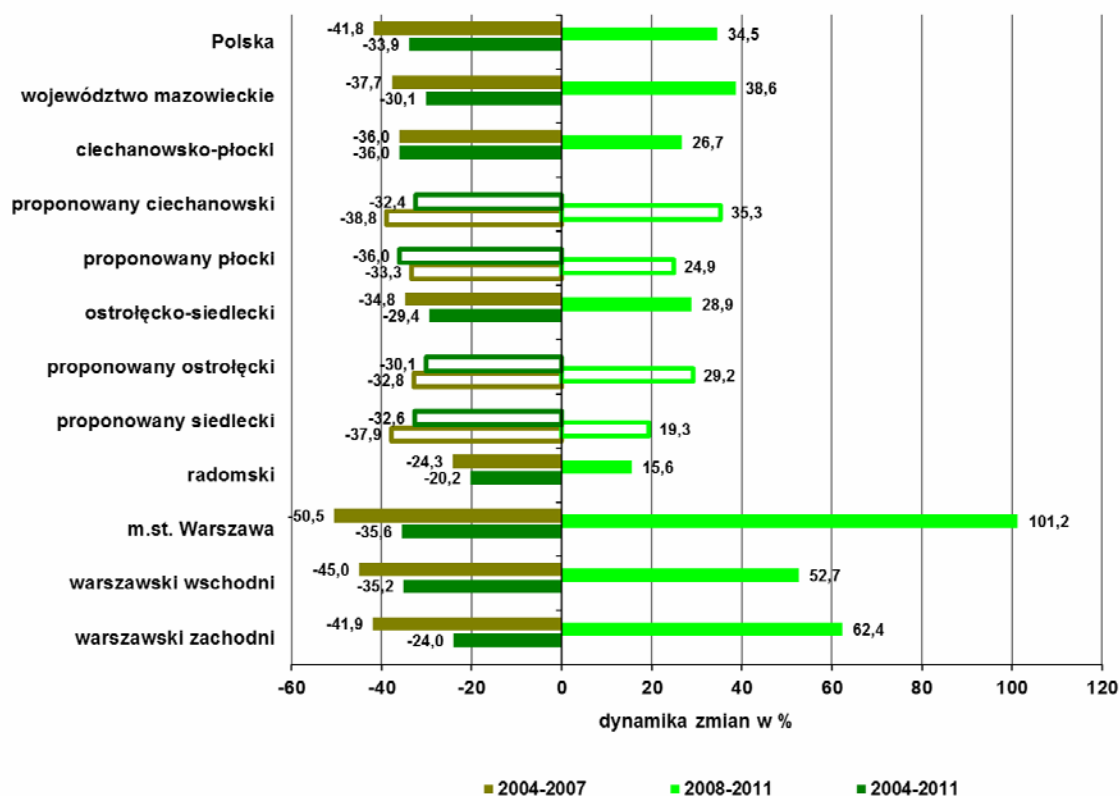
W latach 2004-2011 (*Wykres 20*) w województwie mazowieckim spadek stopy bezrobocia w województwie mazowieckim (o 4,8 pkt. proc.) był niższy niż przeciętny w kraju (o 6,5 pkt. proc.). W przekroju aktualnych podregionów najwyższym spadkiem stopy bezrobocia charakteryzował się podregion ciechanowsko-płocki oraz warszawski wschodni, najniższym natomiast Warszawa. Nie odnotowano większych różnic pomiędzy proponowanymi podregionami.

Wykres 20. Zmiany stopy bezrobocia w latach 2004-2011

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Wykres 21. Zmiany liczby bezrobotnych w latach 2004-2007 i 2008-2011

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Ze względu na duże wahania liczby bezrobotnych w latach 2004-2011 analizę dotyczącą zmiany liczby bezrobotnych przeprowadzono w dwóch okresach: 2004-2007 i 2008-2011 (Wykres 21). W latach 2004-2007 w województwie mazowieckim, podobnie jak w kraju wy-

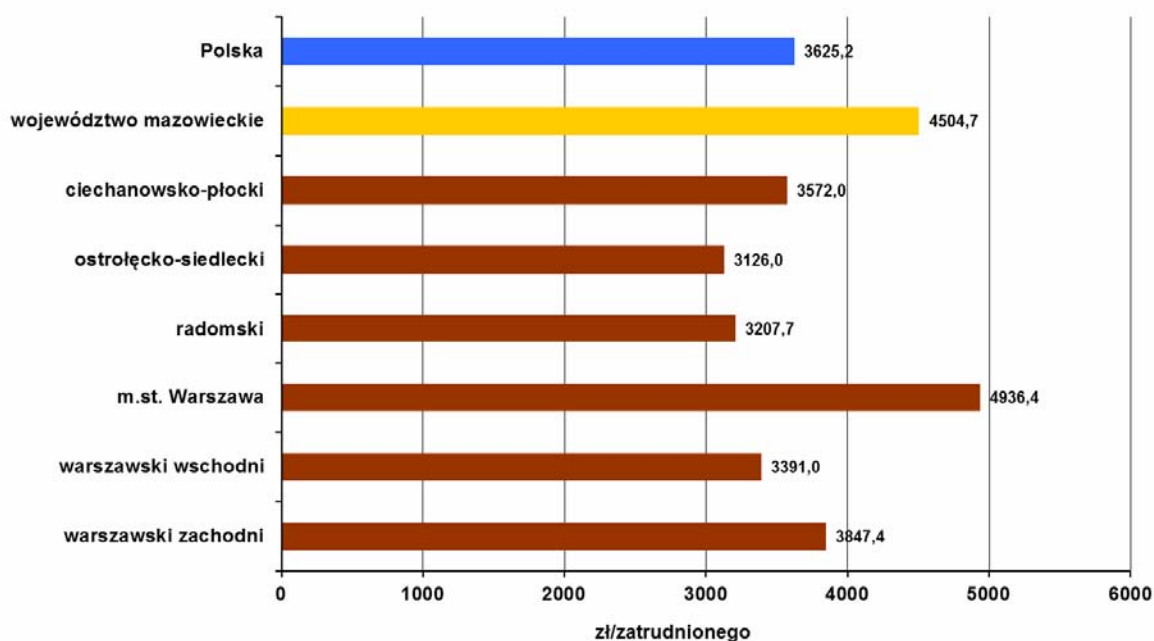
stąpił spadek liczby bezrobotnych (o ponad 40%). W przekroju podregionów najwyższym spadkiem liczby bezrobotnych charakteryzowały się centralne podregiony województwa, a w szczególności podregion m.st. Warszawa, w którym liczba bezrobotnych spadła aż o ponad 50%. Najmniejszy spadek liczby bezrobotnych (o 24,3%) miał miejsce w podregionie radomskim. Wystąpiły różnice wewnętrzne w proponowanym do podziału podregionie ostrołęcko-siedleckim, gdzie spadek liczby bezrobotnych w podregionie siedleckim był o 5,1 pkt. proc. wyższy niż w ostrołęckim oraz w proponowanym do podziału podregionie ciechanowsko-płockim, gdzie spadek liczby bezrobotnych w podregionie ciechanowskim był o 5,5 pkt. proc. wyższy niż w płockim.

W latach 2008-2011 liczba bezrobotnych w województwie mazowieckim wzrosła o ponad 38% (w kraju ponad 34%). Największy wzrost liczby bezrobotnych miał miejsce w podregionie m.st. Warszawa (o ok. 101%). Wzrostem bezrobocia wyższym niż przeciętny w kraju i województwie charakteryzowały się również podregiony centralne województwa: warszawski zachodni i warszawski wschodni. Najmniejszy wzrost liczby bezrobotnych odnotowano w podregionie radomskim. W podregionach proponowanych do podziału zaznaczyła się wyraźna różnica pomiędzy podregionem płockim i ciechanowskim na korzyść płockiego (ok. 10 pkt. proc.) oraz między ostrołęckim i siedleckim na korzyść siedleckiego (ok. 10 pkt. proc.).

3.2. Dochody ludności

W 2011 roku przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w województwie mazowieckim było o 24,3 % wyższe niż w kraju. Wystąpiły duże dysproporcje pomiędzy Warszawą, która jako jedyny podregion osiągnęła wskaźnik wyższy niż Polska i województwo, a pozostałymi podregionami, z których tylko warszawski zachodni miał wskaźnik wyższy niż przeciętny w kraju. Poza Warszawą i podregionem warszawskim zachodnim najwyższe wynagrodzenie odnotowano w podregionie ciechanowsko-płockim. Ze wszystkich podregionów naj słabiej wypadł podregion ostrołęcko-siedlecki (*Wykres 22*).

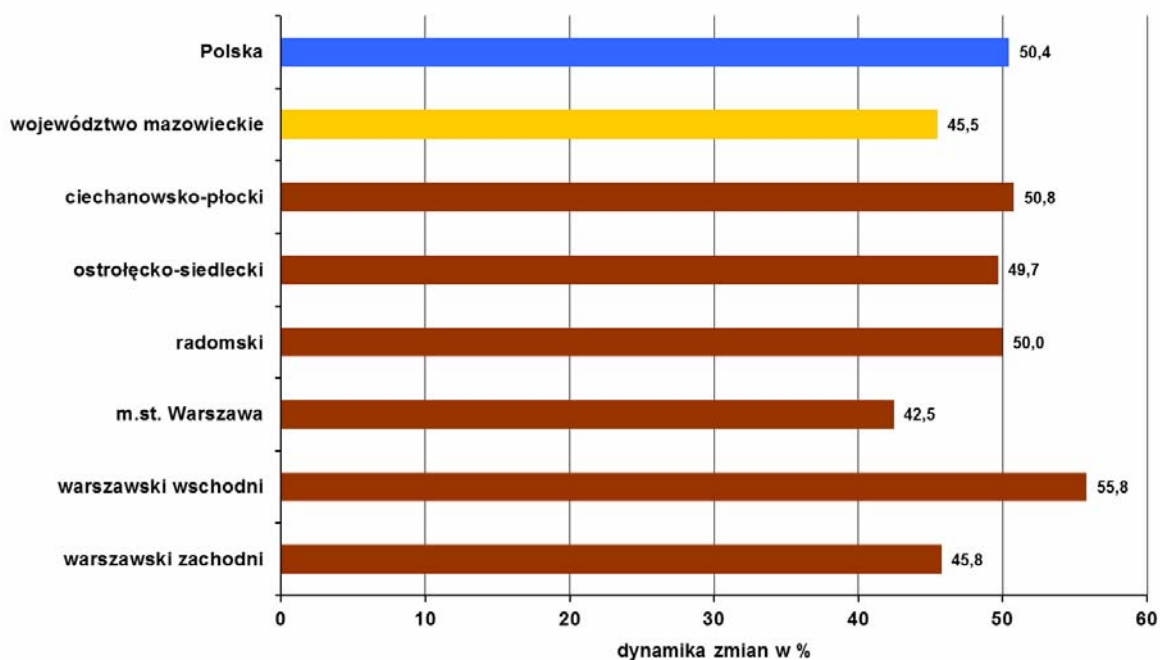
Wykres 22. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w 2011 roku

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

W latach 2004-2011 przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto na Mazowszu wzrosło o 45,5% (tj. o 4,9 pkt. proc. mniej niż w kraju). Jego wzrost odnotowano we wszystkich podregionach województwa. Wskaźnikami zbliżonymi do przeciętnego w kraju charakteryzowały się podregiony: ostrołęcko-siedlecki, ciechanowsko-płocki i radomski, znacznie wyższy niż przeciętny na Mazowszu i kraju odnotowano jedynie w podregionie warszawskim wschodnim. Uwagę zwraca stosunkowo niski wzrost płac w podregionie m.st. Warszawa i warszawskim zachodnim (*Wykres 23*).

Wykres 23. Zmiany przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w latach 2004-2011

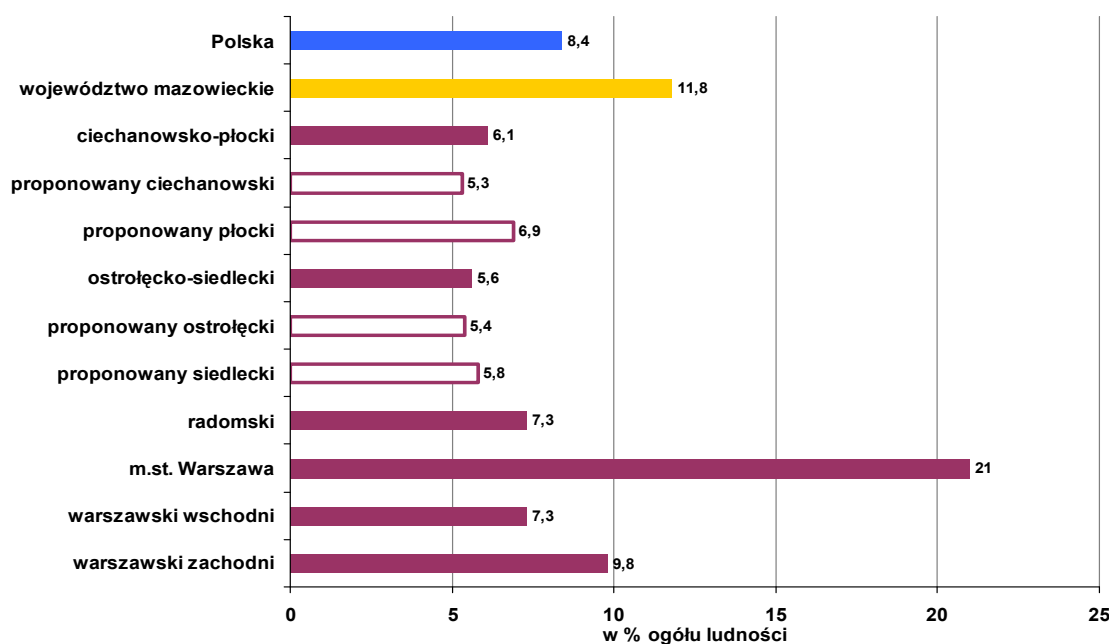
Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

3.3. Poziom wykształcenia ludności

Bardzo istotnym zagadnieniem z punktu widzenia dalszego rozwoju województwa mazowieckiego jest struktura ludności według wykształcenia, szczególnie udział ludności z wykształceniem wyższym.

Informacji na ten temat dostarczają wyniki NSP 2002. Czas, który upłynął od tego spisu jest dość długi (10 lat) i niewątpliwie zaszły w nim duże zmiany. Biorąc pod uwagę duży odpływ z podregionów peryferyjnych ludzi młodych i wykształconych, można stwierdzić, że dysproporcje w poziomie wykształcenia pomiędzy tymi podregionami a podregionami centralnymi (szczególnie podregionem m.st. Warszawa) w dalszym ciągu się pogłębiają. Według NSP 2002 udział ludności z wykształceniem wyższym w województwie mazowieckim był o ponad 3 pkt. proc. wyższy niż w Polsce. Najkorzystniejszym wskaźnikiem (o ponad 9 pkt. proc. wyższym niż przeciętny w województwie i prawie 13 pkt. proc. wyższym niż średni w kraju) charakteryzował się podregion m.st. Warszawa. Stosunkowo wysokim wskaźnikiem cechował się podregion warszawski zachodni. Z podregionów proponowanych wyróżniał się podregion płocki, który pod względem analizowanego wskaźnika dorównywał podregionowi radomskiemu i warszawskiemu wschodniemu (*Wykres 24*).

Wykres 24. Ludność z wykształceniem wyższym w 2002 roku

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Analiza sytuacji społecznej województwa mazowieckiego na poziomie podregionów aktualnych i proponowanych wykazała duże jej zróżnicowanie. Generalnie można stwierdzić, że:

- podregion m.st. Warszawa charakteryzuje się:
 - najwyższym udziałem pracujących w stosunku do ogółu ludności w wieku produkcyjnym,
 - najniższą stopą bezrobocia i bardzo niskim jej spadkiem w analizowanym okresie,
 - dużym spadkiem liczby bezrobotnych w latach 2004-2011, mimo zaobserwowanej tendencji wzrostowej w latach 2008-2011,
 - najwyższym udziałem ludności z wykształceniem wyższym,
 - bardzo wysokim przeciętnym wynagrodzeniem brutto na mieszkańca i najniższą dynamiką zmian tego wskaźnika;
- najgorsza sytuacja była w podregionie radomskim, w którym odnotowano:
 - najniższy (poza podregionem warszawskim wschodnim) udział pracujących (łącznie z rolnictwem indywidualnym) w stosunku do liczby ludności w wieku produkcyjnym i najniższy wzrost (poza podregionem ciechanowsko-płockim) tego wskaźnika w latach 2005-2010,
 - bardzo wysoką stopę bezrobocia i stosunkowo niski jej spadek w latach 2004-2011;
- z pozostałych aktualnych podregionów wyróżniały się podregiony podwarszawskie charakteryzujące się:
 - stosunkowo niską stopą bezrobocia,
 - najniższym udziałem pracujących w stosunku do liczby ludności w wieku produkcyjnym (na co duży wpływ mają dojazdy do pracy do Warszawy),
 - największymi wahaniami liczby bezrobotnych w analizowanym okresie (duży spadek liczby bezrobotnych w latach 2004-2007 i duży wzrost w latach 2008-2011);

- z podregionów proponowanych do podziału wyraźne różnice wewnętrzne (głównie dotyczące stopy bezrobocia) odnotowano w podregionie ostrołęcko-siedleckim;
- we wszystkich podregionach następuje zmiana struktury pracujących przejawiająca się:
 - zwiększeniem udziału pracujących w usługach (największy wzrost w podregionach podwarszawskich oraz w podregionie ciechanowsko-płockim, najmniejszy w radomskim i proponowanym siedleckim),
 - spadkiem udziału pracujących w przemyśle i rolnictwie.

4. PRZESTRZENNE ZRÓŻNICOWANIE GOSPODARKI

4.1. Rachunki regionalne

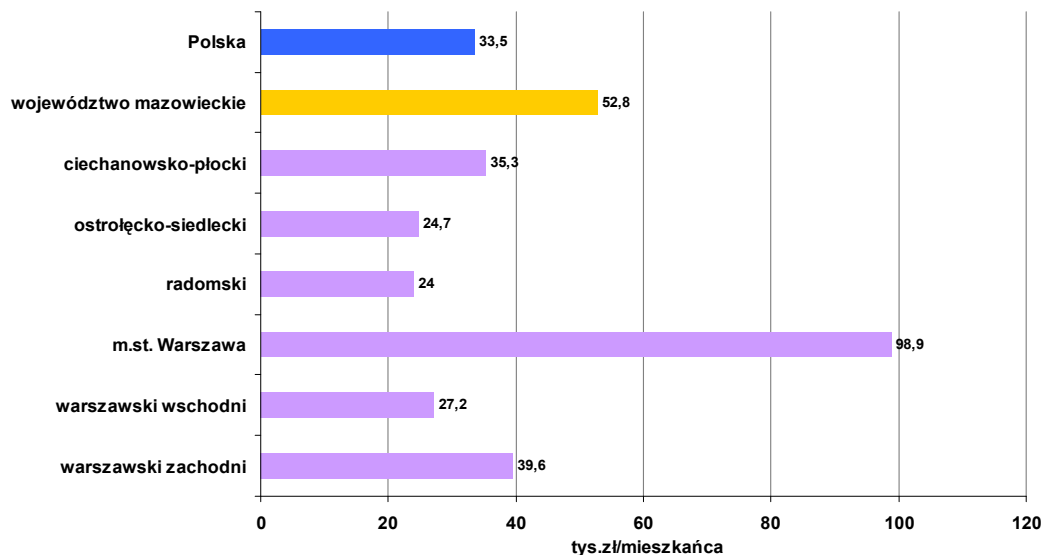
Analiza procesów gospodarczych zachodzących w Polsce i w województwie mazowieckim wykazała, że następuje wzrost znaczenia Mazowsza, a w szczególności podregionu m.st. Warszawa w gospodarce kraju i UE. Podstawowych informacji o potencjale gospodarczym, a także kierunkach zmian w gospodarce dostarczają produkt krajowy brutto (PKB) oraz wartość dodana brutto (WDB).

W 2008 roku (brak danych dla następnych lat) udział Mazowsza w tworzeniu WDB kraju kształtował się na poziomie 21,5% i był znacznie wyższy niż pozostałych województw, gdzie wskaźnik ten mieścił się w przedziale od 2,3% (województwa: opolskie, podlaskie i lubuskie) do 13,2% (województwo śląskie). Województwo mazowieckie pod względem wskaźnika PKB na mieszkańca oraz wskaźnika WDB na pracującego plasowało się na pierwszym miejscu w kraju. Wskaźniki te stanowiły kolejno około 158% i 133% średniej krajowej. W latach 2004-2008 PKB na mieszkańca w stosunku do średniej krajowej wzrósł o 5,4 pkt. proc., natomiast WDB na pracującego o 6,3 pkt. proc. Dla porównania, w ponad połowie województw odnotowano spadek w stosunku do średniej wartości dla Polski. Oznacza to, że ugruntowuje się pozycja Mazowsza jako lidera gospodarczego kraju. W okresie tym zmniejszył się dystans dzielący Mazowsze od UE. PKB liczony w PPS *per capita* wzrósł z 77% przeciętnej UE-27 w 2004 roku do 89% w 2008 roku.

Województwo mazowieckie charakteryzuje się dużymi różnicami w poziomie rozwoju gospodarczego poszczególnych podregionów. Relacje PKB na mieszkańca w stosunku do średniego w województwie w 2008 roku wskazują, że najwyższym poziomem rozwoju gospodarczego charakteryzował się podregion m.st. Warszawa (187% PKB Mazowsza). W pozostałych podregionach wskaźnik był niższy od średniej wojewódzkiej, a w ostrołęcko-siedleckim i radomskim nie przekraczał nawet 50% jej wartości. Wartość wskaźnika PKB na mieszkańca w 2008 roku w liczbach bezwzględnych przedstawia *Wykres 25*. Mimo że w latach 2004-2008 w każdym z podregionów odnotowano wzrost PKB na mieszkańca, to w stosunku do średniego w województwie znaczący wzrost odnotowano tylko w podregionie warszawskim zachodnim (3,3 pkt. proc.), niewielki wzrost miał miejsce natomiast w podregionach: m.st. Warszawa, ostrołęcko-siedleckim i warszawskim zachodnim (1 pkt. proc. i mniej). W pozostałych podregionach nastąpił spadek, największy w ciechanowsko-płockim (*Wykres 26*). W latach 2004-2008 dynamika wzrostu PKB na mieszkańca w podregionach nie była równomierna. Szczególną uwagę zwraca sytuacja w podregionach: m.st. Warszawa i ciechanowsko-płockim. O ile w okresie 2004-2007 w podregionie m.st. Warszawa nastąpił

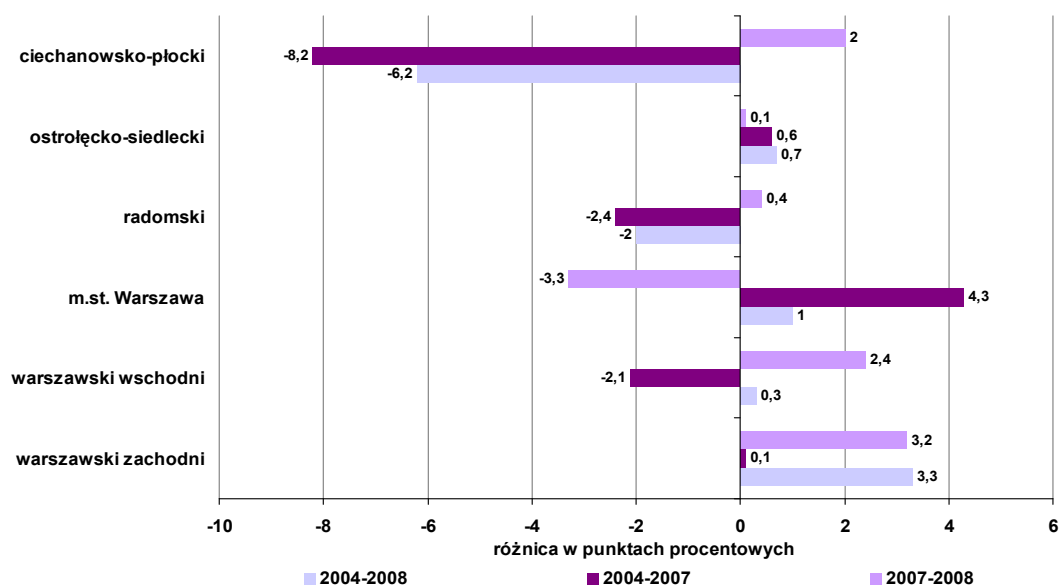
wzrost w stosunku do średniej wojewódzkiej, a w ciechanowsko-płockim bardzo duży spadek, to w latach 2007-2008 miała miejsce sytuacja odwrotna, a mianowicie bardzo duży spadek w podregionie m.st. Warszawa i wzrost w ciechanowsko-płockim.

Wykres 25. PKB na mieszkańca w 2008 roku

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Wykres 26. Zmiany PKB na mieszkańca w latach 2004-2008 w stosunku do średniej dla województwa mazowieckiego

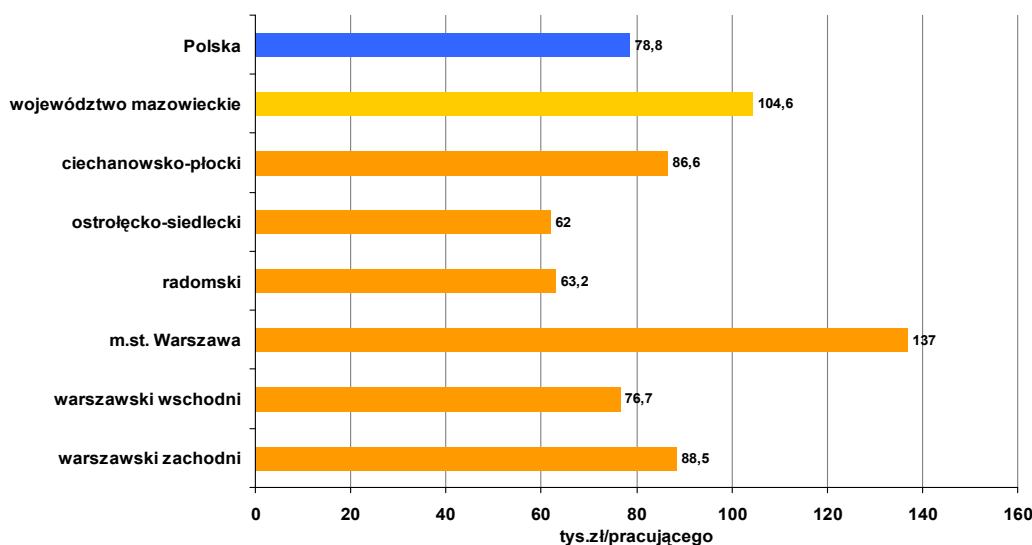

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Głównym ośrodkiem koncentracji potencjału gospodarczego w województwie mazowieckim jest podregion m.st. Warszawa. W 2008 roku w podregionie tym wytworzono prawie 62% WDB Mazowsza. Jest to wskaźnik niewspółmiernie wysoki w stosunku do powierzchni podregionu (1,5% powierzchni województwa), jak również zamieszkującej tam ludności (33% ludności Mazowsza). Z pozostałych podregionów najwyższym udziałem charakteryzował się podregion warszawski zachodni (10,7%), najniższym natomiast radomski (5,4%).

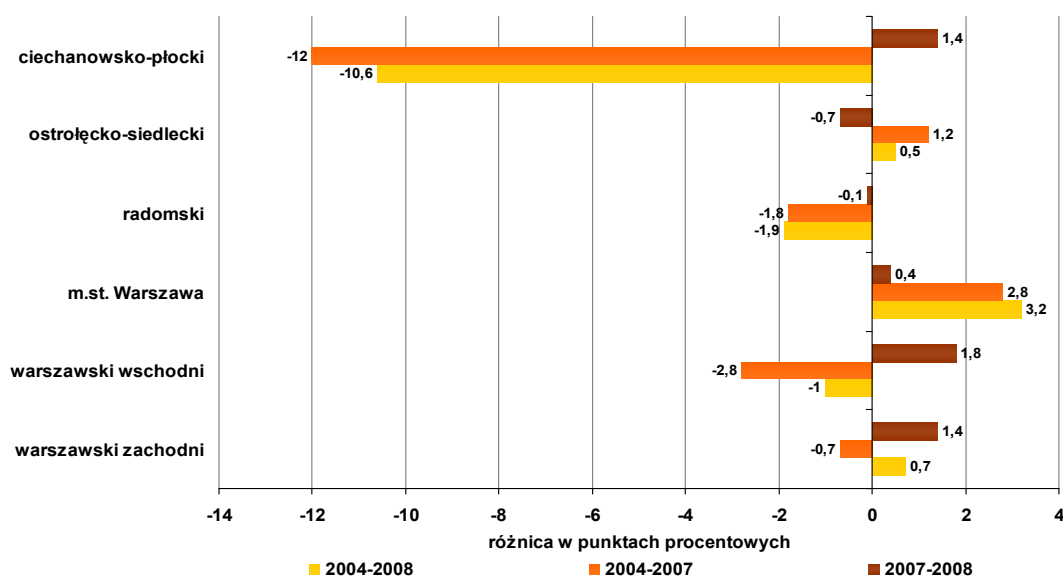
Podregion m.st. Warszawa charakteryzował się największą wydajnością pracy mierzona WDB na pracującego (ok. 131% średniej wojewódzkiej). Z pozostałych podregionów najkorzystniejsze wskaźniki odnotowano w podregionach: warszawskim zachodnim i ciechanowsko-płockim (w granicach 83% średniej wojewódzkiej), najniższe natomiast w radomskim i ostrołęcko-siedleckim (w granicach 60% średniej wojewódzkiej). Brak jest danych dotyczących WDB na poziomie powiatów (brak jest tym samym możliwości wyliczenia ich dla podregionów proponowanych), ale na podstawie lokalizacji dużych zakładów (np. PKN ORLEN SA) można przypuszczać, że występują duże różnice pomiędzy proponowanymi podregionami ciechanowskim i płockim na korzyść płockiego. WDB na pracującego w 2008 roku przedstawiono na *Wykresie 27*.

Wykres 27. WDB na pracującego w 2008 roku

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Wykres 28. Zmiany WDB na pracującego w latach 2004-2008 w stosunku do średniej dla województwa mazowieckiego

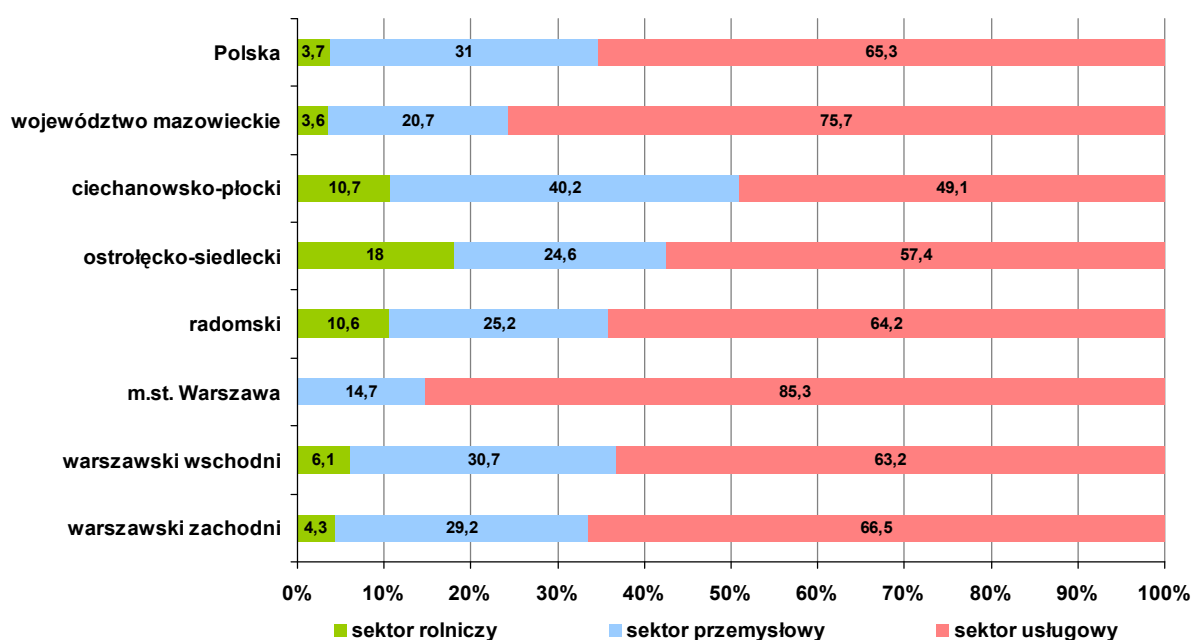
Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

W latach 2004-2008 wzrost WDB na pracującego w stosunku do średniej wojewódzkiej, poza podregionem m.st. Warszawa, odnotowano tylko w ostrołęcko-siedleckim i warszawskim zachodnim. Szczególnego podkreślenia wymaga sytuacja w podregionie ciechanowsko-płockim, w którym spadek wydajności pracy w stosunku do średniej dla Mazowsza wynosił 10,6 pkt. proc. Relacje wskaźnika WDB na pracującego w stosunku do średniej wojewódzkiej w latach 2004-2007 i 2007-2008, przedstawione na *Wykresie 28*, świadczą o poprawie sytuacji w tym podregionie. Pozytywne zmiany zaszły również w podregionach podwarszawskich, a w szczególności warszawskim wschodnim. Systematyczny wzrost w stosunku do średniej wojewódzkiej odnotowano w podregionie m.st. Warszawa, ciągły spadek natomiast w podregionie radomskim.

W 2008 roku największy udział w tworzeniu WDB Mazowsza miał sektor usługowy, najmniejszy – rolniczy (*Wykres 29*). Na poziomie podregionów najbardziej od średniej wojewódzkiej odbiegała struktura WDB w podregionach: m.st. Warszawa i ciechanowsko-płockim. Stopniowe likwidowanie dużych zakładów przemysłowych w ostatnim dwudziestolecu w podregionie m.st. Warszawa spowodowało, że ze wszystkich podregionów, w stolicy był najniższy udział sektora przemysłowego (niższy niż przeciętny w województwie i kraju) i najwyższy natomiast usługowego (wyższy niż przeciętny w województwie i kraju). W podregionie ciechanowsko-płockim sytuacja była odwrotna. Sektor przemysłowy osiągnął wskaźnik najwyższy (prawie dwukrotnie wyższy niż na Mazowszu i trzykrotnie wyższy niż w podregionie m.st. Warszawa), a usługowy najniższy (prawie trzykrotnie niższy niż w podregionie m.st. Warszawa) w województwie. Największym udziałem sektora rolniczego w strukturze charakteryzowały się w podregiony peryferyjne (szczególnie ostrołęcko-siedlecki).

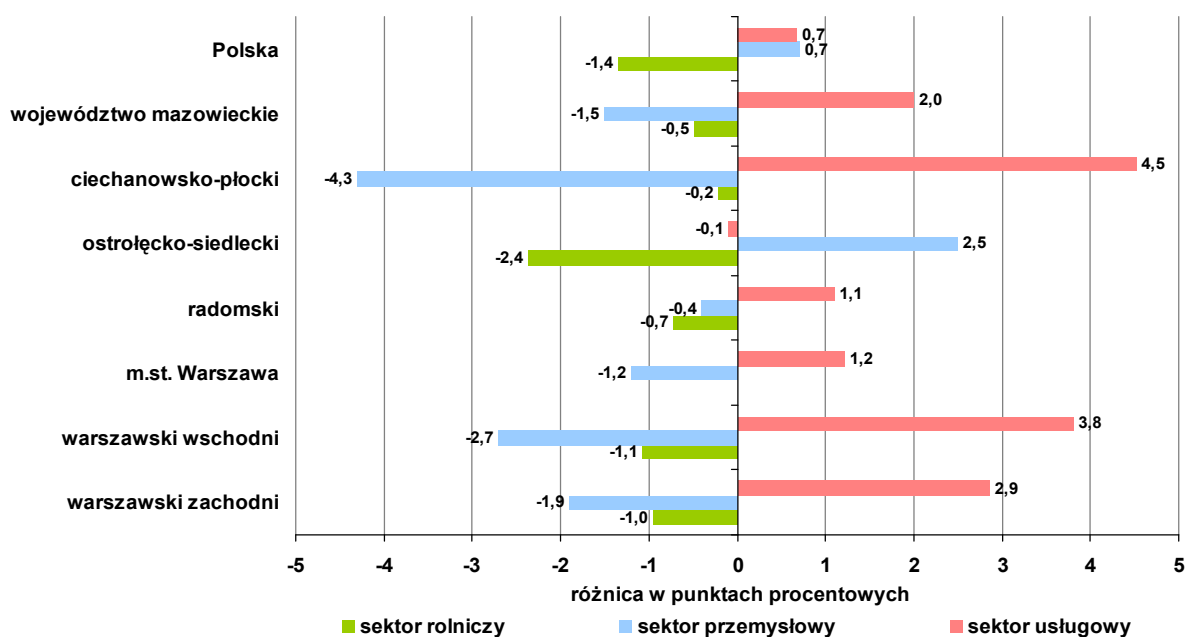
W latach 2004-2008 w strukturze WDB Mazowsza odnotowano wzrost udziału sektora usługowego kosztem spadku udziału sektora przemysłowego i rolniczego (*Wykres 30*). Dla porównania w Polsce spadek odnotowano tylko w sektorze rolniczym. Na poziomie podregionów można stwierdzić pewne odchylenia od zaobserwowanej na Mazowszu tendencji. Dotyczą one podregionu ostrołęcko-siedleckiego, gdzie zaobserwowano wzrost udziału sektora przemysłowego i spadek udziału sektora usługowego.

Wykres 29. Struktura WDB według sektorów ekonomicznych w 2008 roku (według PKD 2004)

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Wykres 30. Zmiany struktury WDB według sektorów ekonomicznych w latach 2004-2008 (według PKD 2004)

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

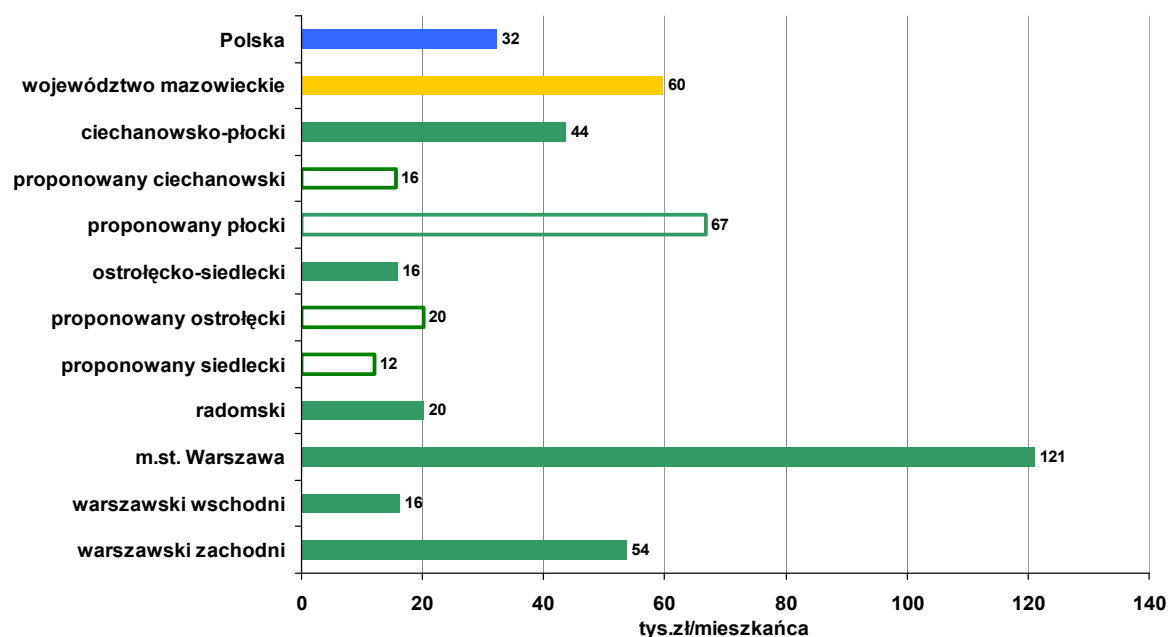
4.2. Inwestycje i środki trwałe

Istotnych informacji na temat sytuacji gospodarczej województwa dostarcza analiza środków trwałych oraz nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach o liczbie pracujących powyżej 9 osób w 2008 roku. Ze względu na dostępność danych dla powiatów, a nie jak to miało miejsce w przypadku PKB i WDB tylko dla podregionów, można uchwycić różnice pomiędzy podregionami proponowanymi.

W 2008 roku około 2/3 środków trwałych województwa mazowieckiego koncentrowało się w podregionie m.st. Warszawa. Stosunkowo wysokim udziałem charakteryzowały się podregiony warszawski zachodni (ok. 13%) i podregion ciechanowsko-płocki (ok. 9%). W pozostałych podregionach wskaźnik ten kształtował się na poziomie około 4%.

Na Mazowszu wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach, w przeliczeniu na mieszkańca, o blisko 90% przekraczała średnią krajową. Najwyższy wskaźnik odnotowano w podregionie m.st. Warszawa. Był on dwukrotnie wyższy od średniej wojewódzkiej i prawie czterokrotnie wyższy od przeciętnego w Polsce. Stosunkowo wysoka wartość środków trwałych na mieszkańca przypadała w podregionach: warszawskim zachodnim i ciechanowsko-płockim (odpowiednio 90% i 73% średniej wojewódzkiej). W pozostałych podregionach była bardzo niska, bo od około 27% średniej na Mazowszu w podregionie ostrołęcko-siedleckim do 33% w podregionie radomskim. Z podregionów proponowanych do podziału dużymi wewnętrznymi dysproporcjami charakteryzował się podregion ciechanowsko-płocki, w którym proponowany podregion płocki osiągnął wskaźnik czterokrotnie wyższy niż ciechanowski. W przypadku proponowanych podregionów: ostrołęckiego i siedleckiego różnice nie były aż tak duże, ale korzystniejsza sytuacja była w podregionie ostrołęckim (*Wykres 31*).

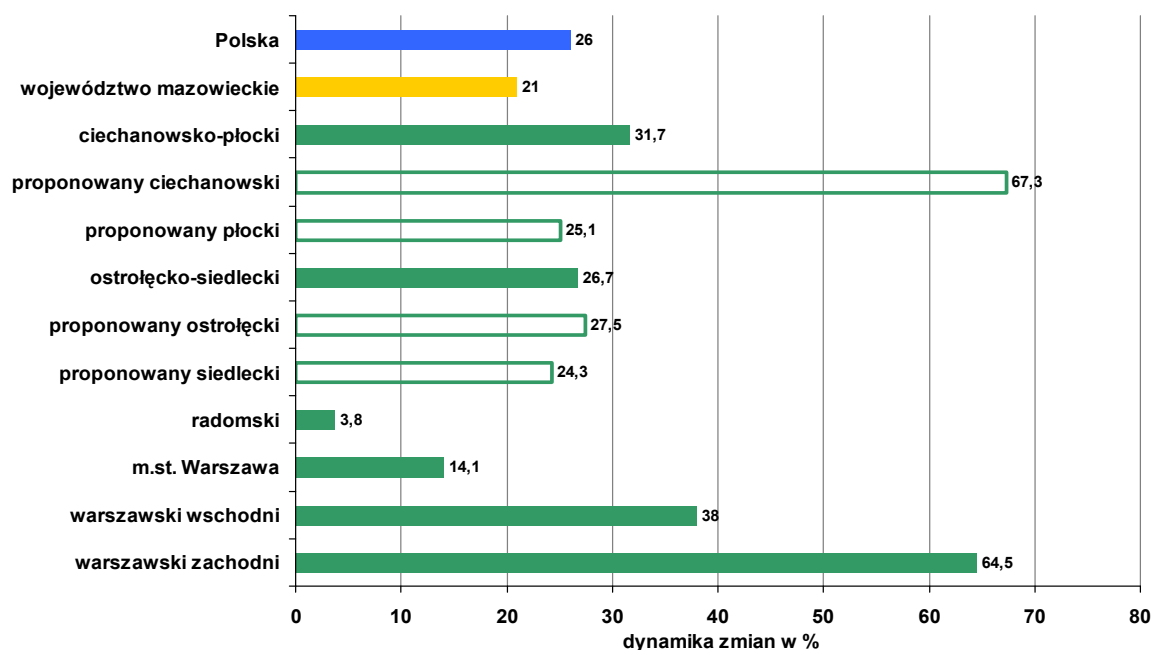
Wykres 31. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach w 2008 roku

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

W latach 2004-2008 dynamika wzrostu wartości brutto środków trwałych w przeliczeniu na mieszkańca w województwie mazowieckim była niższa niż przeciętna w kraju (*Wykres 32*). Wystąpiło bardzo duże zróżnicowanie analizowanego wskaźnika w poszczególnych podregionach województwa. Niższy wzrost od przeciętnego w województwie odnotowano w podregionach: radomskim i m.st. Warszawa, natomiast największą dynamiką wzrostu charakteryzował się podregion warszawski zachodni. Wystąpiły duże wewnętrzne różnice w podregionie ciechanowsko-płockim, gdzie wskaźnik dla proponowanego podregionu ciechanowskiego był wyższy niż dla płockiego.

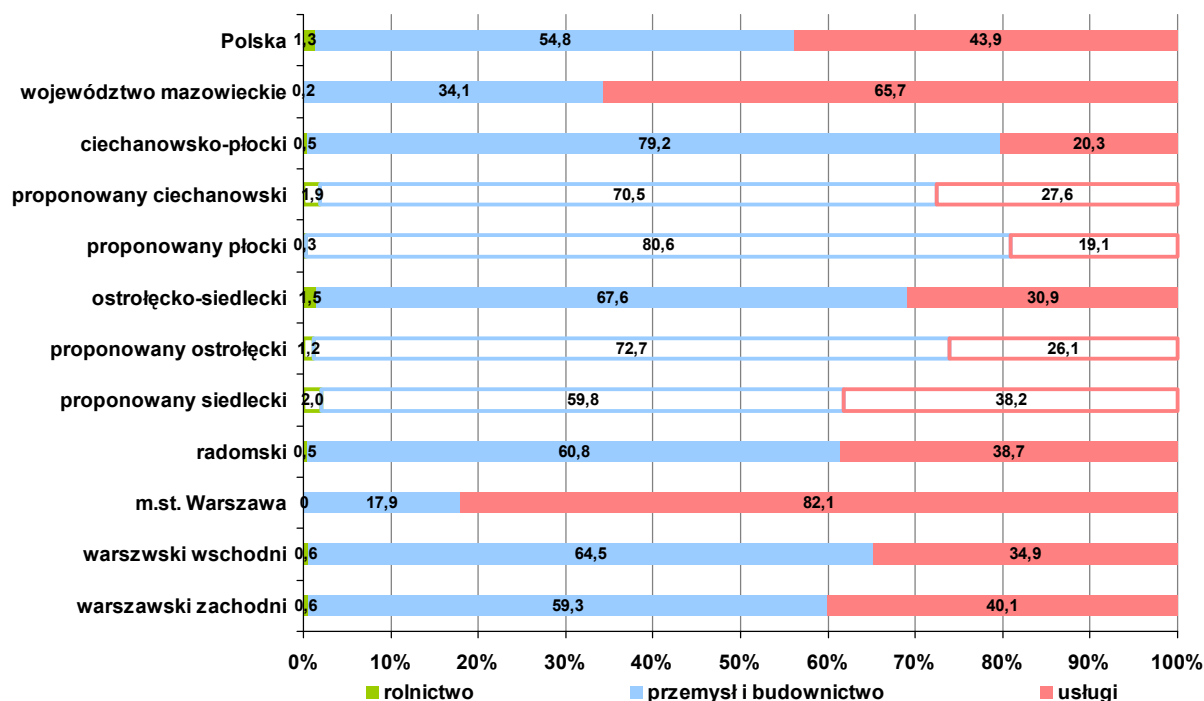
Wykres 32. Zmiany wartości brutto środków trwałych na mieszkańca w latach 2004-2008

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

W 2008 roku w województwie mazowieckim 2/3 środków trwałych koncentrowało się w sektorze usług, a 1/3 w sektorze przemysłowym. Udział rolnictwa był bardzo mały, zaledwie 0,2%. Wystąpiły duże różnice w strukturze środków trwałych pomiędzy podregionem m.st. Warszawa, gdzie w sektorze usług skupiało się ponad 80% środków trwałych, a pozostałymi podregionami charakteryzującymi się wysokim udziałem sektora przemysłowego. Najwyższy udział sektora przemysłowego (prawie 80%) odnotowano w podregionie ciechanowsko-płockim, natomiast rolniczego w podregionie ostrołęcko-siedleckim. Z podregionów powstałych na bazie ciechanowsko-płockiego wyższym udziałem sektora przemysłowego charakteryzował się proponowany podregion płocki, natomiast ostrołęcko-siedleckiego – proponowany podregion ostrołęcki (*Wykres 33*).

Wykres 33. Struktura wartości brutto środków trwałych według sektorów ekonomicznych w 2008 roku (według PKD 2004)

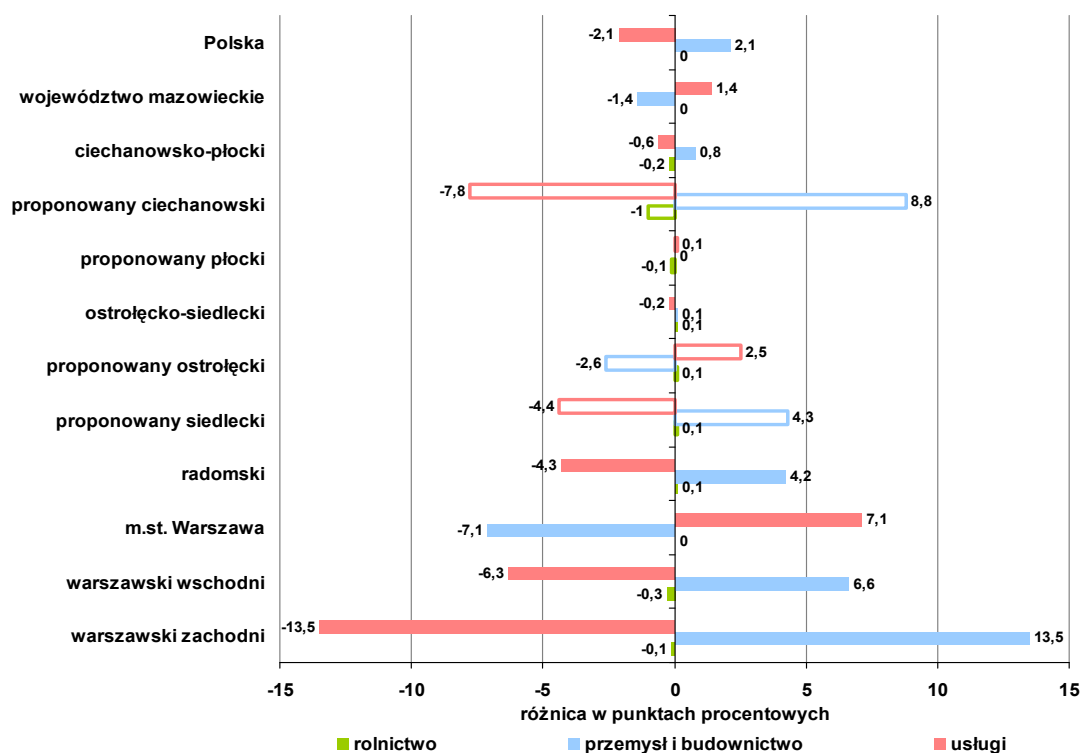
Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

W latach 2004-2008 największe zmiany w strukturze środków trwałych zaszły w podregionach centralnych województwa. W podregionach podwarszawskich wzrósł udział sektora przemysłowego głównie kosztem spadku sektora usługowego, natomiast w podregionie m.st. Warszawa miała miejsce sytuacja odwrotna, czyli wzrost udziału sektora usługowego i spadek przemysłowego. W miarę stabilna sytuacja była w aktualnych podregionach: ostrołęcko-siedleckim i ciechanowsko-płockim, ale cechowały się one dużym wewnętrznym zróżnicowaniem. W proponowanym podregionie ciechanowskim nastąpił duży wzrost udziału środków trwałych w sektorze przemysłowym, a spadek w usługowym, przy niewielkich zmianach struktury w proponowanym podregionie płockim; w ostrołęckim wzrósł udział usług, a w siedleckim przemysłu (*Wykres 34*).

W 2008 roku udział poszczególnych podregionów w nakładach inwestycyjnych Mazowsza kształtował się na poziomie bardzo zbliżonym do wcześniej omawianego udziału w środkach trwałych. W województwie nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach, w przeliczeniu na mieszkańca, o ponad 70% przekraczały średnią dla Polski. Najwyższy wskaźnik (200% średniej wojewódzkiej) odnotowano w podregionie m.st. Warszawa. Wskaźniki wyższe od średniej krajowej odnotowano w podregionach: warszawskim zachodnim i ciechanow-

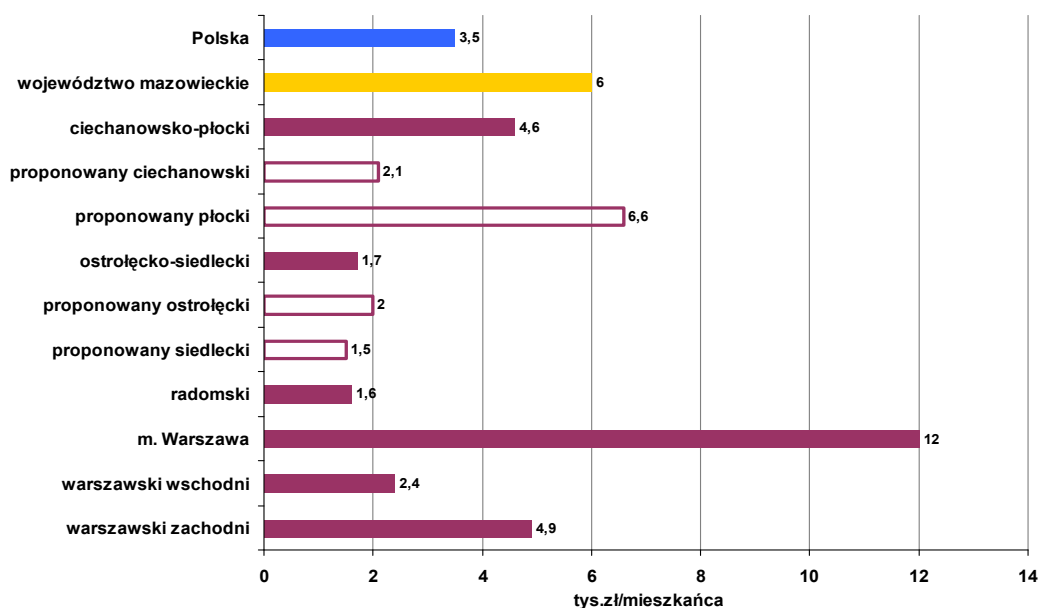
sko-płockim. W pozostałych podregionach nakłady inwestycyjne na mieszkańca były bardzo niskie, a w podregionach radomskim i ostrołęcko-siedleckim nie przekraczały nawet 30% średniej dla Mazowsza. Z podregionów proponowanych wyróżniał się podregion płocki, charakteryzujący się wskaźnikiem prawie trzykrotnie wyższym niż ciechanowski. Różnice pomiędzy proponowanym podregionem ostrołęckim i siedleckim były znacznie mniejsze na korzyść podregionu ostrołęckiego (Wykres 35).

Wykres 34. Zmiany struktury wartości brutto środków trwałych według sektorów ekonomicznych w latach 2004-2008 (według PKD 2004)

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

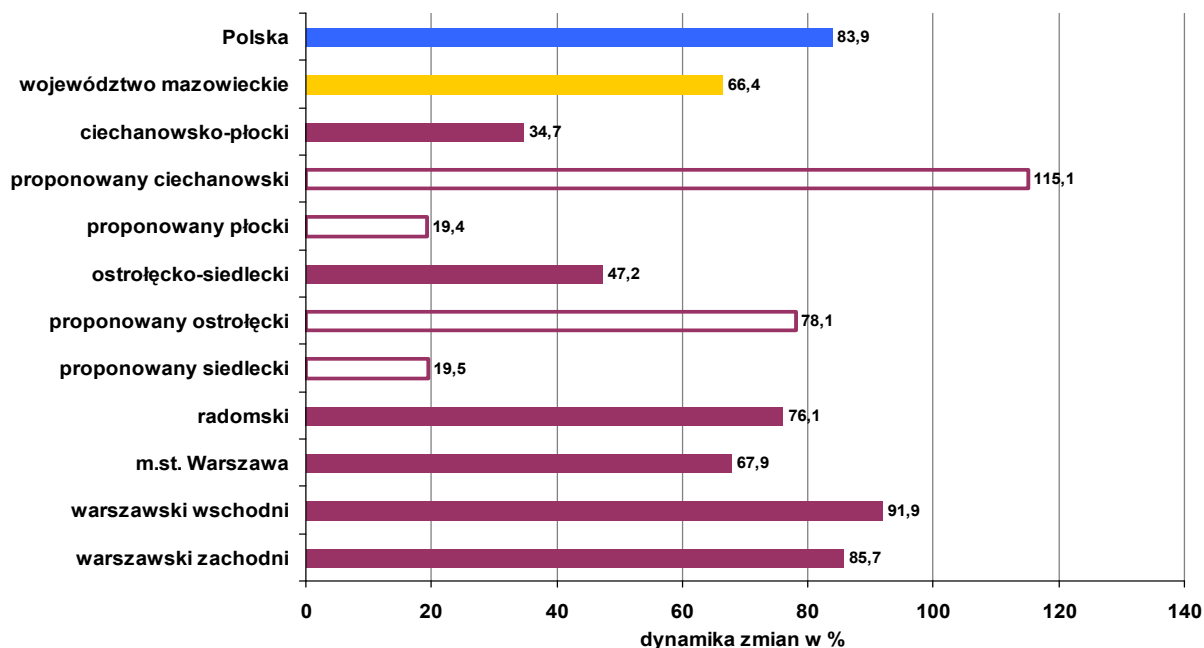
Wykres 35. Nakłady inwestycyjne w 2008 roku

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Na Mazowszu w latach 2004-2008 wzrost nakładów inwestycyjnych na mieszkańca, podobnie jak w przypadku środków trwałych, był niższy niż przeciętny w kraju. Większą od średniej krajowej dynamikę wzrostu tego wskaźnika odnotowano w podregionach podwarszawskich, niższą od średniej wojewódzkiej – w ostrołęcko-siedleckim i ciechanowsko-płockim. Wystąpiły duże wewnętrzne różnice w podregionach proponowanych do podziału. Wzrost nakładów inwestycyjnych w proponowanym podregionie ciechanowskim był sześciokrotnie wyższy niż w płockim, natomiast w ostrołęckim czterokrotnie wyższy niż w siedleckim (*Wykres 36*).

Wykres 36. Zmiany nakładów inwestycyjnych na mieszkańca w latach 2004-2008

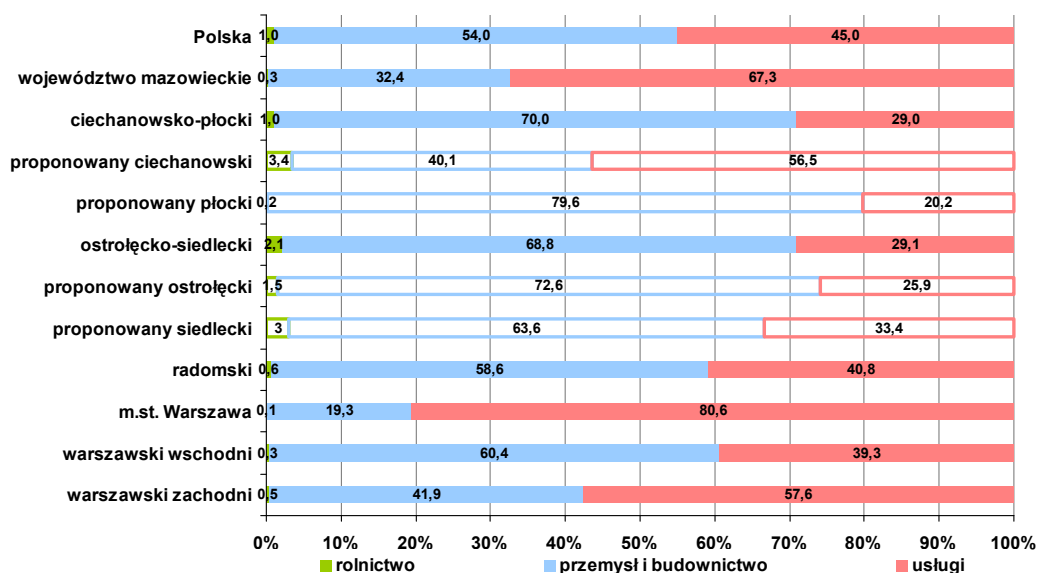
Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Na Mazowszu struktura nakładów inwestycyjnych według sektorów ekonomicznych była zbliżona do struktury środków trwałych. W poszczególnych podregionach odzwierciedla ona aktualnie zachodzące kierunki zmian w gospodarce regionu. W podregionie m.st. Warszawa najwięcej środków inwestycyjnych (ponad 80%) skierowano na rozwój sektora usługowego. W podregionach: radomskim, warszawskim wschodnim, ostrołęcko-siedleckim i ciechanowsko-płockim 60-70% nakładów inwestycyjnych przeznaczono na rozwój przemysłu. Najwyższym udziałem sektora rolniczego w nakładach inwestycyjnych charakteryzował się podregion ostrołęcko-siedlecki (*Wykres 37*). Z podregionów proponowanych do podziału, największym wewnętrznym zróżnicowaniem charakteryzował się podregion ciechanowsko-płocki. Udział nakładów na rozwój przemysłu w proponowanym podregionie płockim był o prawie 40 pkt. proc. wyższy niż w podregionie ciechanowskim. W przypadku podregionu ostrołęcko-siedleckiego różnice były znacznie mniejsze, a udział nakładów na sektor przemysłowy w podregionie ostrołęckim był o 9 pkt. proc. wyższy niż w siedleckim.

W latach 2004-2008 w skali województwa (podobnie jak kraju) struktura nakładów inwestycyjnych nie uległa większym zmianom. Istotne zmiany miały miejsce na poziomie podregionów, szczególnie w warszawskim zachodnim i ciechanowsko-płockim. W podregionach tych nastąpił duży wzrost udziału sektora usługowego kosztem spadku udziału sektora przemysłowego. Wystąpiły wewnętrzne różnice w podregionach proponowanych do podziału. Proponowany podregion ciechanowski wyróżniał się znacznym wzrostem udziału nakładów w sektorze usługowym przy jednoczesnym dużym spadku udziału sektora przemysłowego.

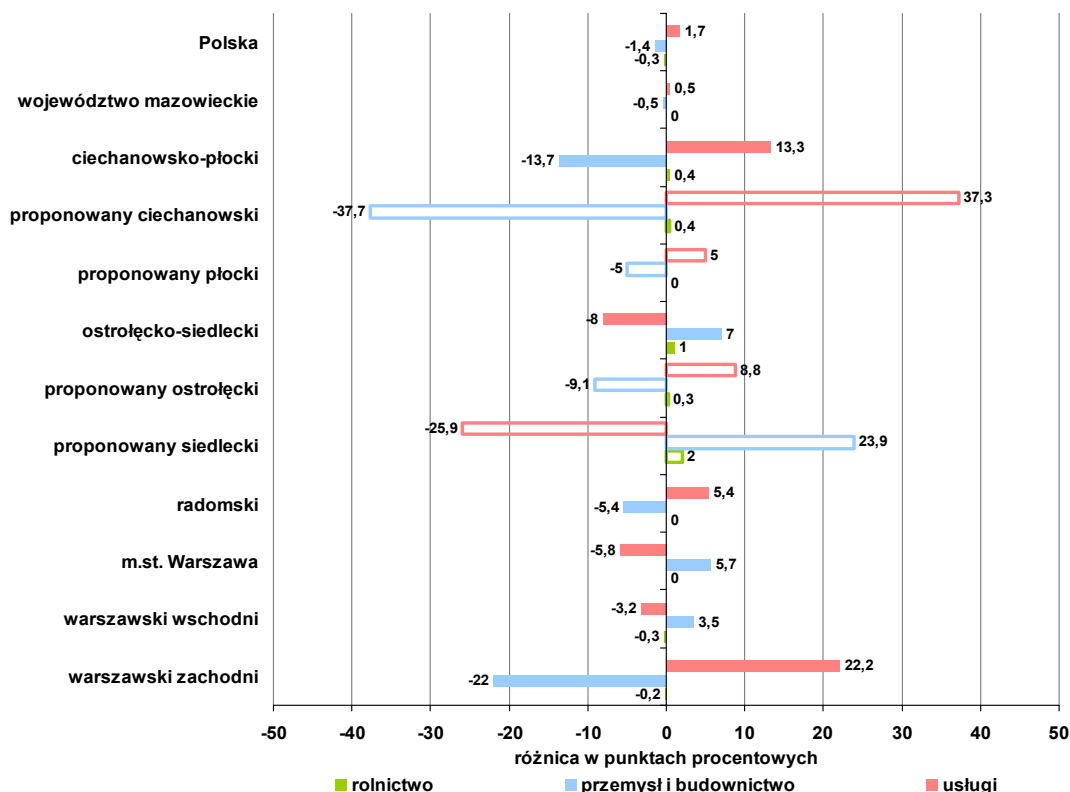
W proponowanym podregionie płockim zmiany miały ten sam kierunek, lecz ich skala była o wiele mniejsza. Proponowany podregion siedlecki charakteryzował się dużym wzrostem udziału przemysłu i dużym spadkiem udziału usług. Odwrotna sytuacja miała miejsce w proponowanym podregionie ostrołęckim. Zmiany w strukturze nakładów inwestycyjnych przedstawiono na Wykresie 38.

Wykres 37. Struktura nakładów inwestycyjnych według sektorów ekonomicznych w 2008 roku (według PKD 2004)

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Wykres 38. Zmiany struktury nakładów inwestycyjnych w latach 2004-2008 (według PKD 2004)

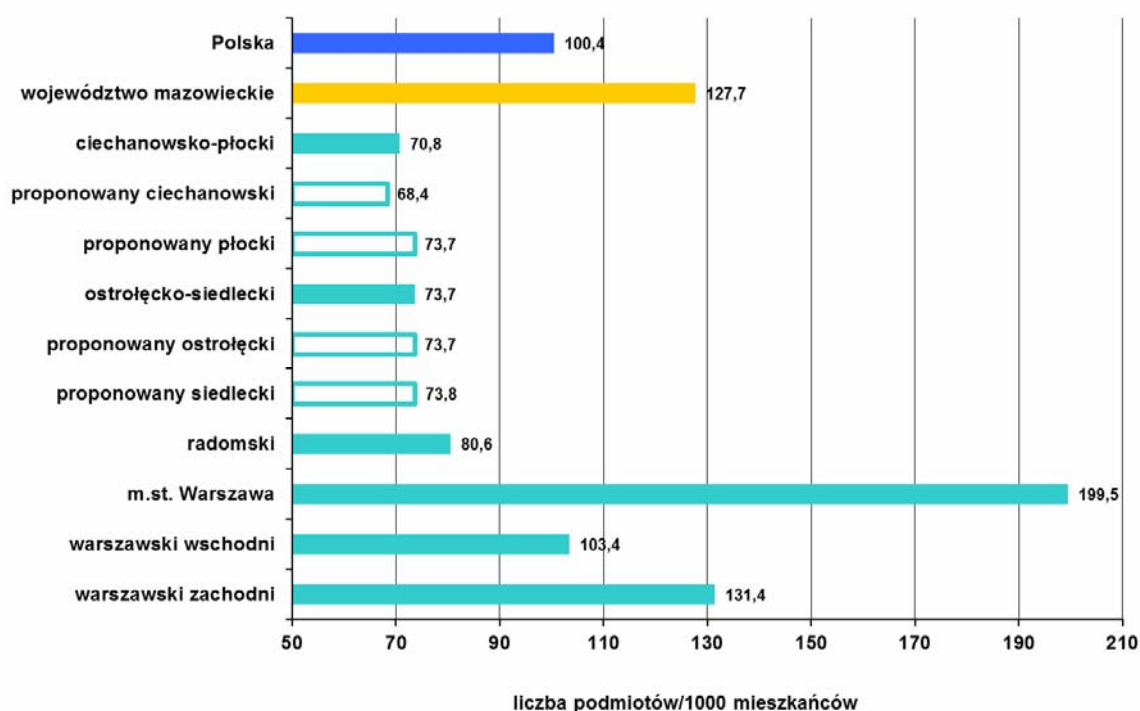

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

4.3. Przedsiębiorczość

Na koniec 2011 roku w województwie mazowieckim działalność prowadziło łącznie 675 tys. podmiotów gospodarczych, zarejestrowanych w systemie REGON, stanowiących około 17% podmiotów zarejestrowanych w kraju. Najwięcej (ponad połowa) firm zarejestrowanych na Mazowszu działało w podregionie m.st. Warszawa, stosunkowo dużo w podregionie warszawskim zachodnim (ponad 15%) i warszawskim wschodnim (ponad 12%). Zaledwie 22% podmiotów gospodarczych zlokalizowanych było w podregionach peryferyjnych, co w zestawieniu z zajmowaną przez nie powierzchnią (72% powierzchni województwa) i zamieszkującą tam ludnością (38% ludności Mazowsza) świadczy o małej aktywności gospodarczej tych podregionów. Wystąpiły również duże dysproporcje w liczbie podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (*Wykres 39*). Pod tym względem wyraźnie wyróżniał się podregion m.st. Warszawa, w którym analizowany wskaźnik był prawie dwukrotnie wyższy niż w kraju i półtorakrotnie wyższy niż przeciętny w województwie mazowieckim. W pozostałych podregionach sytuacja była bardzo zróżnicowana. Wskaźnikiem porównywalnym do średniej wojewódzkiej charakteryzował się podregion warszawski zachodni, natomiast do średniej krajowej – warszawski wschodni. W podregionach peryferyjnych wskaźniki były wyrównane (z niewielką przewagą podregionu radomskiego), ale znacznie gorsze niż w centralnych podregionach województwa. Nie odnotowano istotnych różnic wewnętrznych w podregionach przewidzianych do podziału (ostrołęcko-siedleckim i ciechanowsko-płockim).

Wykres 39. Podmioty gospodarcze w 2011 roku

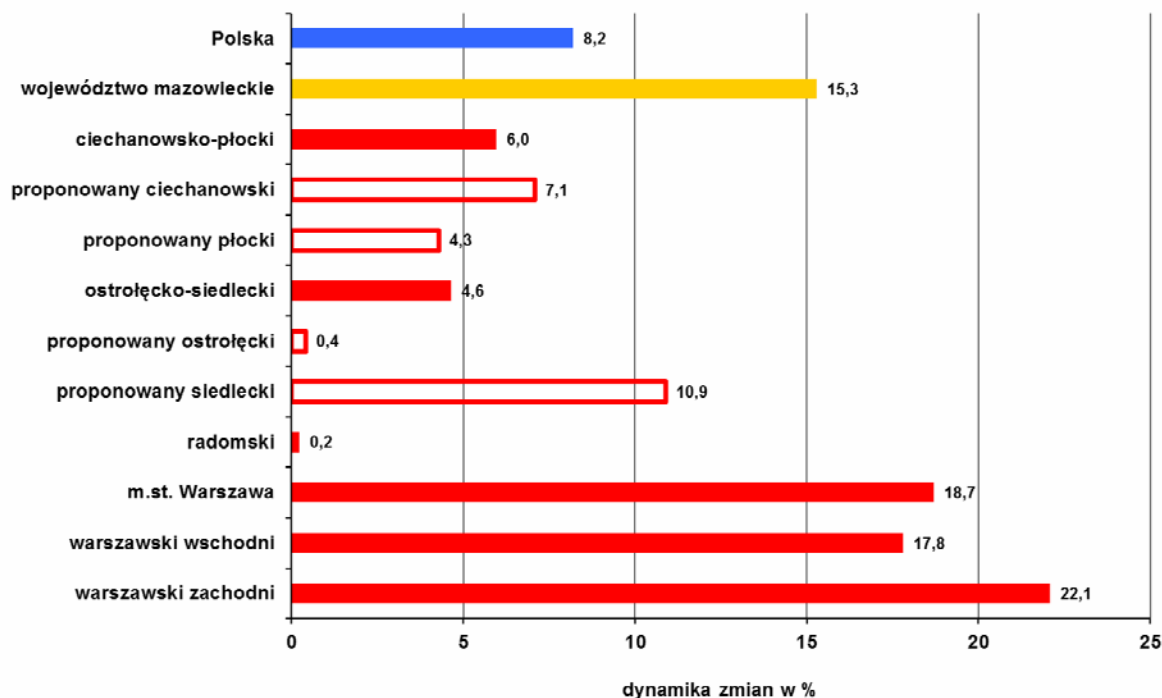

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

W latach 2004-2011 we wszystkich podregionach nastąpił wzrost liczby podmiotów gospodarczych, przy czym największy miał miejsce w podregionach centralnych województwa (głównie w warszawskim zachodnim), najmniejszy natomiast w podregionie radomskim. Zaobserwowano wyraźną różnicę pomiędzy proponowanymi podregionami, szczególnie między

ostrolęckim (niewielki wzrost liczby firm) i siedleckim (stosunkowo duży wzrost liczby podmiotów gospodarczych). Różnice pomiędzy proponowanymi podregionami – ciechanowskim i płockim były znacznie mniejsze (*Wykres 40*).

Wykres 40. Zmiany liczby podmiotów gospodarczych w latach 2004-2011

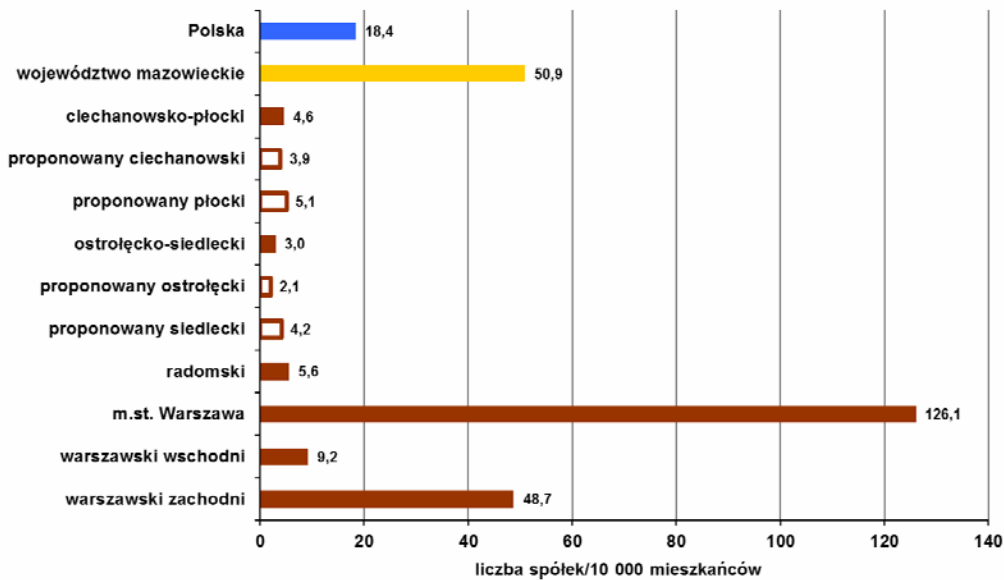

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Mazowsze jest obszarem atrakcyjnym dla inwestorów zagranicznych. W 2011 roku spółki z udziałem kapitału zagranicznego stanowiły tutaj 4% wszystkich podmiotów gospodarczych. Wskaźnik ten był ponad dwukrotnie wyższy niż przeciętny w Polsce. Spośród podregionów województwa wyróżniał się podregion m.st. Warszawa, w którym udział spółek kształtował się na poziomie ponad 6% i znacznie przekraczał średni w kraju i województwie mazowieckim.

Stosunkowo wysokim wskaźnikiem charakteryzował się podregion warszawski zachodni (3,7%). W pozostałych podregionach, zarówno istniejących, jak i proponowanych, wskaźniki były bardzo niskie (poniżej 1%). Zainteresowanie inwestorów zagranicznych podregionem m.st. Warszawa potwierdza również liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego w przeliczeniu na 10 000 mieszkańców, gdzie wskaźnik ten prawie siedmiokrotnie przekraczał średnią dla Polski i prawie dwupółkrotnie dla Mazowsza. Jak widać na *Wykresie 41*, stosunkowo dobra sytuacja (zbliżona do średniej wojewódzkiej) miała miejsce w podregionie warszawskim zachodnim. W pozostałych podregionach inwestycje zagraniczne lokalizowane były znacznie rzadziej i głównie w byłych miastach wojewódzkich. Sytuacja w podregionach peryferyjnych była raczej wyrównana. Nie wystąpiły również istotne różnice pomiędzy podregionami proponowanymi.

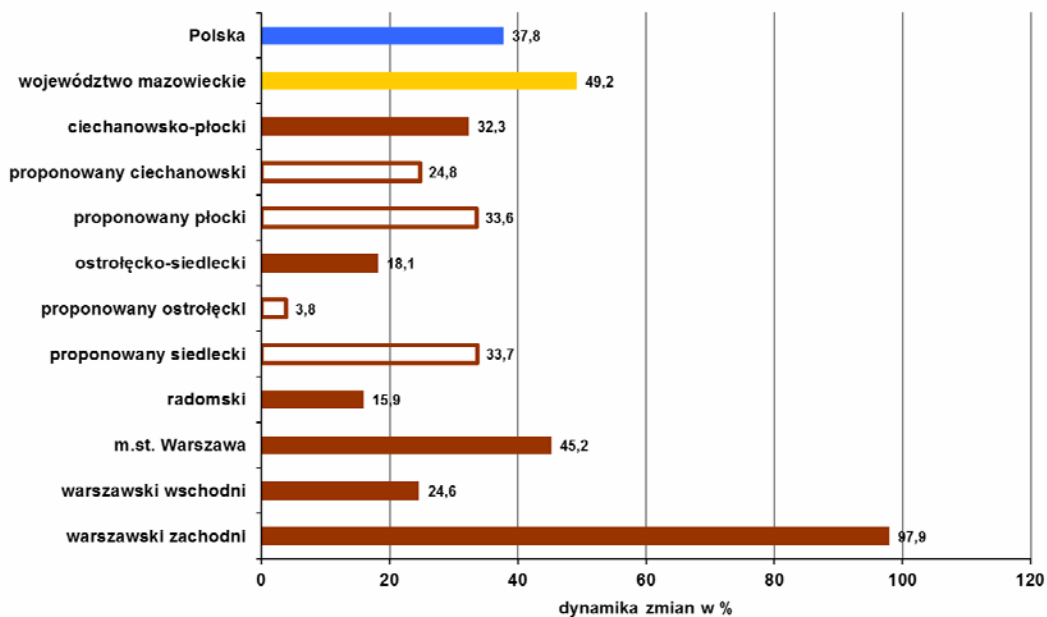
Wykres 41. Spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego w 2011 roku

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

W latach 2004-2011 wzrost liczby spółek z udziałem kapitału zagranicznego na Mazowszu był wyższy niż przeciętny w kraju. Z podregionów wzrostem wyższym niż przeciętny w województwie, prawie dwukrotnie, charakteryzował się tylko podregion warszawski zachodni. Stosunkowo duży wzrost, w granicach średniej krajowej, wystąpił w podregionach: m.st. Warszawa i ciechanowsko-płockim. Odnotowano duże wewnętrzne różnice w podregionach proponowanych do podziału, głównie w ostrołęcko-siedleckim, w którym znacznie wyższą dynamiką cechował się podregion siedlecki. Zmiany liczby spółek z udziałem kapitału zagranicznego ilustruje Wykres 42.

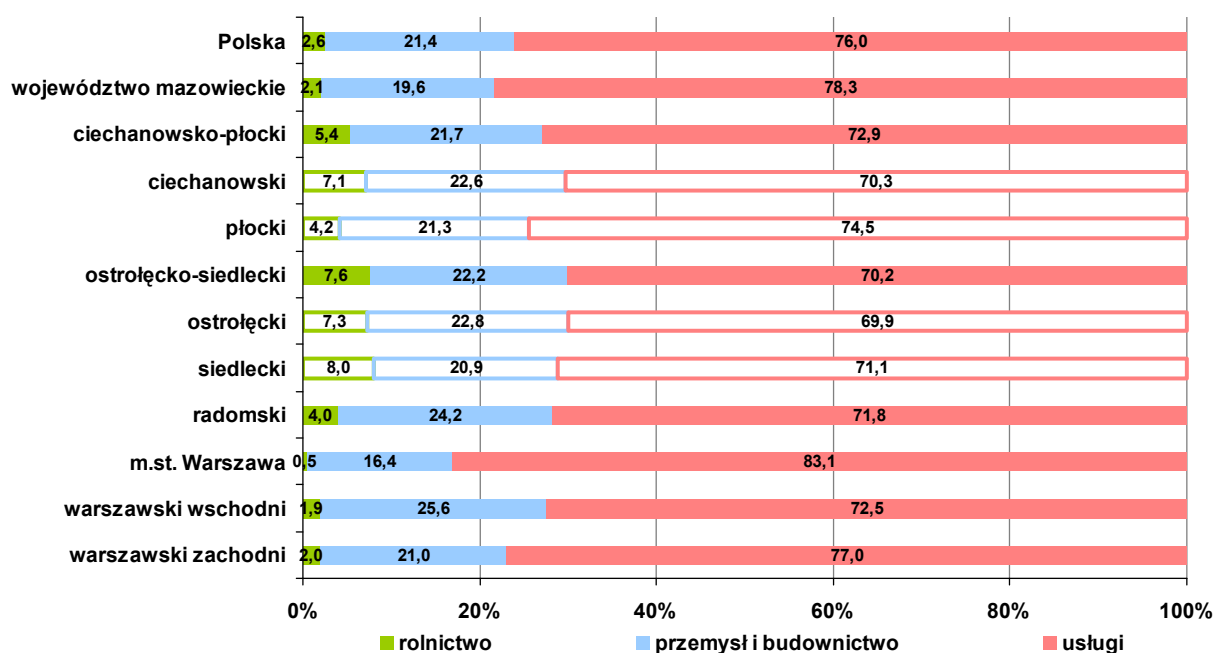
Wykres 42. Zmiany liczby spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego w latach 2004-2011

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Badanie struktury podmiotów gospodarczych wg rodzajów działalności przeprowadzono wg sekcji PKD 2004, ze względu na to, że dostępne są dane dla dłuższego okresu (lata 2004-2009) niż w przypadku PKD 2007 (lata 2009-2011). Pozwoli to dokładniej uchwycić kierunki zmian struktury podmiotów gospodarczych. W strukturze podmiotów gospodarczych w 2009 roku na Mazowszu, podobnie jak w kraju, dominował sektor usług skupiający blisko 80% wszystkich podmiotów gospodarczych. Wyższy niż przeciętny w województwie udział usług odnotowano jedynie w podregionie m.st. Warszawa. W pozostałych podregionach rozpiętość wskaźnika nie była duża – od 70,2% w ostrołęcko-siedleckim do 77% w warszawskim zachodnim. Wystąpiła różnica (4 pkt. proc.) pomiędzy proponowanym podregionem płockim a ciechanowskim – na korzyść płockiego, nie stwierdzono natomiast większego wewnętrznego zróżnicowania w podregionie ostrołęcko-siedleckim. Udział sektora przemysłu w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych na Mazowszu kształtował się na poziomie porównywalnym do średniej krajowej. Z podregionów wyróżniał się podregion m.st. Warszawa, charakteryzujący się najniższym udziałem podmiotów należących do tego sektora. W pozostałych podregionach, zarówno istniejących, jak i proponowanych, sytuacja była raczej wyrównana, a rozpiętość pomiędzy wskaźnikami wynosiła zaledwie 5 pkt. proc. Najwyższym udziałem sektora rolniczego charakteryzowały się podregiony peryferyjne, a w szczególności ostrołęcko-siedlecki (*Wykres 43*).

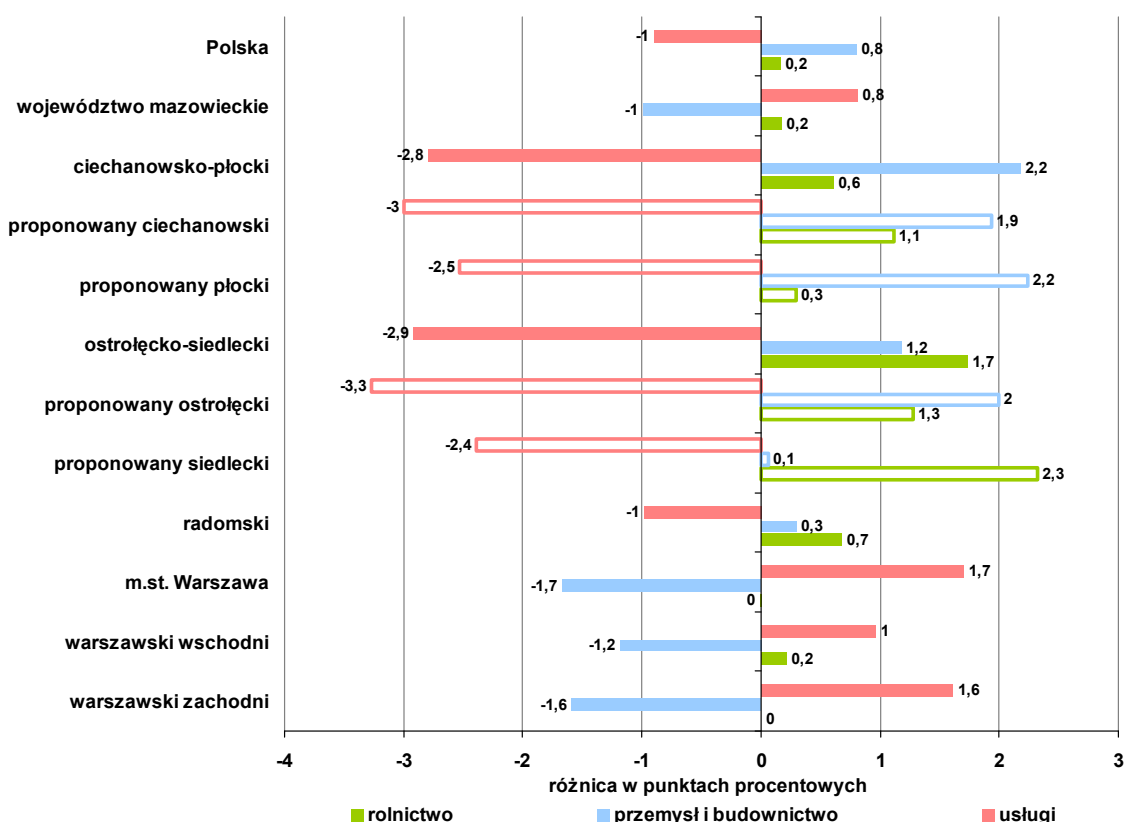
Wykres 43. Struktura podmiotów gospodarczych według sektorów ekonomicznych w 2009 roku (według PKD 2004)

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

W latach 2004-2009 struktura podmiotów gospodarczych w województwie mazowieckim, podobnie jak w kraju, nie uległa większym zmianom. W województwie mazowieckim nastąpiły zmiany w strukturze podmiotów gospodarczych na poziomie podregionów. W podregionach centralnych województwa wzrósł udział usług kosztem spadku sektora przemysłowego, natomiast w podregionach peryferyjnych odnotowano ożywienie działalności gospodarczej w przemyśle i rolnictwie (*Wykres 44*).

Wykres 44. Zmiany struktury podmiotów gospodarczych według sektorów ekonomicznych w latach 2004-2009 (według PKD 2004)

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

4.4. Rolnictwo

Pod względem wyników sektora rolniczego, województwo mazowieckie utrzymuje pierwszą pozycję w kraju. W roku 2008 ponad 21% wartości dodanej brutto (WDB), wytworzonej w Polsce przez rolnictwo, pochodziło z Mazowsza (poprawa wobec 2004 roku o ponad 4 pkt. proc.), co znacznie przewyższa udział w powierzchni użytków rolnych (13%) i stanowi wynik relatywnie lepszy niż wynikałoby to z jego predyspozycji naturalnych, w szczególności glebowych¹. W skali województwa udział rolnictwa w wytworzonej na Mazowszu wartości dodanej brutto jest stosunkowo niewielki (3,8%, w kraju – 4,3%), jednak dla podregionów peryferyjnych sektor ten pełni istotną rolę – w ciechanowsko-płockim i radomskim jego udział przekracza 11%, a w ostrołęcko-siedleckim sięga 1/5 WDB wytworzonej przez gospodarkę podregionu².

Wysokiej pozycji Mazowsza w rolnictwie towarzyszy stosunkowo liczna grupa osób pracujących w tym sektorze, która w latach 2004-2008 utrzymuje się na podobnym poziomie około 320 tys. osób, co odpowiada 18% ogółu pracujących³. Należy jednak wskazać na istotną dywersyfikację tego zjawiska – w istniejących peryferyjnych podregionach województwa (ostrołęcko-siedleckim, ciechanowsko-płockim, radomskim) oraz w proponowanych podre-

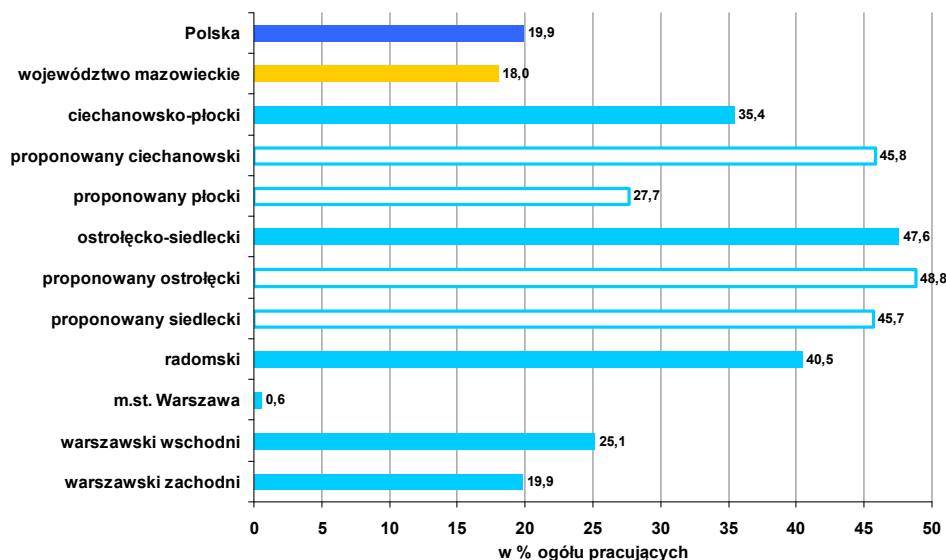
¹ Średni wskaźnik rolniczej przestrzeni produkcyjnej województwa kształtuje się poniżej średniej krajowej i wynosi 60 pkt. w skali IUNiG, w kraju 66 pkt.

² Dane dostępne dla sekcji A obejmującej rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo – za rok 2008, dostępne na poziomie NTS-3. Źródło: BDL, GUS.

³ Źródło: BDL GUS – pracujący łącznie z rolnictwem indywidualnym, dane dla NTS-4 za rok 2008. Dane dotyczą pracujących w jednostkach o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

gionach (ciechanowskim, ostrołęckim, siedleckim) udział pracujących w tym sektorze ponad dwukrotnie przewyższa średnią województwa. Tylko proponowany podregion płocki zbliżony jest pod tym względem do centralnej części Mazowsza, w której wskaźnik ten waha się w granicach średniej dla województwa i kraju (*Wykres 45*).

Wykres 45. Udział pracujących w rolnictwie w 2008 roku

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

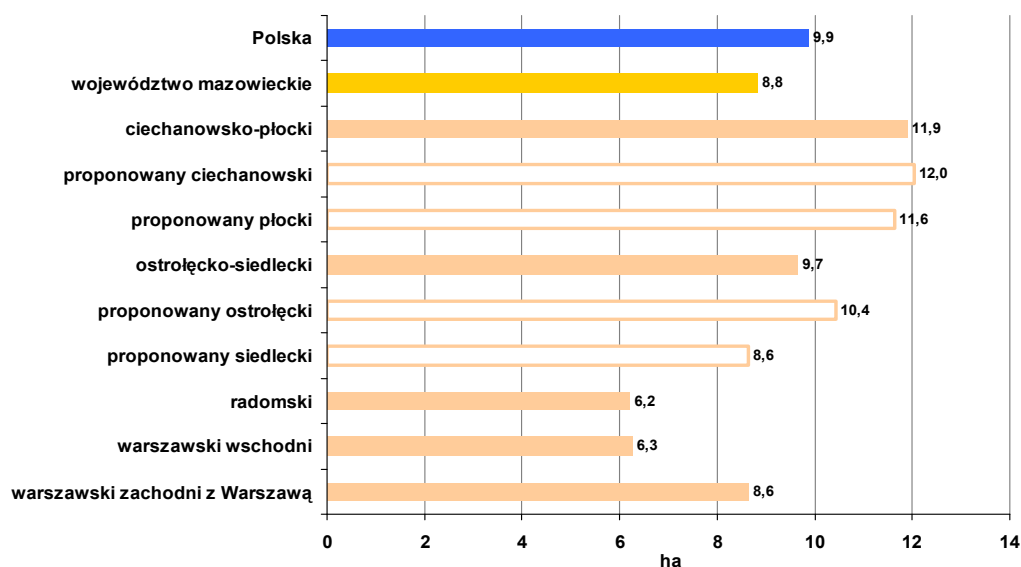
W porównaniu do sytuacji obserwowanej średnio w kraju, struktura obszarowa gospodarstw rolnych województwa mazowieckiego nie należy do korzystnych – średnia wielkość gospodarstwa rolnego nie przekracza 9 ha, przy blisko 10 ha w kraju⁴. Najslabiej pod tym względem wypada podregion radomski, ze średnią wielkością gospodarstwa około 6 ha. Dobrą sytuacją charakteryzują się obszary trzech proponowanych podregionów województwa: ciechanowskiego, płockiego i ostrołęckiego, które przewyższają pod tym względem zarówno średnią wojewódzką, jak i krajową (*Wykres 46*).

Od roku 2004 rolnictwo Polski objęte zostało Wspólną Polityką Rolną (WPR), w dużej mierze wzmacniającą ukształtowane w województwie kierunki produkcji rolniczej. W ramach instrumentów WPR Mazowsze otrzymało w latach 2004-2009 ponad 9 mld zł, co było najwyższą kwotą wśród wszystkich województw i stanowiło ponad 14% środków wypłaconych w tym okresie w kraju. W największym stopniu z tej polityki skorzystały podregiony ostrołęcko-siedlecki i ciechanowsko-płocki, w których rolnictwo odgrywa relatywnie wysoką rolę, zwłaszcza biorąc pod uwagę wskazany powyżej udział pracujących w rolnictwie. Do podregionu ostrołęcko-siedleckiego przekazano ponad 3,7 mld zł, co stanowiło ponad 40% kwoty wypłaconej w województwie mazowieckim ogółem. W całym województwie szczególnie wyróżnia się proponowany podregion ostrołęcki, do którego wpłynęła największa kwota w ramach postulowanego podziału województwa – ponad 2 mld zł, co stanowiło ponad 22% kwoty wypłaconej na całym Mazowszu. Z działań WPR w istotny sposób skorzystał również, posiadający znaczące w skali województwa tereny rolnicze, podregion ciechanowsko-płocki, do którego skierowano blisko 2,5 mld zł. Stanowiło to ponad 1/4 kwoty wypłaconej w całym województwie, z czego większość (1,7 mld zł) trafiła na obszar proponowanego podregionu

⁴ Mając na uwadze aktualność opracowania, średnią wielkość gospodarstwa na poziomie powiatów oszacowano na podstawie danych ARiMR o beneficjentach i otrzymanych w kampanii 2008 kwotach z tytułu jednolitych płatności obszarowych. Dane o strukturze obszarowej gospodarstw na tym poziomie zagregowania statystyka publiczna udostępniła za 2002 rok (PSR 2002).

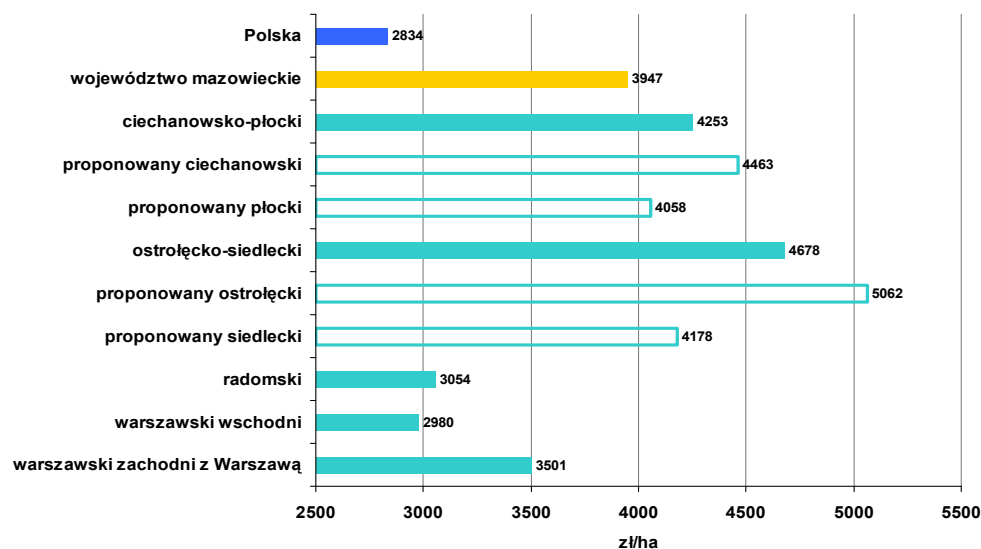
ciechanowskiego. W najmniejszym stopniu z instrumentów WPR skorzystało centralne Mazowsze. Łącznie do podregionów warszawskiego wschodniego i warszawskiego zachodniego z Warszawą⁵ przekazano nieco ponad 2 mld zł, co stanowiło 1/5 kwoty wypłaconej w regionie.

Wykres 46. Średnia powierzchnia gospodarstwa objętego Wspólną Polityką Rolną w 2008 roku

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie danych ARiMR

Wykres 47. Suma płatności z tytułu Wspólnej Polityki Rolnej w przeliczeniu na 1ha UR w latach 2004-2009

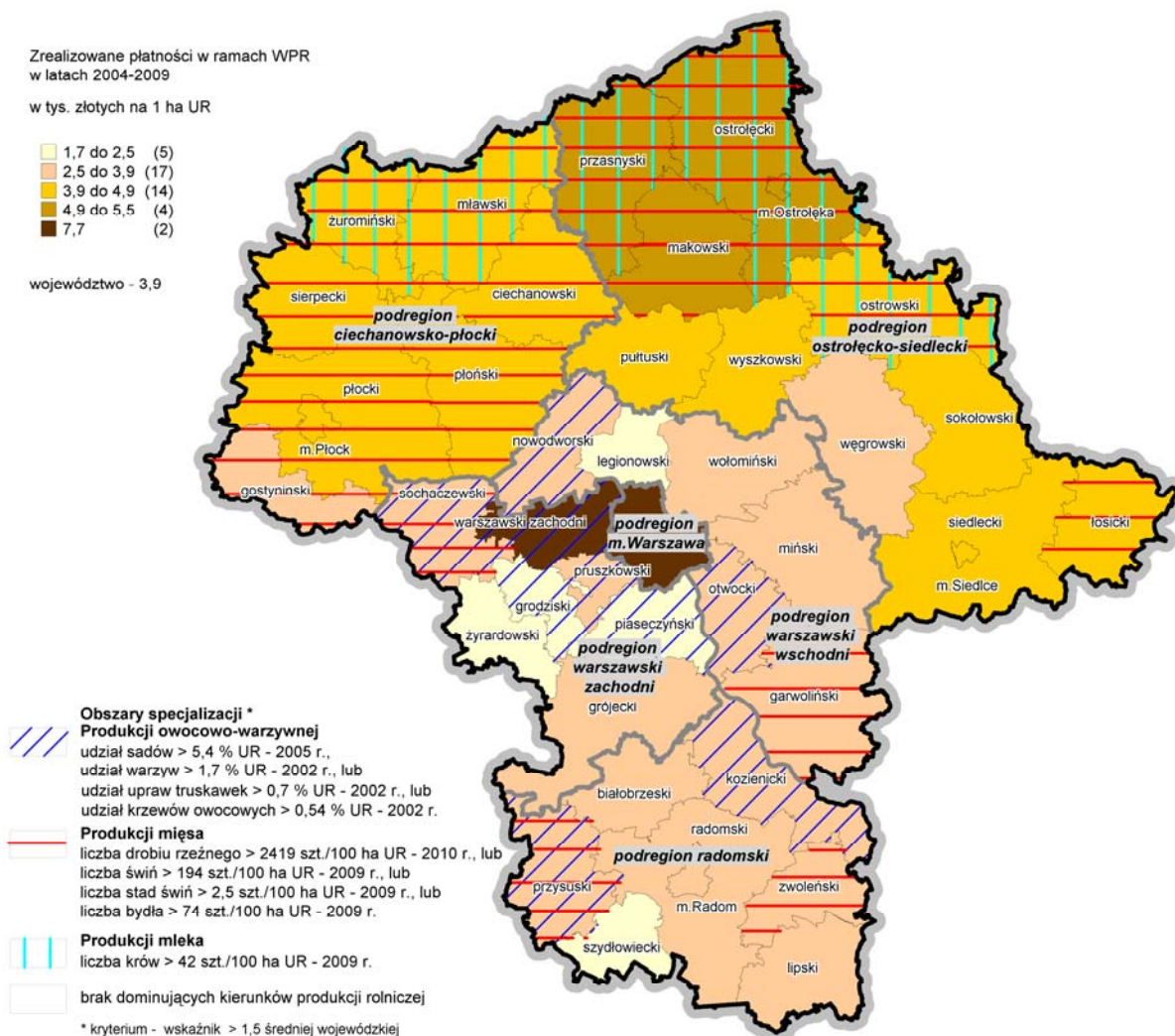

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie danych ARiMR

Wysokie kwoty ogółem przekazane do północnego i wschodniego Mazowsza są częściowo wynikiem relatywnie większej intensywności wykorzystania pomocy WPR na tym obszarze, co dobrze odzwierciedla ponadprzeciętna wysokość środków przekazanych średnio na 1 ha użytków rolnych, szczególnie widoczna w proponowanym podregionie ostrołęckim, w którym o blisko 1/3 przekracza średnią wojewódzką (Wykres 47).

⁵ Ze względu na potrzeby ewidencyjne Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa do obszaru powiatu warszawskiego zachodniego zostało włączone m.st. Warszawa.

Mapa 2. Wykształcone kierunki produkcji rolniczej w województwie mazowieckim na tle płatności w ramach Wspólnej Polityki Rolnej

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie BDL, Powszechnego Spisu Rolnego, ARiMR, Głównego Inspektoratu Weterynarii w Warszawie

Rozpatrując alokację przestrzenną płatności z tytułu Wspólnej Polityki Rolnej, najslabiej pod tym względem wypadają powiaty podwarszawskie oraz południowa część województwa (Mapa 2), na co w głównej mierze wpływ miał niski stopień objęcia użytków rolnych tych obszarów płatnościami bezpośrednimi – w siedmiu powiatach nie przekraczał on 60%, podczas gdy w północnej części Mazowsza wskaźnik ten kształtował się w przedziale 78-91%. Tak niski odsetek mógł być wynikiem chęci przeznaczenia w przyszłości użytków rolnych na cele nierolnicze (inwestycyjne), utrzymywania ziemi z różnych powodów w złej kulturze rolnej bądź też niechęci, ewentualnie niemożności (np. starość, choroba), do składania wniosków o płatność. Należy jednak zauważyć, że w centralnej części Mazowsza, jak i w całym województwie, szczególną rolę pod względem pozyskania środków WPR odgrywa Warszawa oraz powiat warszawski-zachodni⁶, gdzie zanotowano jedną z najwyższych kwot wypłaconych z tytułu wsparcia bezpośredniego. Biorąc jednak pod uwagę, że zgłoszona tam powierzchnia użytków rolnych, do których wypłacono płatności obszarowe⁷, blisko dwukrotnie przekracza

⁶ Ze względu na potrzeby ewidencyjne Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa do obszaru powiatu warszawskiego zachodniego zostało włączone m.st. Warszawa.

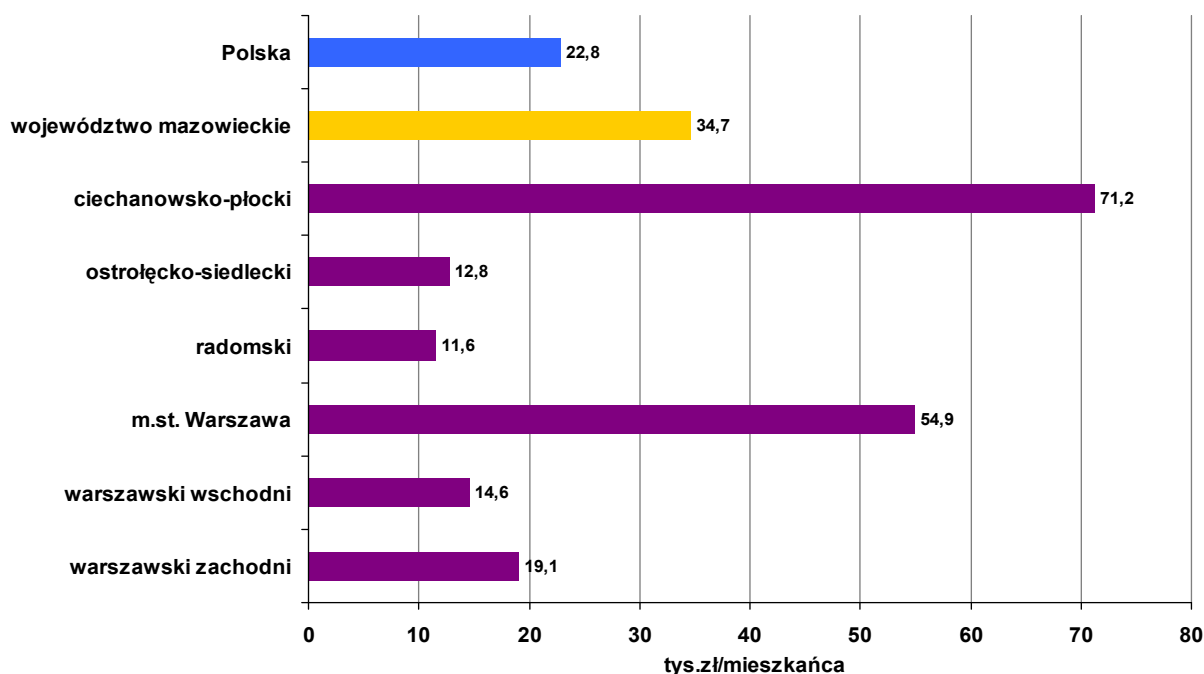
⁷ Do których kwalifikują się grunty rolne (grunty orne, trwałe użytki zielone, trwałe plantacje oraz ogródki przydomowe) utrzymywane w dobrej kulturze rolnej.

powierzchnię użytków rolnych istniejących na tym obszarze⁸, można przypuszczać, że rolnicy otrzymali tam płatności z tytułu uprawy ziemi w innych powiatach lub województwach. Wysoki stopień wykorzystania WPR w północnej i wschodniej części Mazowsza, zwłaszcza w powiatach ostrołęckim i przasnyskim, związany jest z pomocą z tytułu płatności zwierzęcych, udzielaną do powierzchni użytków zielonych oraz w ramach wspierania działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (głównie obszary o słabych glebach).

4.5. Przemysł

W 2008 roku 15% WDB wytworzonej w kraju przez sektor przemysłowy⁹ pochodziło z Mazowsza, co daje województwu drugie miejsce w kraju po województwie śląskim (16,5%). W skali województwa najwyższy udział w tworzeniu WDB tego sektora miały podregiony: m.st. Warszawa, ciechanowsko-płocki i warszawski zachodni (kolejno 48,1%, 14,3% i 13,8%), najniższy – podregion radomski (6,2%).

Wykres 48. Produkcja sprzedana przemysłu w 2008 roku

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

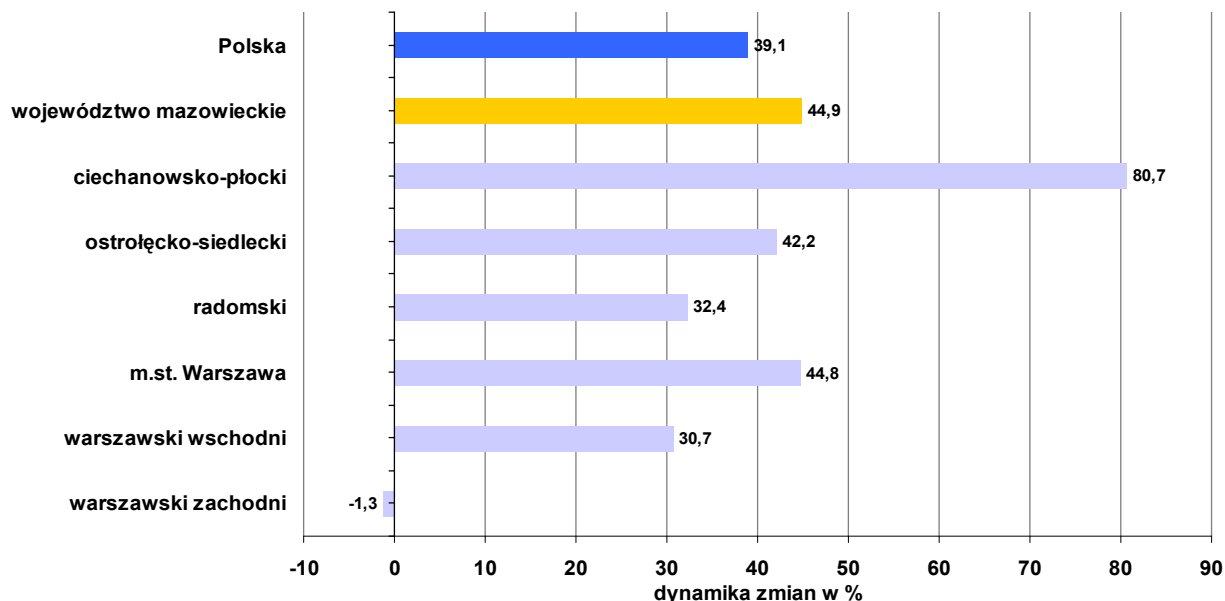
Produkcja sprzedana przemysłu w przedsiębiorstwach o liczbie pracujących powyżej 9 osób, według sekcji PKD 2004 w przeliczeniu na mieszkańca w 2008 roku, w województwie mazowieckim wynosiła 34,7 tys. zł i o ponad 50% przekraczała średnią krajową (Wykres 48). Analizowany wskaźnik wykazywał bardzo duże zróżnicowanie na poziomie podregionów. Najwyższe wartości, znacznie przekraczające średnią wojewódzką, osiągnęły ciechanowsko-płocki oraz m.st. Warszawa (kolejno o 105% i 58%). W pozostałych podregionach produkcja sprzedana przemysłu w przeliczeniu na mieszkańca była niska i kształtowała

⁸ Biura powiatowe ARiMR obsługują beneficjentów według ich miejsca zamieszkania, a nie według miejsca prowadzenia działalności rolnej (tj. gospodarstwa). Z tego też względu, zgłoszona w danym biurze powiatowym ARiMR powierzchnia użytków rolnych, do których beneficjent otrzymuje płatność, może różnić się od powierzchni użytków rolnych, na których faktycznie prowadzona jest działalność rolna w danym powiecie.

⁹ Łącznie przemysł i budownictwo.

się na poziomie od 33% średniej wojewódzkiej w podregionie radomskim do 55% w podregionie warszawskim zachodnim. Ze względu na utajnienie danych dotyczących produkcji sprzedanej przemysłu dla powiatów: m. Płock oraz mławskiego nie wyliczono wskaźników dla podregionów proponowanych: płockiego i ciechanowskiego. Rozmieszczenie dużych zakładów przemysłowych może jednak wskazywać, że podregion płocki ze względu na lokalizację na jego terenie jednego z największych zakładów przemysłowych Mazowsza, Polskiego Koncernu Naftowego ORLEN Spółka Akcyjna, charakteryzuje się znacznie wyższym wskaźnikiem niż ciechanowski.

Wykres 49. Zmiany produkcji sprzedanej w latach 2004-2008

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

W latach 2004-2008 dynamika produkcji sprzedanej przemysłu w województwie mazowieckim była wyższa niż przeciętna w kraju. Wystąpiły różnice w wysokości analizowanego wskaźnika na poziomie podregionów. Największy wzrost odnotowano w podregionie ciechanowsko-płockim. Dynamika na poziomie średniej wojewódzkiej miała miejsce w podregionach: m.st. Warszawa i ostrołęcko-siedleckim, natomiast niższa od średniej krajowej w podregionach: warszawskim wschodnim i radomskim. W podregionie warszawskim zachodnim odnotowano niewielki spadek tego wskaźnika. Dynamikę produkcji sprzedanej przemysłu obrazuje *Wykres 49*.

4.6. Usługi

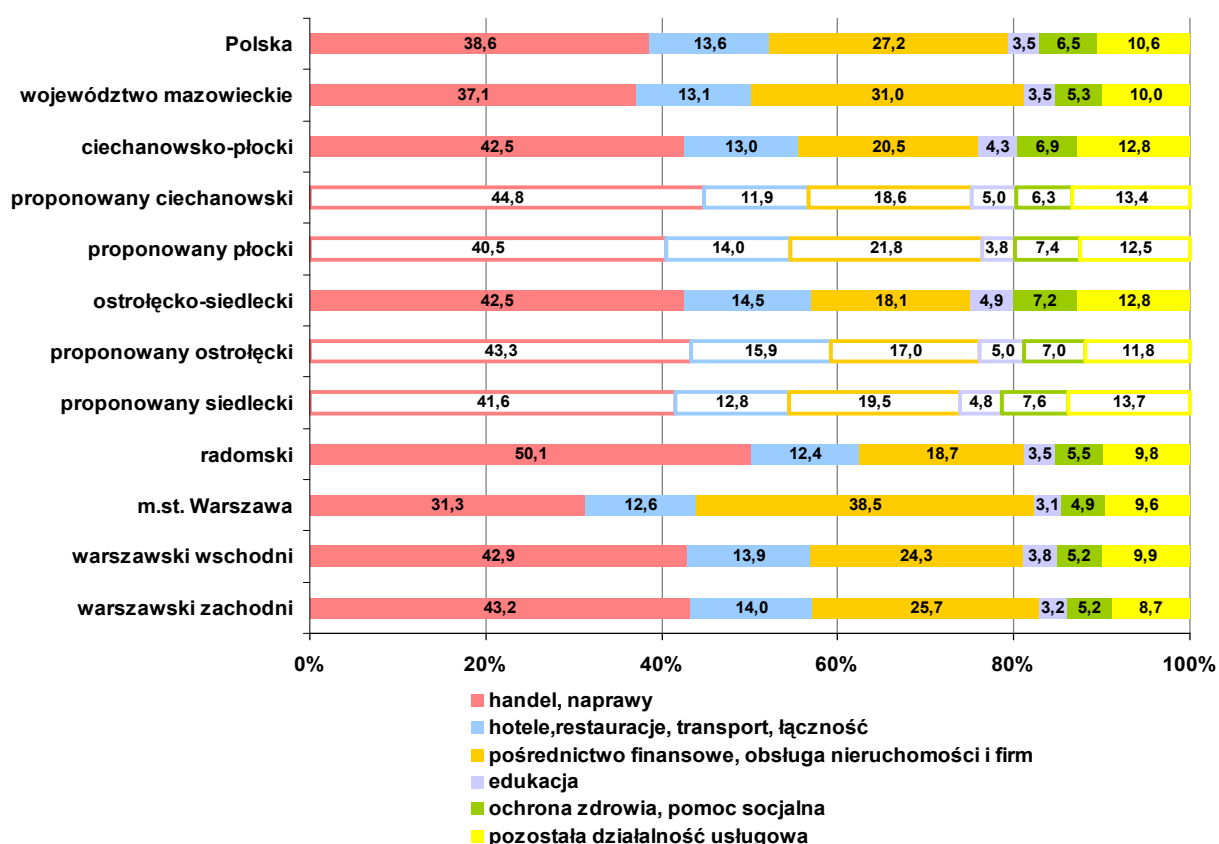
4.6.1. Struktura podmiotów gospodarczych i pracujących w usługach

W województwie mazowieckim, podobnie jak w kraju, usługi stanowiły jeden z ważniejszych działów gospodarki narodowej, mający duży wpływ na tworzenie WDB i zmniejszanie stopy bezrobocia. W 2008 roku około 25% WDB wytworzonej w kraju w sektorze usługowym powstało na Mazowszu, co daje województwu pierwszą lokatę w kraju. Jest to wskaźnik ponad dwukrotnie wyższy niż następny w kolejności, osiągnięty przez województwo śląskie. Na Mazowszu w tworzeniu WDB sektora usługowego najwyższy, bo aż 70-procentowy udział miał podregion m.st. Warszawa, z pozostałych podregionów – warszawski zachodni

ze wskaźnikiem 9%. Podregiony peryferyjne osiągnęły wskaźniki najniższe, od 4,7 w radomskim do 5,2 w ciechanowsko-płockim.

Analizę struktury podmiotów gospodarczych w dziale usługi i jej zmiany w latach 2004-2009, analogicznie jak przypadku struktury podmiotów gospodarczych ogółem przeprowadzono w oparciu o dane PKD 2004. W 2009 roku na Mazowszu, podobnie jak w kraju, w strukturze podmiotów gospodarczych sektora usługowego według sekcji PKD 2004 (*Wykres 50*) dominowały podmioty z sekcji: handel, naprawy oraz pośrednictwo finansowe, a także obsługa nieruchomości i firm. Najbardziej od średniej dla województwa i kraju różniła się struktura podmiotów gospodarczych w podregionach: m.st. Warszawa i radomskim. Podregion m.st. Warszawa charakteryzował się najwyższym udziałem sekcji pośrednictwo finansowe oraz obsługa nieruchomości i firm, natomiast najniższym udziałem podmiotów zajmujących się handlem i naprawami. Odwrotna sytuacja miała miejsce w podregionie radomskim.

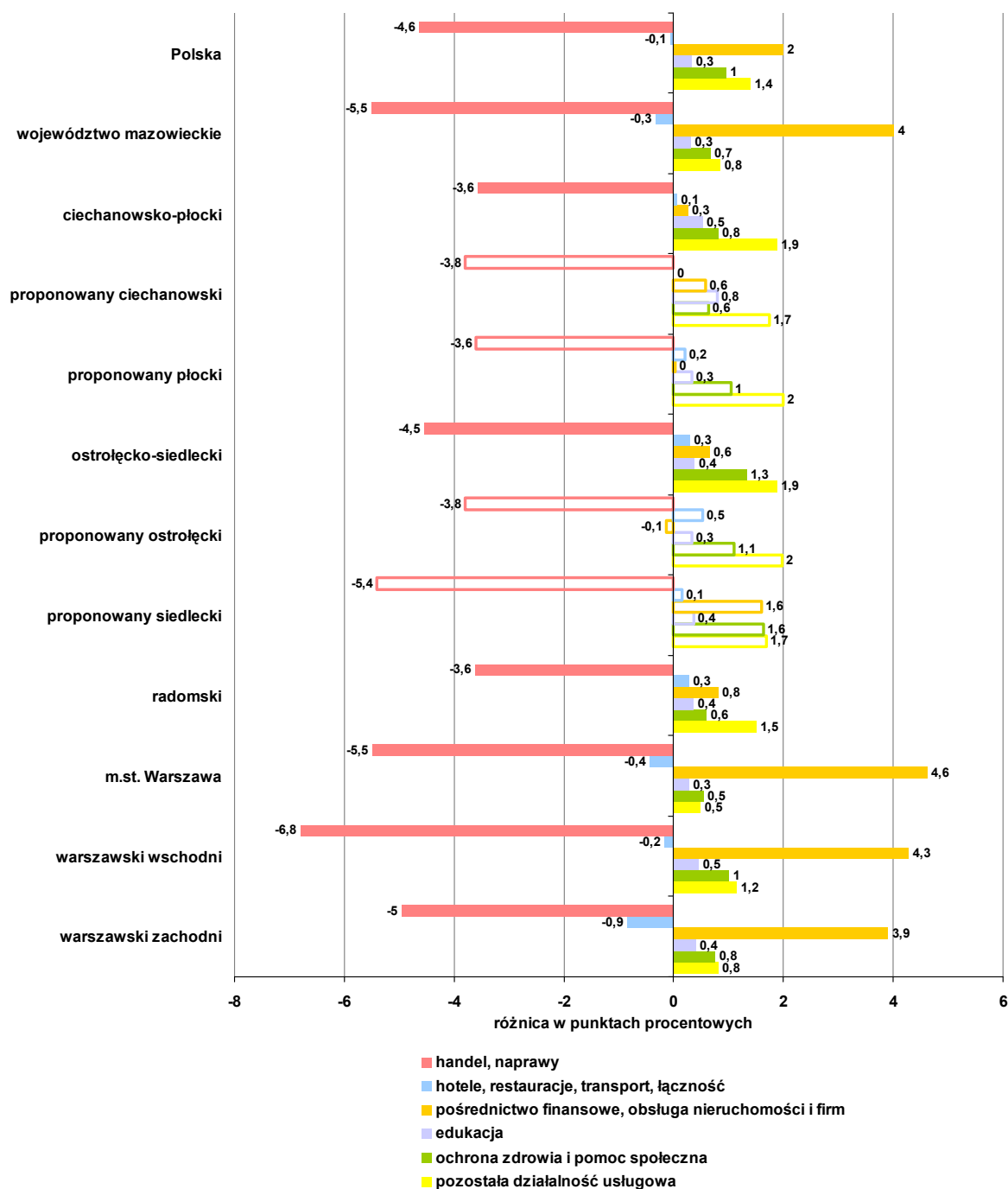
Wykres 50. Struktura podmiotów gospodarczych sektora usługowego według sekcji PKD 2004 w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

W latach 2004-2009 w podregionach centralnych (podobnie jak przeciętnie w województwie i kraju) spadł udział podmiotów zajmujących się handlem i naprawami oraz podmiotów świadczących usługi w branży: hotele, restauracje, transport i łączność; odnotowano natomiast wzrost udziału pozostałych sekcji, przy czym największy sekcji pośrednictwo finansowe, obsługa nieruchomości i firm. W podregionach peryferyjnych zmiany struktury podmiotów gospodarczych były mniejsze niż w podregionach centralnych województwa, lecz ich kierunek był podobny. Spadek udziału dotyczył tylko sekcji handel i naprawy (*Wykres 51*).

Wykres 51. Zmiany struktury podmiotów gospodarczych sektora usługowego według sekcji PKD w latach 2004-2009

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

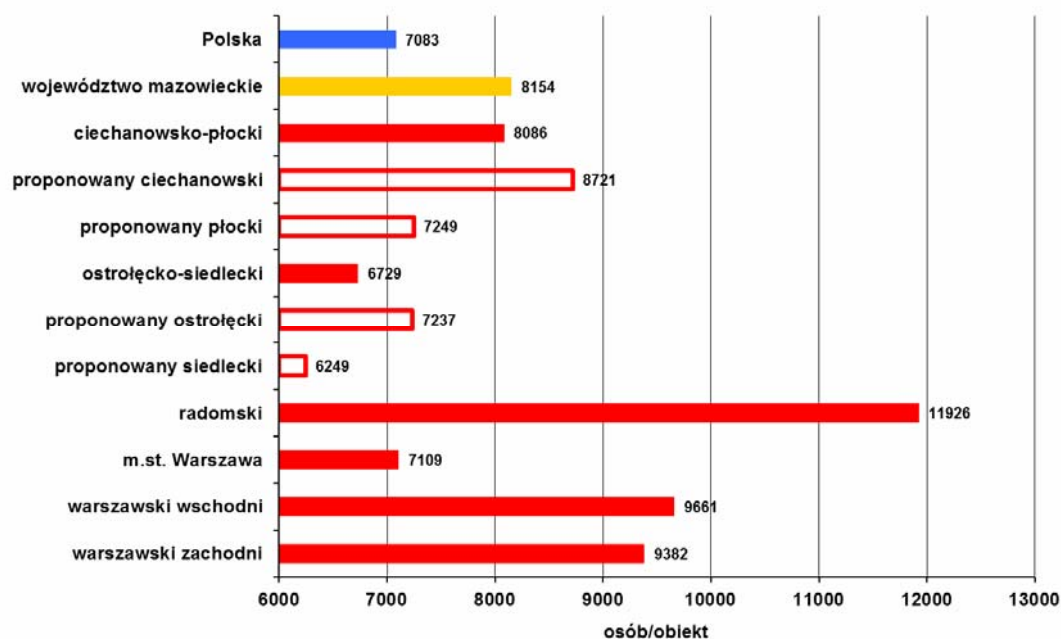
4.6.2. Wybrane usługi

Handel

W ostatnich latach w handlu pojawiły się nowe trendy polegające na powstawaniu obiektów wielkopowierzchniowych (hipermarketów i supermarketów), głównie w dużych miastach lub w bliskim ich sąsiedztwie. W 2010 roku w podregionach województwa mazowieckiego funkcjonowały 643 takie obiekty, z czego prawie 38% zlokalizowanych było w podregionie m.st. Warszawa. Przeciętnie na jeden obiekt w województwie mazowieckim przypadało

o 15% mieszkańców więcej niż średnio w kraju. W przekroju podregionów największe nasylenie tego typu usługami miało miejsce w ostrołęcko-siedleckim i m.st. Warszawa, najmniejsze natomiast w podregionach: radomskim, warszawskim wschodnim i warszawskim zachodnim. Odnotowano również wewnętrzne różnice w podregionach przewidzianych do podziału. Liczba osób przypadających na 1 obiekt w proponowanym podregionie ciechanowskim była o ponad 20% wyższa niż w proponowanym płockim, a w podregionie ostrołęckim o około 16% wyższa niż w siedleckim (*Wykres 52*).

Wykres 52. Liczba ludności przypadająca na 1 obiekt handlowy wielkopowierzchniowy w 2010 roku

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Ochrona zdrowia i edukacja

Struktura usług nierynkowych według sekcji PKD wykazała, że w 2009 roku na Mazowszu około 56,2% stanowiły podmioty gospodarcze z sekcji ochrona zdrowia i pomoc socjalna, 36,3% – edukacja i 7,4% – administracja publiczna i obrona narodowa; gwarantowana prawnie opieka socjalna (porównywalne wskaźniki dla Polski wnosily kolejno 59%, 32,3% i 9,7%). W przekroju podregionów najwyższym udziałem podmiotów z sekcji ochrona zdrowia i pomoc socjalna charakteryzowały się podregiony: m.st. Warszawa (60%) i warszawski zachodni (58%). W pozostałych podregionach wskaźnik ten mieścił się w przedziale od 49% w ostrołęcko-siedleckim do 53% w radomskim. Najwyższym udziałem podmiotów gospodarczych z sekcji edukacja wyróżniły się podregiony centralne województwa (36-38%). W pozostałych podregionach wskaźnik ten kształtował się na poziomie około 33%. Rozkład przestrzenny obiektów i instytucji ochrony zdrowia był skorelowany z zapotrzebowaniem na usługi, wynikającym z rozmieszczenia ludności. Placówki o znaczeniu ponadlokalnym skoncentrowane były głównie w podregionie m.st. Warszawa oraz byłych miastach wojewódzkich.

Jednym z elementów usług edukacyjnych, które mają znaczący wpływ na rozwój województwa, jest szkolnictwo wyższe przygotowujące specjalistów w wielu dziedzinach. W roku akademickim 2008/2009 funkcjonowało w województwie mazowieckim 107 szkół wyższych oraz 22 filie i punkty konsultacyjne (odpowiednio 23,6% i 9,2% wszystkich placówek w kraju). Na Mazowszu największym ośrodkiem akademickim był podregion m.st. Warszawa, w którym zlokalizowanych było 78 szkół wyższych i 3 filie. Liczba obiektów zlokalizowa-

nych w pozostałych podregionach była zbliżona, jedynie w podregionie warszawskim wschodnim funkcjonowało ich znacznie mniej. W szkołach wyższych województwa mazowieckiego kształciło się 333,8 tys. studentów, w tym 278 tys. (około 83% wszystkich studentów Mazowsza) w podregionie m.st. Warszawa. W latach 2004-2009 liczba studentów w województwie mazowieckim spadła o około 4% (w kraju o około 2%). Zasadniczy wpływ na tę sytuację ma zmniejszenie liczebności roczników podejmujących studia. Nastąpiły istotne zmiany w liczbie studentów w poszczególnych podregionach. Wzrost liczby studentów odnotowano w podregionach centralnych województwa, największy w warszawskim wschodnim i warszawskim zachodnim (o około 15%). W podregionach peryferyjnych liczba studentów zmniejszyła się o: 40% w podregionie radomskim, 28% w ostrołęcko-siedleckim i 13% w ciechanowsko-płockim.

Turystyka

W ostatnich latach wiele samorządów zarówno lokalnych, jak i regionalnych upatruje możliwości postępu społeczno-gospodarczego w rozwoju turystyki. Atrakcyjność turystyczno-wypoczynkowa obszarów wynika z walorów środowiska przyrodniczego i ich przydatności dla różnych form ruchu turystycznego, z walorów historycznych i kulturowych oraz z korzystnego zagospodarowania turystycznego. Uwzględniając te czynniki, należy stwierdzić, że województwo mazowieckie charakteryzuje się bardzo zróżnicowaną atrakcyjnością turystyczną oraz różnorodnymi formami turystyki.

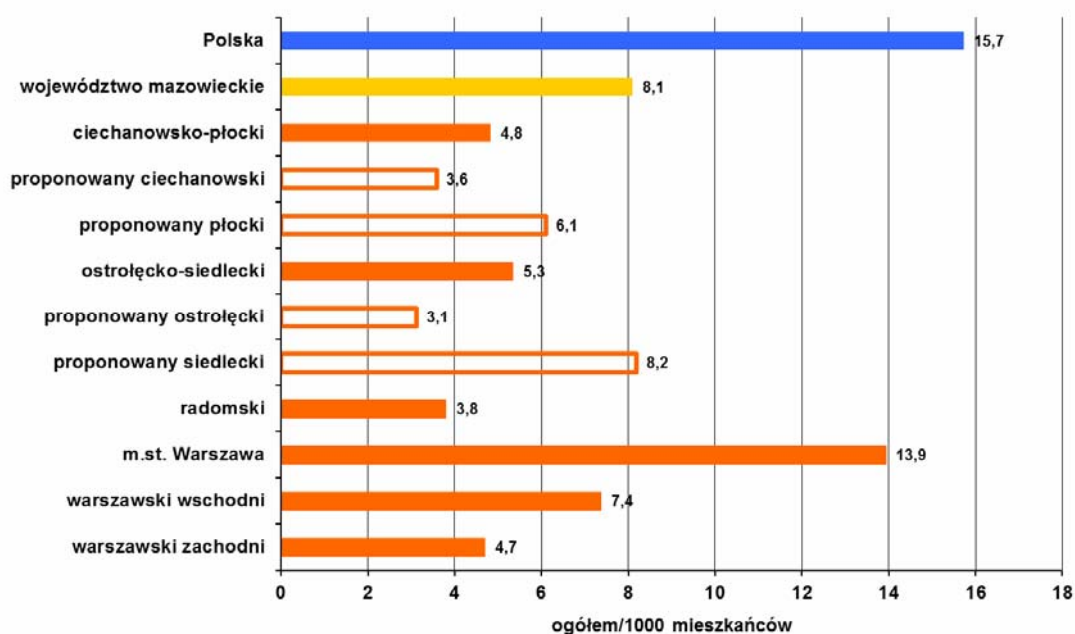
W podregionie m.st. Warszawa atrakcje turystyczne wynikają głównie z koncentracji najcenniejszych obiektów zabytkowych oraz najważniejszych instytucji kultury (muzeów, teatrów, galerii sztuki itp.). Z tego względu w podregionie tym największą rolę odgrywa turystyka przyjazdowa, w tym także kulturowa i biznesowa z racji nagromadzenia w stolicy instytucji związanych również z biznesem. W pozostałych podregionach rozwija się głównie turystyka pobytowa (w formie pobytów weekendowych, świątecznych i urlopowych), turystyka kwalifikowana (w formie wędrówek pieszych i wycieczek rowerowych, konnych i kajakowych) i turystyka specjalistyczna – w formie uprawiania sportów wodnych, wędkarstwa i myślistwa. W podregionie warszawskim zachodnim rozwój turystyki związany jest z dużymi walorami przyrodniczymi Kampinoskiego Parku Narodowego i Bolimowskiego Parku Krajobrazowego, a także z walorami kulturowymi Żelazowej Woli, Brochowa, Czerwińska nad Wisłą, Góry Kalwarii oraz Palmir z Muzeum – Miejscem Pamięci Palmiry i cmentarzem-mauzoleum. W podregionie warszawskim wschodnim walorami przyrodniczymi odznacza się Jezioro Zegrzyńskie wraz z otoczeniem, lasy parków krajobrazowych (Mazowieckiego i Chojnowskiego), a także doliny rzek: Wisły, Narwi, Bugu, Wkry, Świdra i Rządzy. Do walorów kulturowych w tym podregionie należą m.in.: Twierdza Modlin (gm. Nowy Dwór Mazowiecki), Ossów – jedna z aren Bitwy Warszawskiej 1920 roku (gm. Wołomin) oraz willa „Milusin”, w której przebywał Marszałek Piłsudski (m. Sulejówek). Proponowany podregion siedlecki to przede wszystkim walory przyrodnicze doliny Liwca oraz doliny Bugu objęte ochroną w postaci Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego i Parku Krajobrazowego „Podlaski Przełom Bugu”. Atrakcje kulturowe tego regionu to zabytki m.in. Siedlec, Węgrowa i Sterdyni, a także Muzeum Walki i Męczeństwa w Treblince. Walory przyrodnicze podregionu ostrołęckiego związane są z lasami Puszczy Kurpiowskiej oraz rzekami: Narew i Omulew, kulturowe natomiast z położonym na północy kurpiowskim rejonem etnograficznym oraz z zabytkami miast: Ostrołęki i Przasnysza. Proponowany podregion ciechanowski charakteryzuje się obecnością atrakcyjnej turystycznie doliny Wkry oraz walorami kulturowymi w postaci zabytków: Ciechanowa, Pułtuska, Opinogóry, Płońska i Mławy. Proponowany podregion płocki to przede wszystkim walory przyrodnicze związane z obecnością doliny Wisły, Zbiornika Włocławskiego, jezior Pojezierza Gostynińskiego oraz parków krajobrazowych (Gostynińsko-Włocławskiego i Brudzeńskiego). Walory kulturowe to głównie zabytki Płocka, Gostynina, Sierpca, Sannik i Łącka. Walory przyrodnicze podregionu radomskiego tworzą

lasy Puszczy Kozienickiej wraz z Kozienickim Parkiem Krajobrazowym, Lasy Przysusko-Szydłowieckie oraz doliny: Wisły, Pilicy i Radomki. Walory kulturowe tego podregionu stanowią zabytki m.in. Radomia, Szydłowca, Iłży, Przysuchy, Solca nad Wisłą oraz Zwolenia.

Bardzo duże znaczenie w przyciąganiu turystów ma również zagospodarowanie turystyczne, w tym baza noclegowa. Województwo mazowieckie charakteryzuje się niskim udziałem w zasobach krajowej bazy noclegowej. Turystyczną bazę noclegową w województwie tworzy 391 obiektów, co stanowi 5,6% wielkości krajowej. Najbogatszą infrastrukturą turystyczną charakteryzują się duże miasta, wśród których należy wskazać przede wszystkim Warszawę. Duży potencjał turystyczny ma także Płock, Radom, Ciechanów i Siedlce oraz gminy o szczególnych walorach przyrodniczych, w których predyspozycje obszaru wymusiły potrzebę powstania obiektów noclegowych. W 2011 roku najwięcej obiektów zbiorowego zakwaterowania znajdowało się w podregionie m.st. Warszawa oraz podregionach podwarszawskich, najmniej – w radomskim i ostrołęcko-siedleckim. O ile w podregionach centralnych województwa bazę turystyczną stanowiły przede wszystkim hotele, motele, obiekty hotelowe (zajazdy, wille, zamki) oraz ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe i obiekty niesklasyfikowane (internaty, domy studenckie, hotele robotnicze wykorzystywane jako obiekty noclegowe poza ich pierwotnym przeznaczeniem), to w podregionach peryferyjnych głównie ośrodki wczasowe, ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe oraz hotele i obiekty niesklasyfikowane. W 2011 roku 41,4% całej bazy noclegowej województwa stanowiły hotele i był to jeden z najwyższych odsetków skali kraju. Skategoryzowane hotele, w tym hotele *de lux*, znajdują się głównie w Warszawie. Oprócz Warszawy obiekty wysokiej klasy zlokalizowane są m.in. w Konstancinie-Jeziornej, Ożarowie Mazowieckim, Płocku, Garbatce-Letnisku oraz Węgrowie.

Pod względem liczby miejsc noclegowych przypadających na 1000 mieszkańców najwyższym wskaźnikiem charakteryzuje się podregion m.st. Warszawa (*Wykres 53*), najniższym podregiony: radomski, warszawski zachodni i ciechanowsko-płocki. Wystąpiły duże różnice wewnątrz podregionów proponowanych do podziału. Podregion siedlecki charakteryzował się wskaźnikiem ponad dwukrotnie wyższym niż ostrołęcki, natomiast płocki ponad półtorakrotnie wyższym niż ciechanowski.

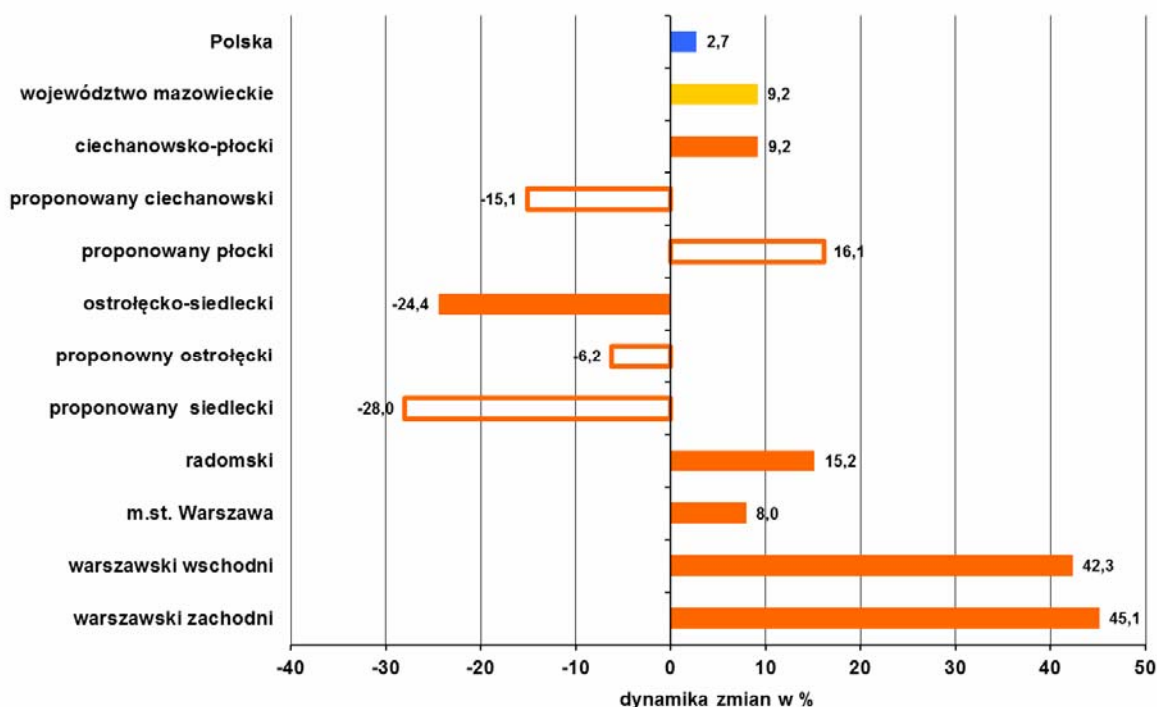
Wykres 53. Miejsca noclegowe w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania w 2011 roku

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

W latach 2004-2011 wzrost liczby miejsc noclegowych w województwie mazowieckim (9,2%) był wyższy niż w kraju (2,7%). Z aktualnych podregionów spadkiem liczby miejsc noclegowych charakteryzował się tylko ostrołęcko-siedlecki. Największy wzrost (prawie pięciokrotnie wyższy niż w województwie) miał miejsce w podregionie warszawskim zachodnim, bardzo duży (wyższy niż przeciętny w województwie – ponad czterokrotnie) w warszawskim wschodnim. Wystąpiły duże wewnętrzne różnice w proponowanych do podziału podregionach: ciechanowsko-płockim, a mianowicie wzrost liczby miejsc noclegowych w proponowanym płockim i spadek w proponowanym ciechanowskim oraz ostrołęcko-siedleckim, kilkakrotnie większy spadek liczby miejsc noclegowych w podregionie siedleckim niż w płockim (*Wykres 54*).

Wykres 54. Zmiany liczby miejsc noclegowych w obiektach zbiorowego zakwaterowania w latach 2004-2011

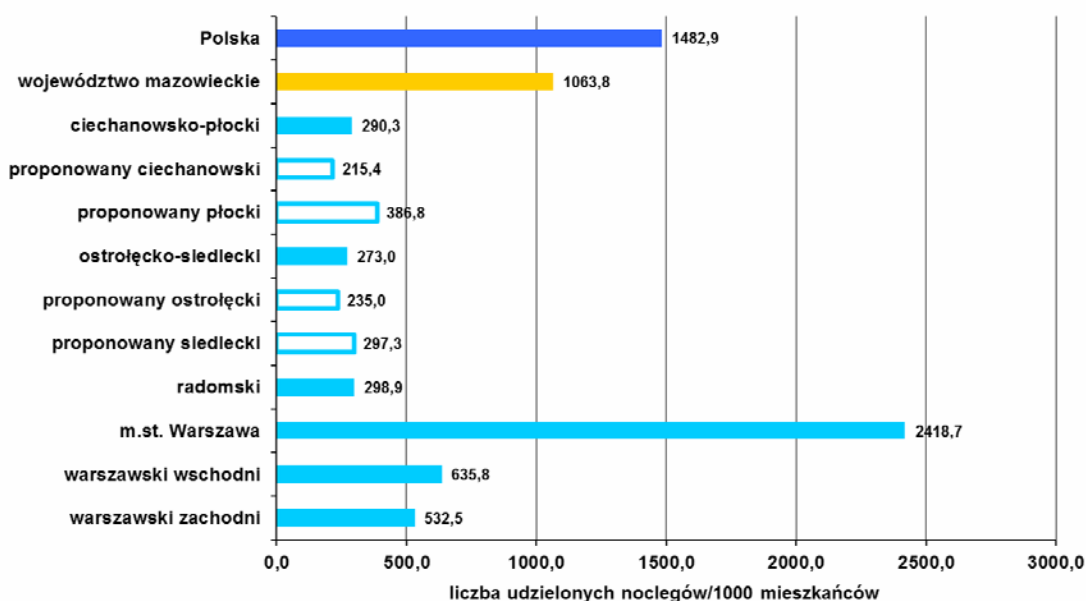

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

W 2011 roku z obiektów turystycznych zbiorowego zakwaterowania Mazowsza skorzystało 3,31 mln turystów, co stanowiło 15,4% wielkości krajowej. W województwie najwięcej turystów korzystało z obiektów zlokalizowanych w podregionie m.st. Warszawa (74,4%). Wyraźny rozwój turystyki odnotowano w podregionach warszawskim wschodnim i warszawskim zachodnim, gdzie liczba turystów korzystających z turystycznych obiektów noclegowych w latach 2004-2011 podwoiła się, a w 2011 roku z obiektów w tych podregionach skorzystało 9,3% i 7,7% turystów Mazowsza. W 2011 roku z bazy turystycznej Mazowsza korzystało 976,8 tys. turystów zagranicznych, co stanowiło 22,2% ogólnej liczby turystów zagranicznych w kraju. Na Mazowszu ponad 92% turystów zagranicznych korzystało z noclegów w podregionie m.st. Warszawa.

Pod względem liczby noclegów udzielonych na 1000 mieszkańców najwyższym wskaźnikiem (wyższym od średniej krajowej i wojewódzkiej) charakteryzował się podregion m.st. Warszawa. Wyrównane, ale znacznie niższe wskaźniki odnotowano w podregionach podwarszawskich. W podregionach peryferyjnych liczba udzielonych noclegów jest bardzo niska. Wystąpiły różnice pomiędzy proponowanym podregionem płockim i ciechanowskim na korzyść płockiego (*Wykres 55*).

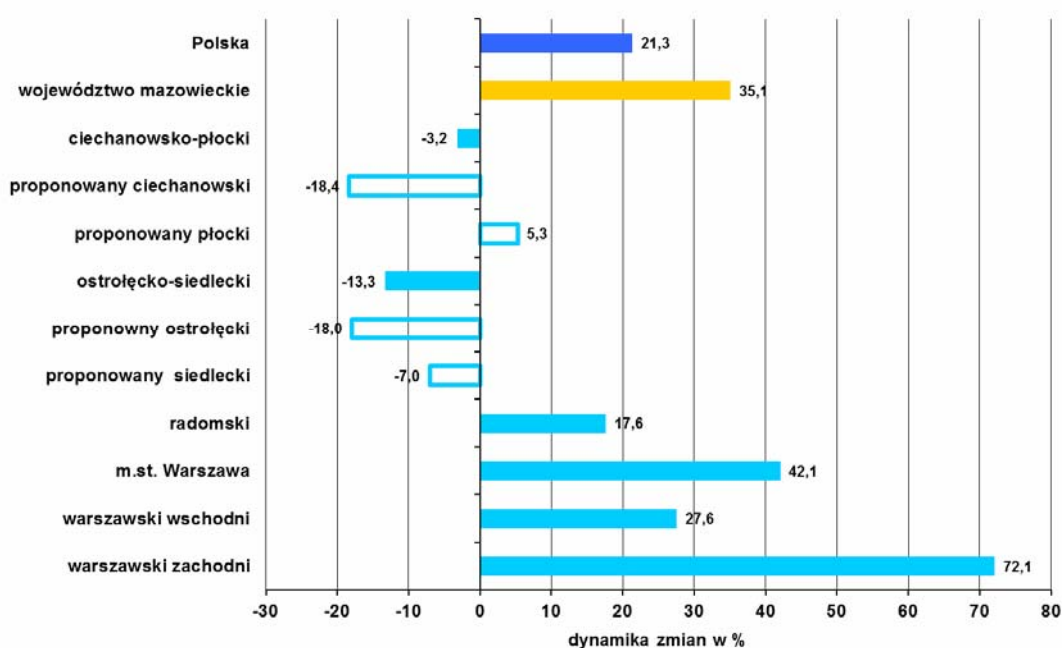
Wykres 55. Noclegi udzielone turystom w obiektach zbiorowego zakwaterowania na 1000 mieszkańców w 2011 roku

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

W latach 2004-2011 w województwie mazowieckim wzrost liczby noclegów udzielonych turystom w obiektach zbiorowego zakwaterowania był wyższy niż przeciętny w kraju (*Wykres 56*). Wzrost analizowanego wskaźnika miał miejsce w podregionach centralnych województwa (przy czym najwyższy, ponad dwukrotnie wyższy niż na Mazowszu odnotowano w podregionie warszawskim zachodnim) i w podregionie radomskim. Spadkiem liczby udzielonych noclegów charakteryzowały się podregiony: ostrołęcko-siedlecki i ciechanowsko-płocki. Duży spadek noclegów udzielonych turystom w obiektach zbiorowego zakwaterowania w proponowanych podregionach: ciechanowskim i ostrołęckim.

Wykres 56. Zmiany liczby noclegów udzielonych turystom w obiektach zbiorowego zakwaterowania w latach 2004-2011

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Na przestrzeni ostatnich lat w województwie mazowieckim popularną formą wypoczynku stała się agroturystyka. W roku 2009 było 340 gospodarstw agroturystycznych¹⁰. W latach 2004-2009 liczba kwater agroturystycznych nie rosła już w sposób dynamiczny, natomiast stale podnoszony był ich standard i oferta usługowa. W 2009 roku liczba turystów korzystających z noclegów i wypoczynku w kwaterach agroturystycznych wynosiła 36 tys.¹¹. Największą liczbą gospodarstw agroturystycznych charakteryzował się podregion ostrołęcko-siedlecki (82 w siedleckim i 68 w ostrołęckim). W podregionie ciechanowsko-płockim działało 55 gospodarstw agroturystycznych: w tym w płockim – 35 i ciechanowskim – 20. Stosunkowo dużo gospodarstw agroturystycznych funkcjonowało w subregionach: warszawskim zachodnim – 35 i warszawskim wschodnim – 32. W gminach położonych z dala od Warszawy gospodarstwa agroturystyczne nastawione są na przyjmowanie turystów na wypoczynek dłuższy pobytowy. W podregionach położonych w pobliżu Warszawy, zwłaszcza warszawskim zachodnim, gospodarstwa nastawione są na krótkie pobyty weekendowe i udzielanie noclegów turystom przyjeżdżającym do Warszawy. Wiele gospodarstw agroturystycznych położonych w podregionach warszawskich prowadzi stadniny koni i specjalizuje się w nauczaniu jazdy konnej.

Analiza sytuacji gospodarczej w województwie mazowieckim w latach 2004-2010 wykazała, że:

- zmniejszył się dystans dzielący Mazowsze od UE (PKB liczony w PPS *per capita* wzrósł z 77% przeciętnej UE-27 w 2004 roku do 89% w 2008 roku);
- ugruntowuje się pozycja Mazowsza jako lidera gospodarczego kraju:
 - pierwsze miejsce pod względem PKB na mieszkańca oraz WDB na pracującego,
 - najwyższy w stosunku do średniej krajowej wzrost WDB na pracującego (o 6,3 pkt. proc.) i PKB na mieszkańca (o 5,4 pkt. proc. – 2 lokata w kraju) – podczas gdy w ponad połowie województw odnotowano spadek tych wskaźników;
- w województwie mazowieckim głównym ośrodkiem potencjału gospodarczego jest podregion m.st. Warszawa, gdzie:
 - skupia się ponad 50% podmiotów gospodarczych,
 - koncentruje się około 66% wartości środków trwałych i nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach o liczbie pracujących powyżej 9 osób,
 - wytworzono około 60% WDB województwa;
- największym rozwojem gospodarczym charakteryzowały się podregiony: m.st. Warszawa i warszawski zachodni cechujące się:
 - najkorzystniejszymi wskaźnikami (w szczególności WDB na pracującego, PKB na mieszkańca oraz liczbą podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców),
 - największym wzrostem analizowanych wskaźników w województwie;
- najgorszą sytuacją gospodarczą charakteryzowały się podregiony: radomski i ostrołęcko-siedlecki, gdzie:
 - wskaźniki określające poziom gospodarczy regionu (WDB na pracującego, produkcja sprzedana przemysłu i PKB na mieszkańca oraz podmioty gospodarcze na 1000 mieszkańców) kształtowały się poniżej średniej krajowej;

¹⁰ Według informacji Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego.

¹¹ Według informacji Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego.

- wystąpiły duże różnice wewnętrzne w proponowanym do podziału podregionie ciechanowsko-płockim, a mianowicie:
 - wartość brutto środków trwałych i nakłady inwestycyjne na mieszkańca w proponowanym podregionie płockim kształtowały się na poziomie zbliżonym do podregionu warszawskiego i były kilkakrotnie wyższe niż w ciechanowskim,
 - suma płatności z tytułu Wspólnej Polityki Rolnej w latach 2004-2009 w przeliczeniu na ha UR w proponowanym podregionie ciechanowskim była wyższa niż w płockim,
 - większy wzrost nakładów inwestycyjnych i środków trwałych w przedsiębiorstwach o liczbie pracujących powyżej 9 osób w przeliczeniu na mieszkańca w podregionie ciechanowskim może świadczyć o większym ożywieniu gospodarczym w tym podregionie;
- sytuacja gospodarcza w podregionie ostrołęcko-siedleckim nie była aż tak zróżnicowana, jak w przypadku podregionu ciechanowsko-płockiego, niemniej jednak korzystniejszymi wskaźnikami charakteryzował się podregion ostrołęcki (wyższa wartość brutto środków trwałych i nakładów inwestycyjnych na mieszkańca oraz wyższe płatności w ramach WPR na ha UR).

5. PRZESTRZENNE ZRÓŻNICOWANIE INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ

Analiza dostępności infrastruktury technicznej, mierzona odsetkiem ludności korzystającej z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej, gazowej i ciepłej oraz zużycie energii elektrycznej na mieszkańca, a także liczba zgłoszeń o braku dostępu do szerokopasmowego Internetu pozwolą na określenie różnic w warunkach życia mieszkańców i poziomie rozwoju gospodarczego podregionów.

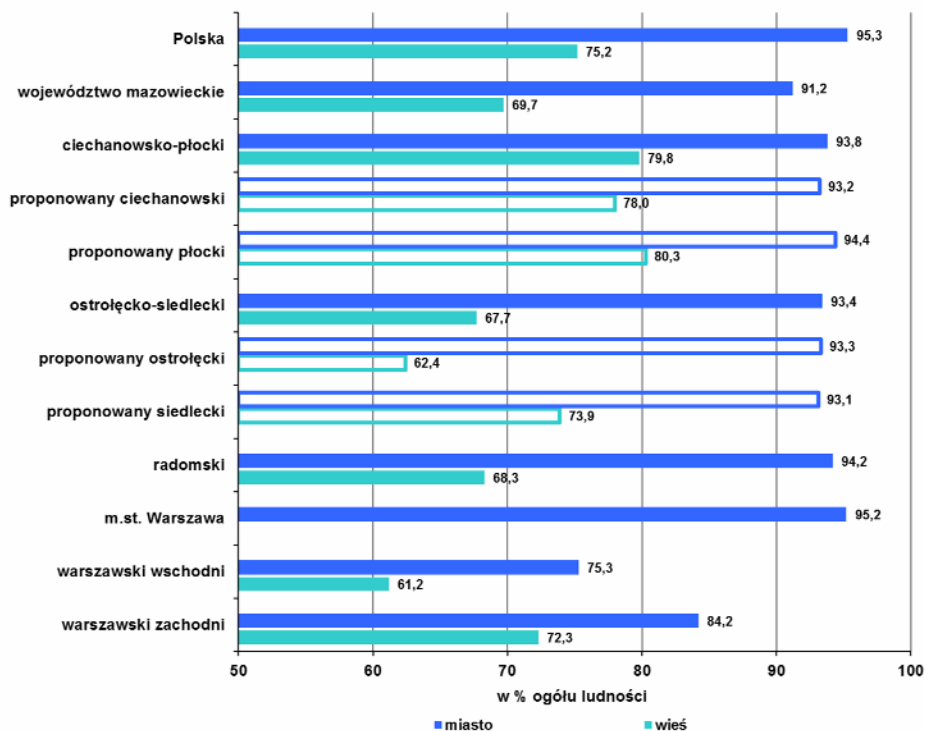
5.1. Gospodarka wodno-ściekowa

W 2010 roku na terenach miejskich Mazowsza odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej był o 4,1 pkt. proc. mniejszy od średniej krajowej. Spośród podregionów Mazowsza (*Wykres 57*) najwyższy wskaźnik osiągnął podregion m.st. Warszawa, ale tereny miejskie podregionów: radomskiego, ciechanowsko-płockiego i ostrołęcko-siedleckiego uzyskały wskaźniki zbliżone. Stosunkowo nisko, w porównaniu do ww. regionów, kształtowały się analizowane wskaźniki w miastach podregionów warszawskiego wschodniego i warszawskiego zachodniego, które wyraźnie odbiegają od średniego wskaźnika województwa mazowieckiego – odpowiednio o 15,9 pkt. proc. i 7 pkt. proc. Analizy przeprowadzone dla proponowanych podregionów: ciechanowskiego, płockiego, ostrołęckiego i siedleckiego wykazały, że odsetek ludności miejskiej korzystającej z sieci wodociągowej jest zbliżony do tego, jaki ma miejsce w obecnym kształcie terytorialnym podregionów.

Na terenach wiejskich Mazowsza (*Wykres 57*) odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej był mniejszy o 5,5 pkt. proc. od średniej krajowej. W województwie mazowieckim zdecydowanie najlepsza sytuacja miała miejsce w podregionie ciechanowsko-płockim, w którym analizowany wskaźnik zdecydowanie przewyższał zarówno średnią wojewódzką (o 10,1 pkt. proc.), jak i krajową (o 4,6 pkt. proc.). Najgorsza sytuacja wystąpiła w podregionie warszawskim wschodnim, w którym odsetek ludności wiejskiej korzystającej ze zbioro-

wego zaopatrzenia w wodę był gorszy aż o 18,6 pkt. proc. w porównaniu do przodującego podregionu ciechanowsko-płockiego. Rozwój zbiorowego zaopatrzenia w wodę w podregionie ciechanowsko-płockim przebiega harmonijnie; nie występują istotne różnice pomiędzy proponowanym podregionem płockim a ciechanowskim. W podregionie ostrołęcko-siedleckim zauważyć można różnicę pomiędzy proponowanym podregionem siedleckim, który ma wskaźnik o 11,5 pkt. proc. wyższy niż ostrołęcki.

Wykres 57. Ludność korzystająca z sieci wodociągowej w 2010 roku

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

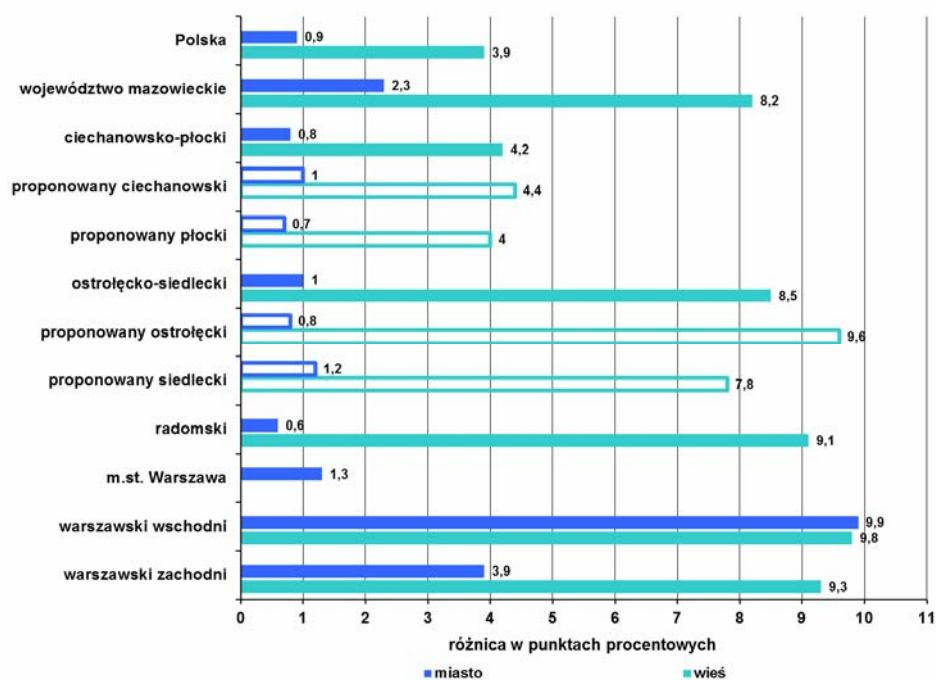
W latach 2004-2010 wzrost udziału ludności miejskiej korzystającej z sieci wodociągowej w województwie mazowieckim był wyższy niż przeciętny w kraju (*Wykres 58*). Najniższy wzrost (zbliżony do krajowego) odnotowano w podregionach: radomskim, ciechanowsko-płockim i ostrołęcko-siedleckim, największą dynamiką wzrostu charakteryzował się podregion warszawski wschodni. W podregionie ostrołęcko-siedleckim analizowany wskaźnik dla proponowanego podregionu siedleckiego był wyższy niż dla ostrołęckiego.

Wzrost udziału ludności korzystającej z sieci wodociągowej na obszarach wiejskich Mazowsza był również wyższy niż średni w kraju (*Wykres 58*). Najniższy wzrost wystąpił w podregionie ciechanowsko-płockim, natomiast najwyższy w podregionach: warszawskim wschodnim, warszawskim zachodnim, radomskim, a także ostrołęcko-siedleckim. Wystąpiły różnice wewnętrzne w podregionie ostrołęcko-siedleckim, a mianowicie analizowany wskaźnik dla proponowanego podregionu ostrołęckiego był wyższy niż dla siedleckiego.

Na obszarach miejskich Mazowsza (*Wykres 59*) odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacji sanitarnej był porównywalny do średniej krajowej. W przekroju podregionów najwyższym wskaźnikiem charakteryzowały się podregiony: m.st. Warszawa i radomski (wskaźniki wyższe od średniej krajowej). Stosunkowo dobra sytuacja wystąpiła w podregionach ciechanowsko-płockim i ostrołęcko-siedleckim, w których analizowany wskaźnik zbliżony był do średniej wojewódzkiej. Najniższy odsetek ludności miejskiej korzystającej z kanalizacji sanitarnej odnotowano w podregionie warszawskim wschodnim. W proponowanych podregionach nie wystąpiły istotne różnice w wysokości analizowanego wskaźnika.

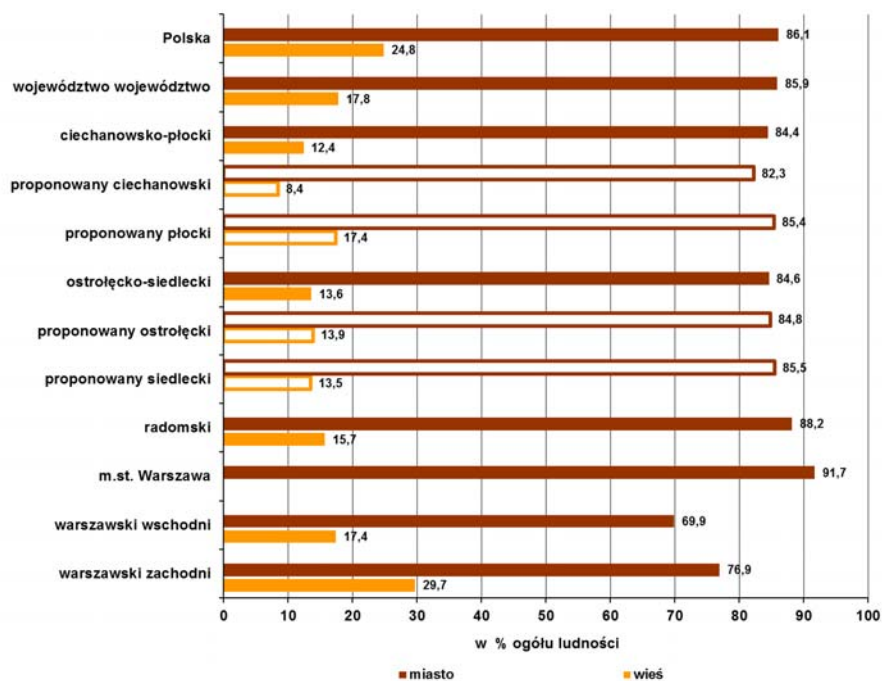
Na terenach wiejskich województwa (*Wykres 59*) odsetek ludności korzystającej z systemów zbiorowego odprowadzania ścieków był o 7 pkt. proc. niższy od średniej krajowej. Najwyższym wskaźnikiem charakteryzował się podregion warszawski zachodni. W pozostałych podregionach odsetek ludności wiejskiej korzystającej z sieci kanalizacyjnej był zbliżony. Zróżnicowana sytuacja wystąpiła w podregionie ciechanowsko-płockim, gdzie w proponowanym podregionie ciechanowskim wskaźnik był ponad dwukrotnie niższy niż w płockim. Nie odnotowano istotnych różnic pomiędzy proponowanymi podregionami ostrołęckim i siedleckim.

Wykres 58. Zmiany liczby ludności korzystającej z sieci wodociągowej w latach 2004-2010

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Wykres 59. Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej w 2010 roku

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

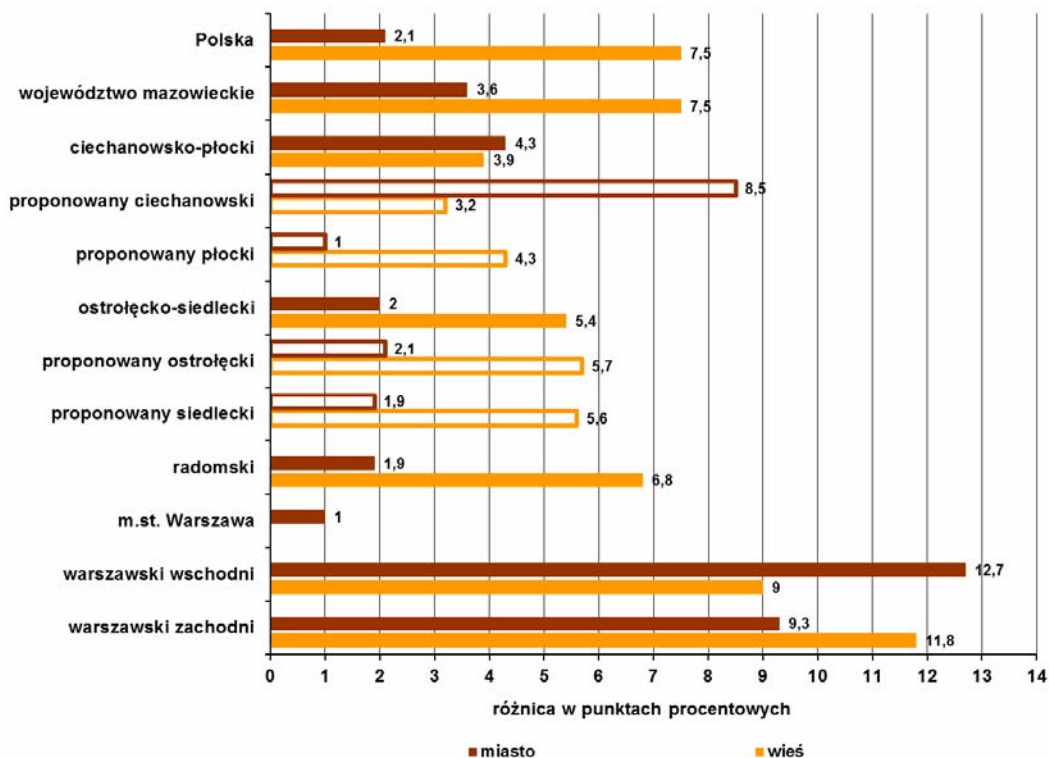
W latach 2004-2010 udział ludności miejskiej korzystającej z sieci kanalizacyjnej w województwie mazowieckim wzrósł o około 3,6 pkt. proc., podczas gdy w kraju wzrost ten kształtował się na poziomie 2,1 pkt. proc. Największy wzrost nastąpił w podregionach podwarszawskich (głównie w warszawskim wschodnim), najmniejszy natomiast w podregionach: m.st. Warszawa, radomskim oraz ostrołęcko-siedleckim (*Wykres 60*). W proponowanym do podziału podregionie ciechanowsko-płockim analizowany wskaźnik dla podregionu ciechanowskiego był wyższy o 7,5 pkt. proc. niż dla płockiego.

W latach 2004-2010 wzrost udziału ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej na obszarach wiejskich Mazowsza kształtował się na takim samym poziomie jak w kraju. Największy wzrost nastąpił w podregionach podwarszawskich (przede wszystkim w podregionie warszawskim zachodnim), najmniejszy natomiast w podregionie ciechanowsko-płockim (*Wykres 60*). W proponowanym do podziału podregionie ciechanowsko-płockim analizowany wskaźnik dla podregionu ciechanowskiego był niższy o 1,1 pkt. proc. niż dla płockiego.

Porównanie stopnia zwodociągowania miejskich terenów województwa mazowieckiego ze stopniem ich skanalizowania prowadzi do wniosku, że 5,3% ludności miejskiej korzystającej z systemów zbiorowego zaopatrzenia w wodę nie ma dostępu do systemów zbiorowego odprowadzania ścieków. Znacznie gorzej pod tym względem wygląda sytuacja na terenach wiejskich województwa, bowiem przedmiotowa różnica wynosi tu aż 51,9%. Szczególnie duża różnica wystąpiła w podregionie ciechanowsko-płockim (ponad 67%), zwłaszcza w proponowanym podregionie ciechanowskim (około 70%).

W województwie mazowieckim występują także duże dysproporcje pomiędzy rozwojem systemów kanalizacji zbiorowej a budową systemów oczyszczania ścieków. Jedynie około 53,2% ludności regionu korzysta z oczyszczalni ścieków, w tym 70% ludności miejskiej (o 15,9% mniej niż z sieci kanalizacyjnych) oraz 22,6% wiejskiej (o 4,8% więcej niż z kanalizacji zbiorczej).

Wykres 60. Zmiany liczby ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w latach 2004-2010

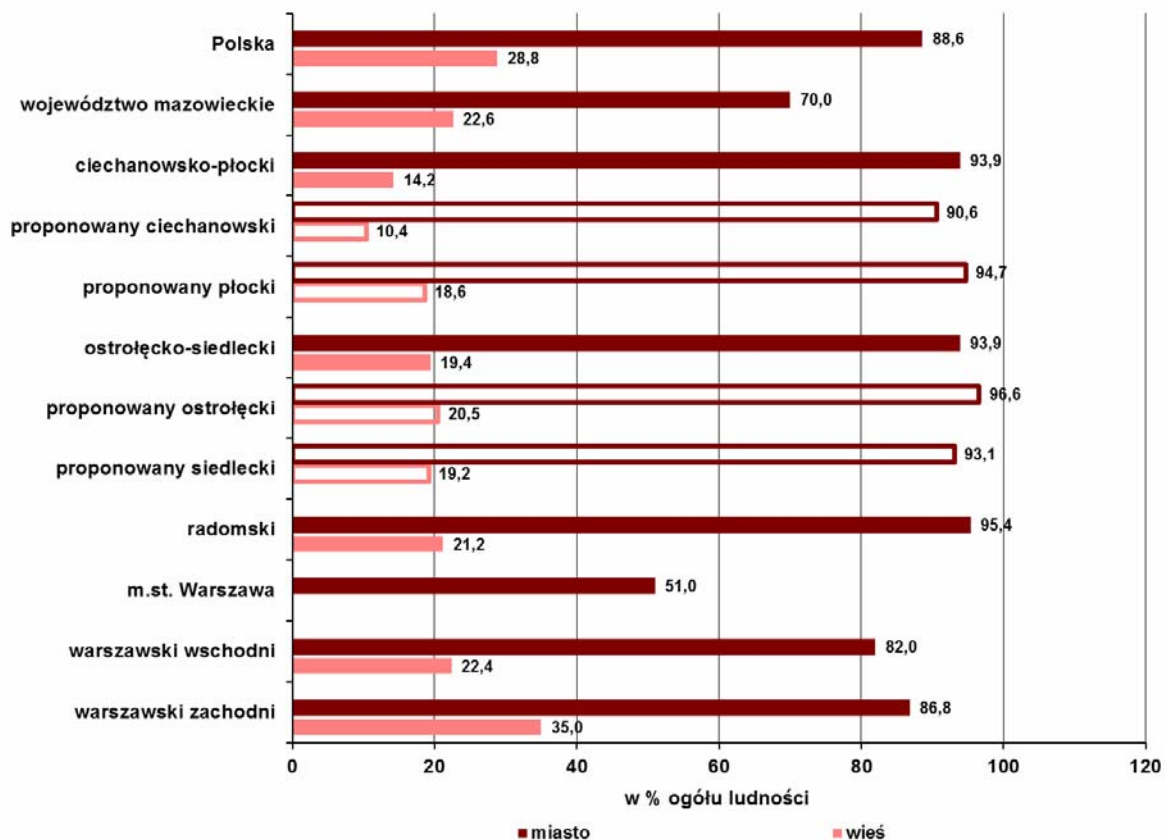

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Na obszarach miejskich Mazowsza (*Wykres 61*) udział ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków był o 18,6 pkt. proc. niższy od średniej krajowej, a na jego wielkość miał wpływ przede wszystkim podregion m.st. Warszawa, w którym był on o wiele niższy niż w pozostałych podregionach województwa. W podregionach peryferyjnych sytuacja jest o wiele korzystniejsza, bowiem wskaźniki znacznie przewyższają Warszawę (blisko dwukrotnie) i podregiony podwarszawskie. W podregionach proponowanych do podziału: ciechanowsko-płockim i ostrołęcko-siedleckim nie uwidaczniają się istotne różnice w wielkości analizowanego wskaźnika.

Na obszarach wiejskich Mazowsza udział ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków był także niższy niż średnia krajowa (o ok. 6,2 pkt. proc.). Najwyższą wartość osiągnął w podregionie warszawskim zachodnim (35%), natomiast pozostałe podregiony charakteryzowały się wskaźnikami znacznie niższymi. Najgorsza sytuacja miała miejsce w podregionie ciechanowsko-płockim, gdzie tylko 14,2% ludności korzystało z oczyszczalni ścieków. W podregionie tym wystąpiły duże wewnętrzne różnice, a mianowicie analizowany wskaźnik w proponowanym podregionie ciechanowskim był prawie dwukrotnie niższy niż w płockim. Pomędzy proponowanymi podregionami ostrołęckim i siedleckim nie odnotowano istotnych różnic.

Wykres 61. Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w 2010 roku

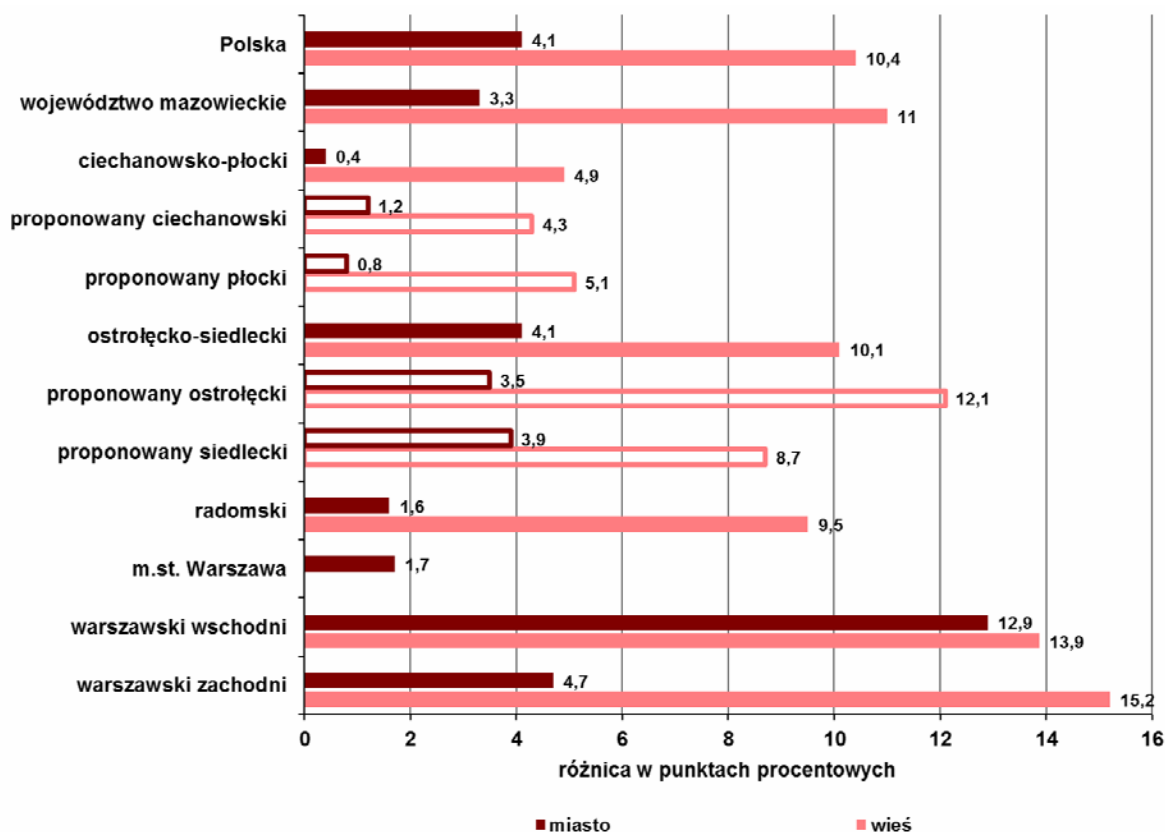

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

W latach 2004-2010 w województwie mazowieckim wzrost udziału ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków na terenach miejskich (o 3,3 pkt. proc.) był niższy niż przeciętny w kraju (o 4,1 pkt. proc.). W przekroju aktualnych podregionów najwyższym wzrostem charakteryzował się podregion warszawski wschodni, najniższym natomiast ciechanowsko-płocki. Nie odnotowano istotnych różnic pomiędzy proponowanymi do wydzielenia podregionami ciechanowskim i płockim oraz ostrołęckim i siedleckim (*Wykres 62*).

W latach 2004-2010 w regionie wzrost udziału ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków na terenach wiejskich (o 11 pkt. proc.) był porównywalny do przyrostu w kraju (o 10,4 pkt. proc.). W przekroju aktualnych podregionów najwyższym wzrostem charakteryzowały się podregiony podwarszawskie (głównie warszawski zachodni), najniższym natomiast ciechanowsko-płocki. W proponowanych podregionach – większy przyrost wystąpił w podregionie płockim (o 0,8 pkt. proc. więcej niż w ciechanowskim) oraz w ostrołęckim (o 3,4 pkt. proc. więcej niż w siedleckim) (*Wykres 62*).

Wykres 62. Zmiany liczby ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków w latach 2004-2010

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

5.2. Zaopatrzenie w gaz

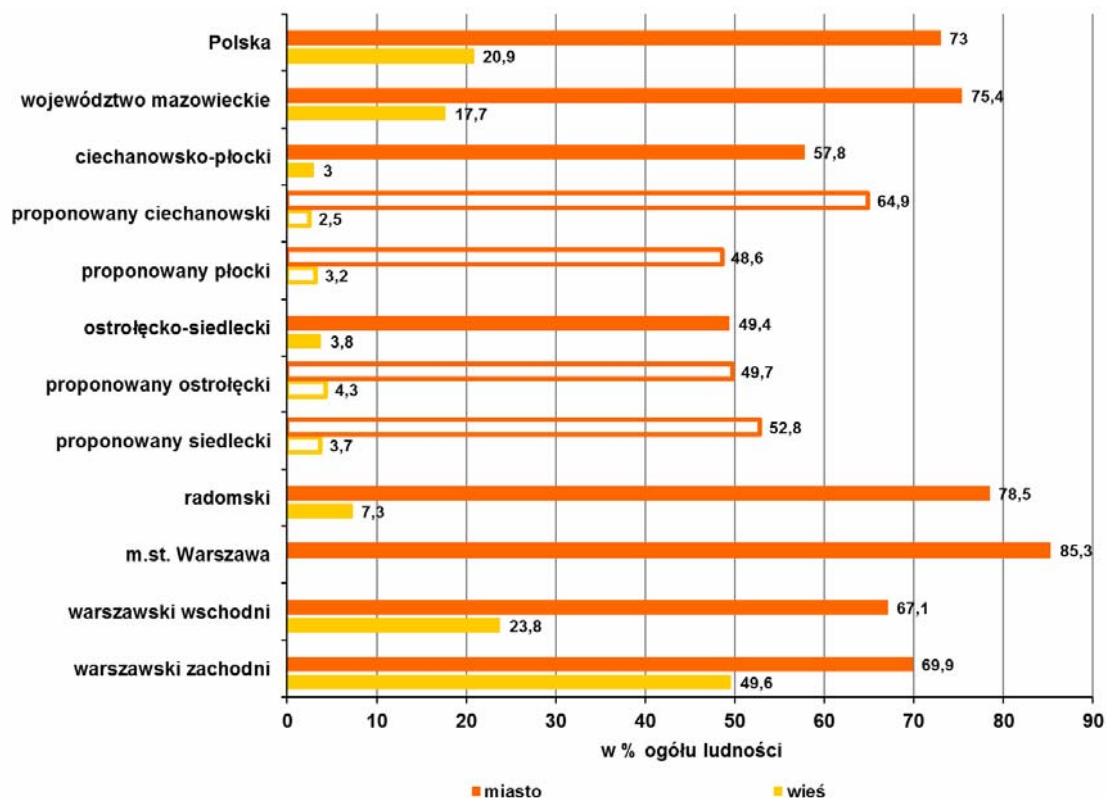
Analizę stanu zaopatrzenia w gaz ziemny w poszczególnych podregionach przeprowadzono w oparciu o dane dotyczące udziału ludności korzystającej z sieci gazowej.

W województwie mazowieckim poziom gazyfikacji miast, mierzony ww. wskaźnikiem (*Wykres 63*), przewyższa krajowy. Powyżej średniej wojewódzkiej kształtują się wskaźniki w podregionie m.st. Warszawa i podregionie radomskim. W pozostałych podregionach wskaźniki dotyczące terenów miejskich były niższe od średniej wojewódzkiej i zawierały się w przedziale od 49,4% w ostrołęcko-siedleckim do 69,9% w warszawskim zachodnim. Wystąpiła różnica około 16,3 pkt. proc. pomiędzy proponowanymi podregionami ciechanowskim i płockim na korzyść ciechanowskiego. Nie odnotowano istotnych różnic analizowanego wskaźnika pomiędzy proponowanymi podregionami: siedleckim i ostrołęckim.

Znacznie gorzej przedstawia się poziom gazyfikacji terenów wiejskich (*Wykres 63*), zarówno w kraju, jak i na terenie Mazowsza. Z gazu sieciowego w województwie korzysta jedynie 17,7% ogółu ludności wiejskiej, czyli ponad czterokrotnie mniej niż ma to miejsce na terenach miejskich. Pozytywnie na tle pozostałych podregionów wyróżnia się podregion

warszawski zachodni, w którym odsetek korzystających z gazu jest blisko trzykrotnie wyższy niż średnia wojewódzka. Stosunkowo dobrą sytuację (powyżej średniej w województwie), odnotowano w podregionie warszawskim wschodnim. Tereny wiejskie podregionów peryferyjnych są zgazyfikowane w znikomym stopniu. Analiza wskaźnika gazyfikacji dla podregionów proponowanych wykazuje, że nie występują istotne różnice w stosunku do podregionów istniejących.

Wykres 63. Ludność korzystająca z sieci gazowej w 2010 roku

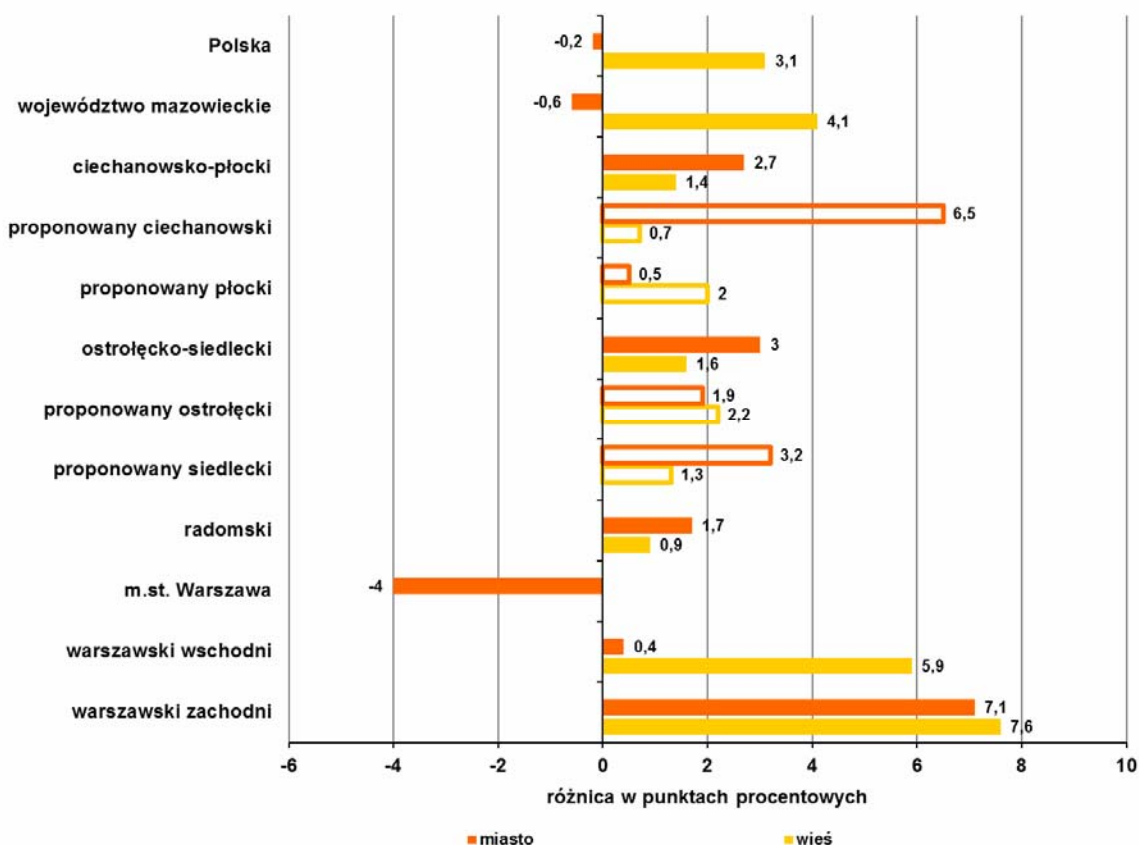

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

W latach 2004-2010 widoczne jest duże zróżnicowanie zmiany liczby ludności korzystającej z sieci gazowej w poszczególnych podregionach. W województwie mazowieckim, podobnie jak w kraju, na terenach miejskich nastąpił spadek udziału ludności korzystającej z gazu sieciowego. Spadek analizowanego wskaźnika zanotowano w podregionie m.st. Warszawa, natomiast w pozostałych podregionach nastąpił przyrost udziału ludności korzystającej z sieci gazowej, z czego największy w podregionie warszawskim zachodnim (o 7,1 pkt. proc.), a najmniejszy w warszawskim wschodnim (o 0,4 pkt. proc.). Wystąpiły duże wewnętrzne różnice w podregionie ciechanowsko-płockim, w proponowanym podregionie ciechanowskim nastąpił wzrost o 6,5 pkt. proc., natomiast w płockim zaledwie o 0,5 pkt. proc. (Wykres 64).

Na przestrzeni lat 2004-2010 widoczny jest przyrost udziału ludności wiejskiej korzystającej z sieci gazowej w poszczególnych podregionach. W województwie mazowieckim przyrost analizowanego wskaźnika był wyższy niż w kraju (Wykres 64). Największy przyrost nastąpił w podregionach podwarszawskich, natomiast najmniejszy w podregionie radomskim. W przypadku podregionów proponowanych do podziału większy przyrost wystąpił w podregionie płockim (o 1,3 pkt. proc. więcej niż w ciechanowskim) oraz ostrołęckim (o 0,9 pkt. proc. więcej niż w siedleckim).

Wykres 64. Zmiany liczby ludności korzystającej z sieci gazowej w latach 2004-2010

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

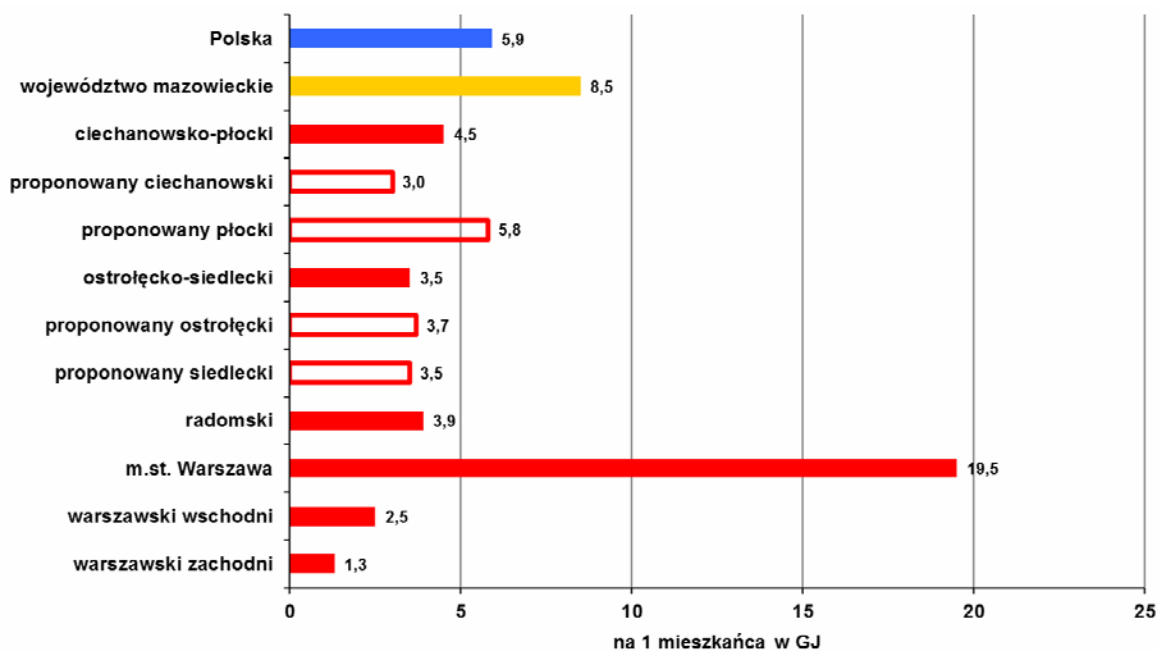
5.3. Zaopatrzenie w ciepło

Sposób realizacji zaopatrzenia w ciepło zależy od stopnia urbanizacji obszarów, jak również od wielkości jednostek osadniczych. Największy scentralizowany system ciepłowniczy ma m.st. Warszawa, z którego korzysta ponad 90% mieszkańców. Stosunkowo dobrze rozwinięte są również systemy w Radomiu, Płocku, Siedlcach, Ostrołęce i Ciechanowie.

Analizę stanu zaopatrzenia w ciepło w poszczególnych podregionach przeprowadzono w oparciu o dane obejmujące ilość sprzedanej energii cieplnej w przeliczeniu na jednego mieszkańca według stanu na koniec 2010 roku (*Wykres 65*). Na Mazowszu wskaźnik ten był o 44% wyższy niż średnia krajowa, na co zasadniczy wpływ ma system ciepłowniczy Warszawy (jeden z największych w Europie).

W pozostałych podregionach sprzedaż energii cieplnej była niższa niż przeciętna w kraju i województwie. Na stosunkowo korzystniejszą sytuację w podregionach peryferyjnych niż w podregionach podwarszawskich mają wpływ systemy ciepłownicze byłych miast wojewódzkich. Z podregionów proponowanych wyróżnia się płocki, co wynika z przemysłowego charakteru Płocka, jego wielkości, sposobu zabudowy i związanego z nim systemu ciepłowniczego. W przypadku proponowanych podregionów ostrołęckiego i siedleckiego różnice nie są już tak duże, choć w przypadku proponowanego podregionu ostrołęckiego zauważalny jest wpływ źródła energii cieplnej zlokalizowanego w ENERGA Elektrowni Ostrołęka S.A.

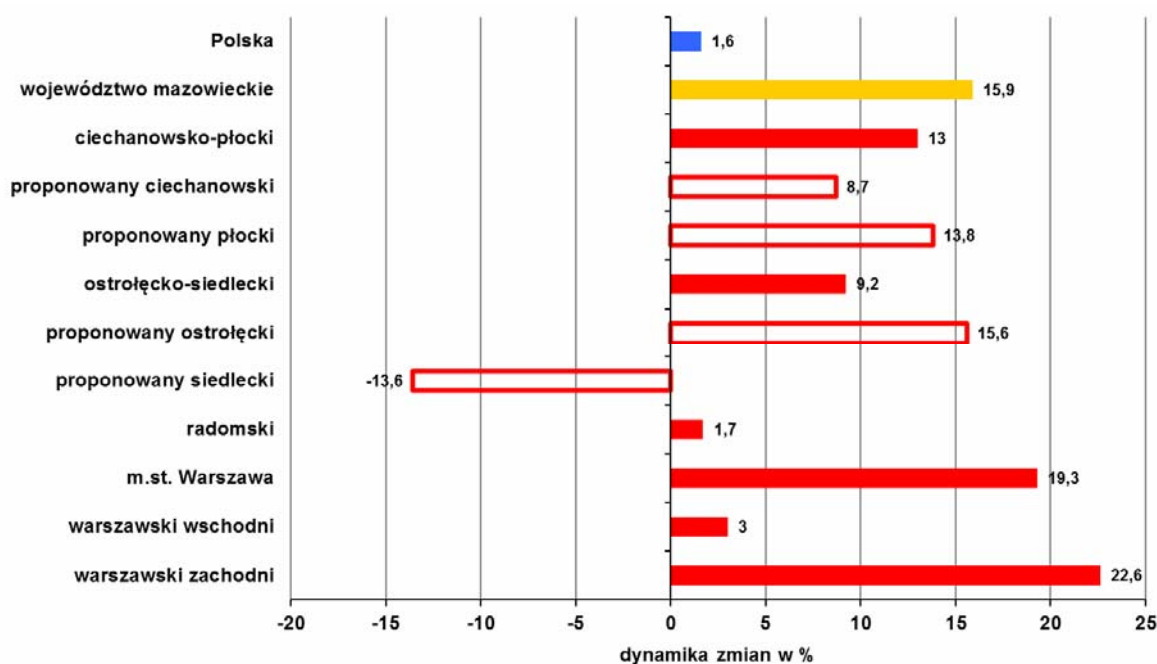
Wykres 65. Sprzedaż ciepła w 2010 roku

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

W latach 2004-2010 widoczne jest duże zróżnicowanie sprzedaży ciepła na 1 mieszkańca w poszczególnych podregionach. W województwie mazowieckim nastąpił wzrost sprzedaży ciepła o 15,9%, podczas gdy w skali kraju sprzedaż wzrosła tylko o 1,6% (Wykres 66). Największy wzrost wystąpił w podregionie warszawskim zachodnim oraz m.st. Warszawa (odpowiednio o 22,6% i 19,3%), najmniejszy w podregionie radomskim i warszawskim wschodnim (odpowiednio o 1,7% i 3%). Wystąpiły duże wewnętrzne różnice w podregionach proponowanych do podziału: duży wzrost w podregionie ostrołęckim (o 15,6%) i duży spadek w podregionie siedleckim (o 13,6%).

Wykres 66. Zmiany w sprzedaży ciepła na 1 mieszkańca w latach 2004-2010

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

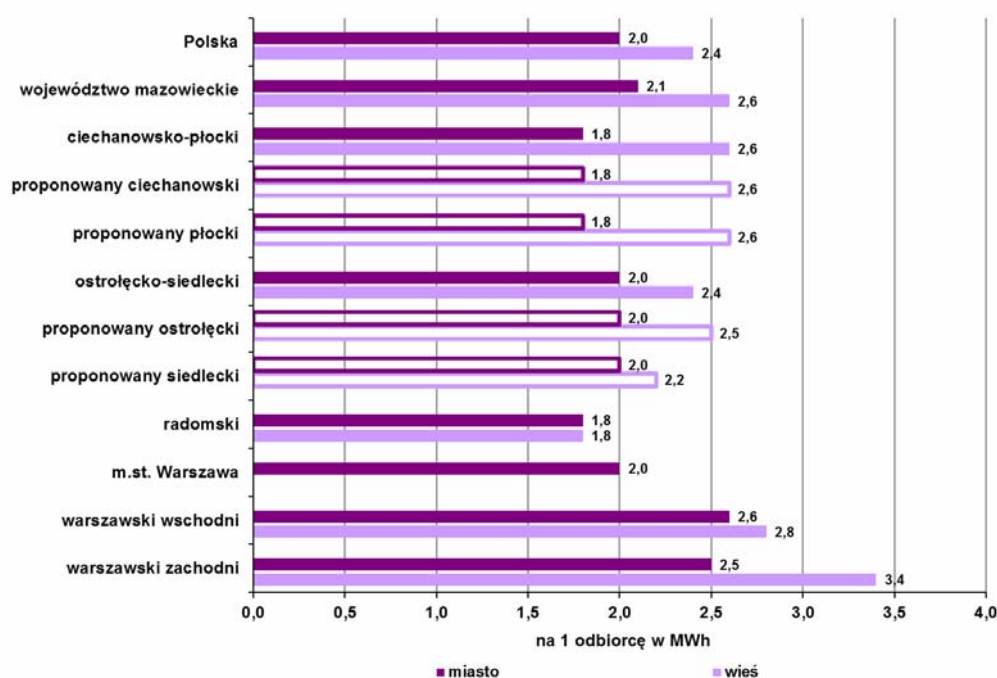
5.4. Zaopatrzenie w energię elektryczną

Do analiz przyjęto dane dotyczące rocznego zużycia energii elektrycznej niskiego napięcia w podregionach w przeliczeniu na 1 odbiorcę w mieście i na wsi. Większe zapotrzebowanie na energię występuje na obszarach o rozwiniętej działalności gospodarczej oraz na obszarach o relatywnie dużych dochodach mieszkańców, którzy korzystają z większej liczby urządzeń elektrycznych, podnoszących standardy życia codziennego. Z analiz wyłączono dużych odbiorców przemysłowych, którzy zaopatrywani są w energię elektryczną o napięciu wysokim i napięciach średnich.

Na terenach miejskich województwa wskaźnik zużycia energii niskiego napięcia w przeliczeniu na 1 odbiorcę jest o 5% wyższy niż w skali kraju (*Wykres 67*). Wyróżniają się podregiony podwarszawskie charakteryzujące się koncentracją drobnego przemysłu i usług, a także obiektów mieszkalnych o dużych powierzchniach i podwyższonych standardach. W przypadku Warszawy (wskaźnik na poziomie średniej województwa mazowieckiego) widać duży wpływ liczby odbiorców małych (mieszkania w budynkach wielorodzinnych, niewielkie biura, drobny handel i usługi), co powoduje, że wskaźnik średniego zużycia energii elektrycznej niskiego napięcia jest niższy niż w podregionach otaczających stolicę. Więksi i średni odbiorcy (przemysł, handel wielkopowierzchniowy, duże banki itp.) zakupujący energię elektryczną na średnim lub wysokim napięciu klasyfikowani są w odrębnych kategoriach. W pozostałych podregionach, zarówno aktualnych, jak i proponowanych, wskaźniki zużycia energii elektrycznej na niskim napięciu są niższe i nie wykazują większego zróżnicowania.

Tereny wiejskie charakteryzują się większym niż tereny miejskie wskaźnikiem zużycia energii elektrycznej na 1 odbiorcę, co wynika z łączenia w gospodarstwach rolnych funkcji produkcyjnych i mieszkaniowych, a w obszarach podmiejskich również usługowych i handlowych (*Wykres 67*). Podobnie jak dla terenów miejskich Mazowsza, również na jego obszarach wiejskich wskaźnik jest wyższy od średniej krajowej (o 8,3%). W podregionach podwarszawskich, a szczególnie warszawskim zachodnim, wskaźniki kształtują się powyżej średniej wojewódzkiej (131% średniej wojewódzkiej). Najmniejsze zużycie występuje w podregionie radomskim (69% średniej wojewódzkiej).

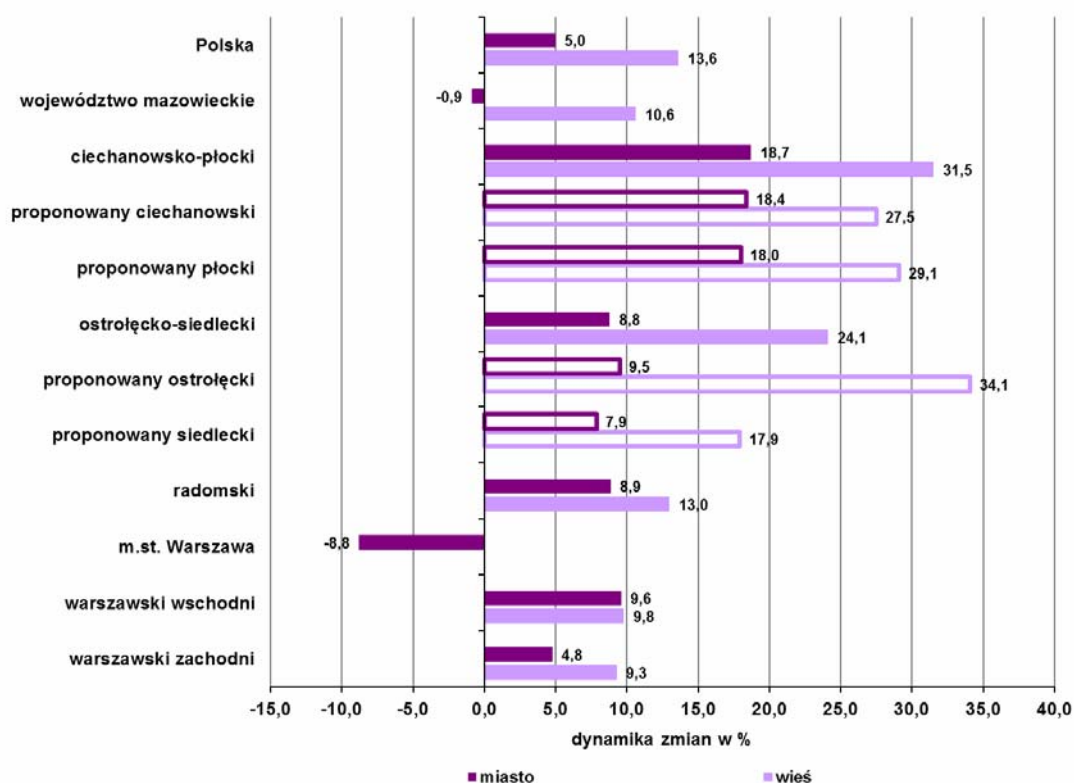
Wykres 67. Zużycie energii elektrycznej (na niskim napięciu) w 2010 roku

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Zużycie energii elektrycznej na niskim napięciu w latach 2004-2010 wykazało różne tendencje zmian na terenach miejskich i wiejskich Mazowsza (*Wykres 68*). W skali województwa zanotowano niewielki spadek zużycia w miastach i wzrost na terenach wiejskich (w kraju wzrost w miastach i na wsi). Wystąpiły duże różnice na poziomie podregionów. Na terenach miejskich spadek zużycia energii elektrycznej miał miejsce w podregionie m.st. Warszawa (co niewątpliwie było związane z proekologiczną polityką władz Warszawy), największy wzrost wystąpił natomiast w podregionie ciechanowsko-płockim. Na terenach wiejskich najwyższym wzrostem charakteryzowały się podregiony: ciechanowsko-płocki oraz ostrołęcko-siedlecki, najniższym podregiony podwarszawskie. Odnotowano istotne różnice na tych obszarach pomiędzy proponowanymi podregionami: ostrołęckim (wzrost o 34,1%) i siedleckim (wzrost o 17,9%).

Wykres 68. Zmiany zużycia energii elektrycznej (na niskim napięciu) w latach 2004-2010

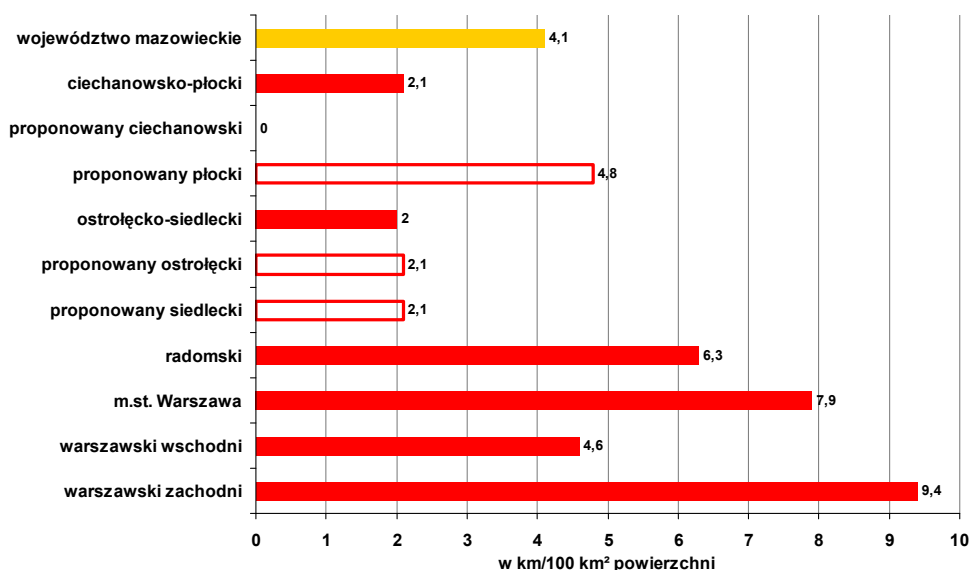

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Istotnym wskaźnikiem określającym stopień rozwoju ponadlokalnego systemu elektroenergetycznych sieci przesyłowych najwyższych napięć jest długość linii tego systemu w przeliczeniu na 100 km² (*Wykres 69*). Jest to wskaźnik istotny w ocenie stanu zaopatrzenia obszarów województwa w energię elektryczną w skali makro, bowiem podregiony o najwyższych wskaźnikach mają na swym terenie dobrze rozwinięty system stacji systemowych służących zasilaniu lokalnych sieci dystrybucyjnych wysokiego napięcia 110 kV. Najlepiej rozwinięty system przesyłowy ma podregion warszawski zachodni (229% średniego wskaźnika dla Mazowsza), następnie podregion m.st. Warszawa (192%), podregion radomski (153%) i warszawski wschodni (112%). Szczególnie niekorzystna sytuacja ma miejsce w proponowanym podregionie ciechanowskim, który pozbawiony jest zupełnie sieci przesyłowych i jego zaopatrzenie w energię elektryczną odbywa się poprzez sieci dystrybucyjne 110 kV, wyprodukowane ze stacji systemu przesyłowego, zlokalizowane w podregionach sąsiednich.

W porównaniu wskaźników dla lat 2004 i 2009 nie zanotowano w województwie mazowieckim żadnych zmian – nie wybudowano w tym okresie nowych linii systemu przesyłowego najwyższych napięć 220 kV i 400 kV.

Wykres 69. Długość linii elektroenergetycznych 220 i 400 kV w 2008 roku

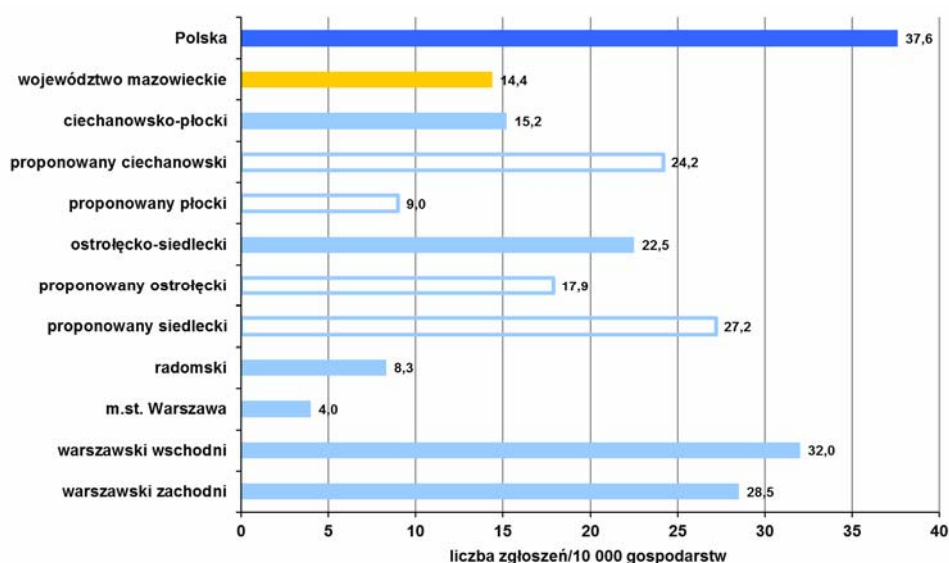

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

5.5. Internet

Ważnym elementem infrastruktury technicznej, wpływającym na rozwój społeczno-gospodarczy, jest dostęp do szerokopasmowego Internetu. Brak jest danych statystycznych dotyczących ww. zagadnienia, dlatego też przeanalizowano liczbę zgłoszeń o braku dostępu do stacjonarnego szerokopasmowego Internetu (*Wykres 70*), umieszczoną na stronie internetowej Urzędu Komunikacji Elektronicznej (według stanu na dzień 20 czerwca 2012 roku). Zgłoszenia te dotyczą konkretnych obszarów (w tym ulic), w których nie jest świadczona usługa szerokopasmowego dostępu do Internetu, a wystąpiła potrzeba w tym zakresie. Oznacza to, że obszarów bez dostępu do Internetu może być więcej, jednak zamieszkująca je ludność nie zgłasza potrzeb w tym zakresie.

Wykres 70. Liczba zgłoszeń o braku dostępu do szerokopasmowego Internetu w 2012 roku

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie danych Urzędu Komunikacji Elektronicznej

W województwie mazowieckim średni wskaźnik liczby zgłoszeń o braku dostępu do Internetu na 10 000 gospodarstw domowych wynosił 14,4 i był niższy niż w kraju (37,6). Najmniej zgłoszeń odnotowano w podregionie m.st. Warszawa, natomiast najwięcej w podregionie warszawskim wschodnim. W przypadku proponowanego podziału podregionów ciechanowsko-płockiego oraz ostrołęcko-siedleckiego na odrębne jednostki, znaczna różnica uwidacznia się pomiędzy podregionem ciechanowskim (24,2) i płockim (9), oraz podregionem siedleckim (27,2) i ostrołęckim (17,9).

Analiza wyposażenia w podstawową infrastrukturę techniczną w latach 2004-2010 wykazała, że:

- występują duże różnice pomiędzy terenami miejskimi i wiejskimi w udziale ludności korzystającej z sieci wodno-kanalizacyjnej i gazowej oraz w zużyciu energii elektrycznej na mieszkańca;
- w latach 2004-2010 zanotowano niewielką tendencję do zmniejszania powyższych różnic, bowiem nastąpił wyraźnie większy przyrost udziału ludności wiejskiej korzystającej z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej oraz z oczyszczalni ścieków w porównaniu do analogicznych przyrostów na terenach miejskich;
- podregion m.st. Warszawa w stosunku do terenów miejskich pozostałych podregionów osiąga:
 - najlepsze wskaźniki dotyczące udziału korzystających z sieci gazowych i ciepłowniczych oraz zgłoszeń o braku dostępu do szerokopasmowego Internetu,
 - najniższy wskaźnik dotyczący udziału ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków,
 - w latach 2004-2010 najniższy przyrost ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej, największy spadek udziału ludności korzystającej z sieci gazowej oraz zużycia energii;
- w pozostałych podregionach zwraca uwagę:
 - wyraźnie niższy niż na terenach miejskich województwa stopień rozwoju gospodarki wodno-ściekowej oraz wyraźnie większa liczba zgłoszeń o braku dostępu do Internetu na terenach miejskich podregionów podwarszawskich,
 - niski stopień skanalizowania oraz stopień rozwoju sieci gazowej na terenach wiejskich podregionów: ciechanowsko-płockiego, ostrołęcko-siedleckiego,
 - wyraźnie wyższe zużycie energii elektrycznej niskiego napięcia w podregionach: warszawskim zachodnim i warszawskim wschodnim (tereny miejskie i wiejskie),
 - w latach 2004-2010 duża dynamika wzrostu ludności korzystającej z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej oraz z oczyszczalni ścieków w podregionach podwarszawskich.

6. PRZESTRZENNE ZRÓŻNICOWANIE SYSTEMÓW TRANSPORTOWYCH

W celu wykazania zróżnicowania poziomu rozwoju systemów transportowych w podregionach NTS-3 województwa mazowieckiego przeanalizowano:

- układ głównych systemów drogowo-kolejowych oraz infrastrukturę lotnictwa cywilnego w aspekcie wewnętrznej spójności komunikacyjnej podregionów, powiązań ze stolicą województwa oraz krajowym i międzynarodowym systemem transportowym,
- dostępne wskaźniki w zakresie gęstości sieci kolejowej oraz dróg publicznych.

Mapa 3. Główny system transportowy województwa mazowieckiego

Źródło: opracowanie własne MBPR

Na obszarze województwa mazowieckiego – w podregionie m.st. Warszawa – krzyżują się 4 europejskie korytarze transportowe (*Mapa 3*):

- K I Helsinki – Warszawa – prowadzący do stolicy województwa przez podregiony: ostrołęcko-siedlecki (na granicy proponowanych podregionów: ostrołęckiego i siedleckiego) i warszawski wschodni,
- K II Berlin – Moskwa – przebiegający przez podregiony: warszawski zachodni, m.st. Warszawa, warszawski wschodni oraz ostrołęcko-siedlecki (proponowany siedlecki),
- K VI Gdańsk – Bratysława – wyznaczony w podregionach: ciechanowsko-płockim (proponowanym ciechanowskim), warszawskim wschodnim, m.st. Warszawa, warszawskim zachodnim,
- korytarz KA Gdańsk – Konstanca/Odessa (postulowany) – zlokalizowany w podregionach: ciechanowsko-płockim, m.st. Warszawa i warszawskim wschodnim.

Przez Mazowsze przebiegają ponadto trzy korytarze ponadregionalne i regionalne:

- Warszawa – Radom – Kraków – realizujący bezpośrednie powiązania podregionów: radomskiego i warszawskiego zachodniego z Warszawą i krajowym systemem transportowym,
- Warszawa – Płock – realizujący powiązania stolicy z podregionem ciechanowsko-płockim (proponowanym płockim),
- Piotrków Trybunalski – Radom – Puławy – łączący podregion radomski z krajowym i międzynarodowym układem transportowym na kierunku wschód – zachód.

W Warszawie zlokalizowane jest centralne lotnisko cywilne Polski – Lotnisko Chopina, realizujące połączenia krajowe i międzynarodowe, które jest jedynym lotniskiem cywilnym na Mazowszu. W 2010 roku rozpoczęto realizację drugiego – Mazowieckiego Portu Lotniczego Warszawa-Modlin o statusie lotniska regionalnego, zlokalizowanego w Nowym Dworze Mazowieckim (podregion warszawski wschodni).

Wyżej wymieniony układ głównych elementów infrastruktury transportowej na Mazowszu zapewnia bardzo dobre powiązania komunikacyjne w układzie regionalnym, krajowym i międzynarodowym, przede wszystkim m.st. Warszawie oraz podregionom: warszawskiemu wschodniemu i warszawskiemu zachodniemu.

Cechą podregionów: ciechanowsko-płockiego i ostrołęcko-siedleckiego jest niska komunikacyjna spójność wewnętrzna. Główne ośrodki miejskie proponowanych podregionów: Ciechanów i Płock oraz Ostrołęka i Siedlce są lepiej skomunikowane z Warszawą niż wzajemnie ze sobą, co jest szczególnie odczuwalne w podregionie ostrołęcko-siedleckim rozdzielonym funkcjonalnie przez rzekę Bug.

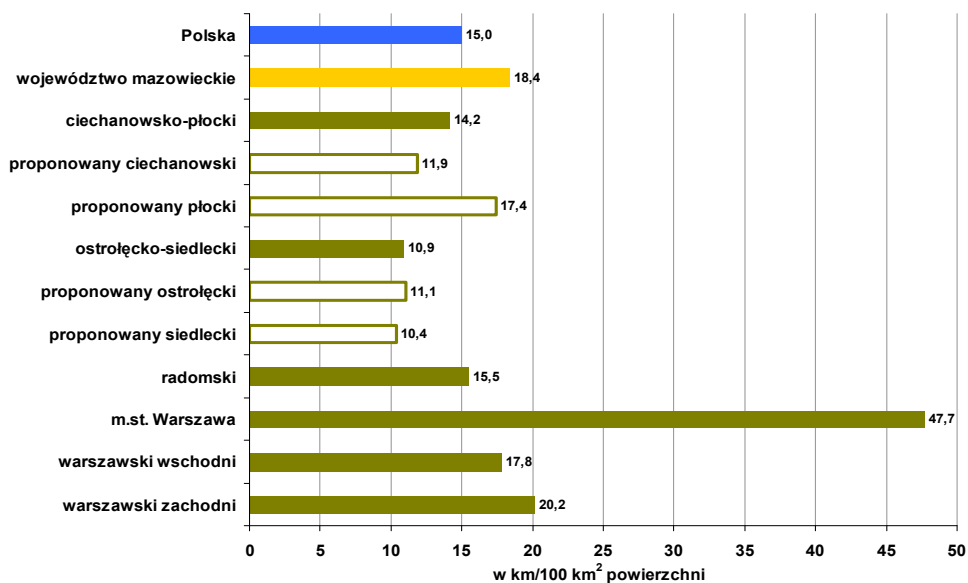
Największą wewnętrzną barierą komunikacyjną na Mazowszu jest jednak rzeka Wisła – szczególnie na pozbawionym przepraw mostowych odcinku stanowiącym granicę pomiędzy podregionami: warszawskim wschodnim i radomskim.

W roku 2011 sieć kolejową województwa mazowieckiego tworzyło 1709 km eksploatowanych linii normalnotorowych, w większości zelektryfikowanych (1412 km). W latach 2004-2011 długość eksploatowanych linii kolejowych ulegała niewielkim wahaniom. Sieć kolejowa województwa jest słabo rozwinięta – wskaźnik gęstości linii kolejowych w roku 2011 wynosił 4,8 km/100 km² (Polska – 6,5 km/100 km²).

Sieć drogową Mazowsza w roku 2011 tworzyło 53 177 km dróg publicznych, z czego 65% (34 588 km) posiadało twardą nawierzchnię. Wskaźnik gęstości dróg publicznych o twardej nawierzchni wynosił na Mazowszu 97,3 km/100 km² (Polska – 89,7 km/100 km²) i był wyższy niż w roku 2004 (Mazowsze – 81,0 km/100 km², Polska – 80,6 km/100 km²).

Z uwagi na brak danych dotyczących gęstości dróg krajowych i wojewódzkich w układzie podregionów w roku 2011, analizę zróżnicowania wskaźnika podstawowego układu drogowego w województwie przeprowadzono dla roku 2008 (*Wykres 71*). Gęstość dróg krajowych i wojewódzkich na Mazowszu wynosiła 18,4 km/km² i była wyższa od średniej w kraju (15,0 km/km²). Najmniejsze wartości tego wskaźnika występowały w podregionie ostrołęcko-siedleckim. W układzie proponowanych podregionów różnice pomiędzy podregionami ostrołęckim i siedleckim były znikome, większe zróżnicowanie zauważalne było pomiędzy podregionami: ciechanowskim i plockim (z korzyścią dla plockiego).

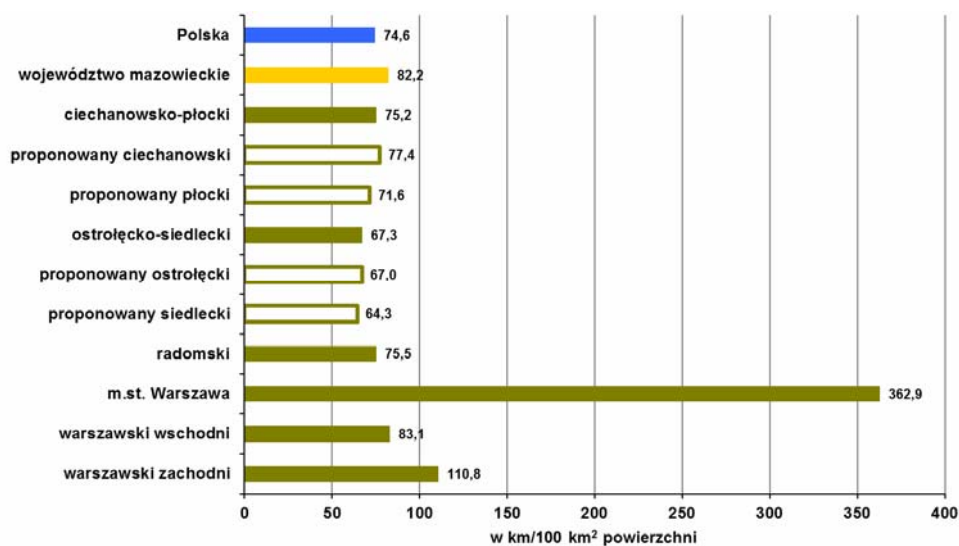
Wykres 71. Gęstość dróg krajowych i wojewódzkich w 2008 roku

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie BDL oraz danych zarządców dróg: GDDKiA i MZDW

Podstawową sieć drogową Mazowsza uzupełniają drogi powiatowe i gminne. Analizę wskaźnika gęstości tych dróg w roku 2011 ilustruje *Wykres 72*. Najniższym wskaźnikiem gęstości dróg powiatowych i gminnych charakteryzuje się podregion ostrołęcko-siedlecki, przy czym brak jest istotnych różnic w wielkości tego wskaźnika w proponowanych podregionach: ostrołęckim i siedleckim.

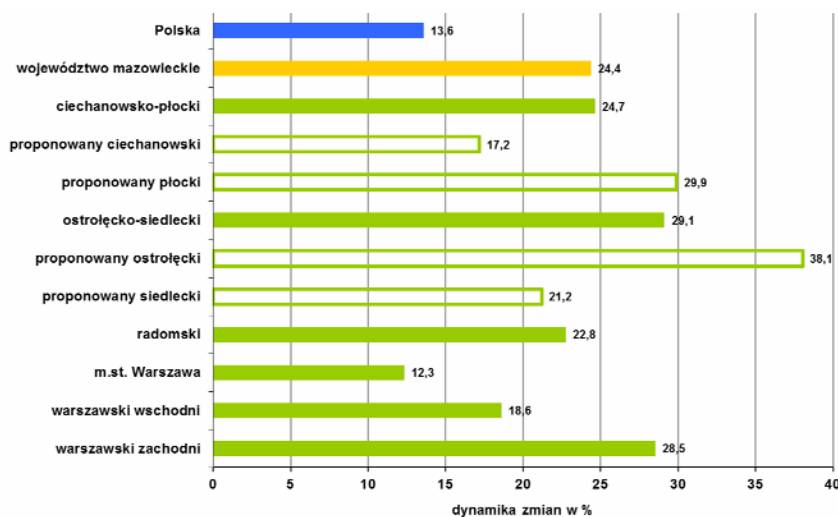
Wykres 72. Gęstość dróg powiatowych i gminnych o nawierzchni twardej w 2011 roku

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Dynamikę zmian wskaźnika gęstości dróg powiatowych i gminnych o nawierzchni twardej w latach 2004-2011 ilustruje *Wykres 73*. Najwyższy wzrost tego wskaźnika nastąpił w podregionie ostrołęcko-siedleckim (w proponowanym podregionie ostrołęckim prawie dwukrotnie wyższy niż w siedleckim). Również podregion ciechanowsko-płocki charakteryzuje się znacznym wzrostem gęstości dróg powiatowych i gminnych o nawierzchni twardej (w proponowanym podregionie płockim dynamika zmian jest prawie dwukrotnie wyższa niż w ciechanowskim).

Wykres 73. Zmiany gęstości dróg powiatowych i gminnych o nawierzchni twardej w latach 2004-2011

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Analiza głównych systemów transportowych przeprowadzona na poziomie podregionów wykazała, że:

- podregion m.st. Warszawa wyróżnia się najlepszymi powiązaniem komunikacyjnymi (zarówno w układzie regionalnym, jak również krajowym i międzynarodowym) oraz najwyższymi wskaźnikami gęstości dróg publicznych;
- wśród pozostałych podregionów widoczne jest zróżnicowanie wielkości wskaźnika gęstości dróg publicznych - największe wartości występują w podregionie warszawskim zachodnim, najmniejsze w ostrołęcko-siedleckim;
- analiza przeprowadzona pod kątem zróżnicowania wewnętrznego podregionów ciechanowsko-płockiego i ostrołęcko-siedleckiego wykazała, że:
 - ww. podregiony nie są spójne komunikacyjnie, proponowane podregiony: ciechanowski i płocki oraz ostrołęcki i siedlecki są lepiej skomunikowane z Warszawą niż wzajemnie ze sobą, co jest szczególnie odczuwalne w podregionie ostrołęcko-siedleckim rozdzielonym funkcjonalnie przez rzekę Bug,
 - w podregionie ciechanowsko-płockim w wyniku proponowanego podziału podregion płocki będzie miał wyższy wskaźnik gęstości dróg krajowych i wojewódzkich niż podregion ciechanowski, natomiast w przypadku dróg powiatowych i gminnych układ wskaźników będzie odwrotny;
 - w podregionie ostrołęcko-siedleckim proponowany podział ujawnia jedynie niewielkie różnice wskaźników gęstości dróg – zarówno układu podstawowego (drogi krajowe i wojewódzkie), jak i uzupełniającego (drogi powiatowe i gminne);
- największą barierą komunikacyjną pomiędzy podregionami NTS-3 na Mazowszu jest rzeka Wisła na granicy podregionów: warszawskiego wschodniego i radomskiego.

7. PRZESTRZENNE ZRÓŻNICOWANIE SYTUACJI FINANSOWEJ JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

Budżety jednostek samorządu terytorialnego (jst), oprócz szczegółowych danych dotyczących dochodów i wydatków, pośrednio dostarczają również informacji o potencjale gospodarczym i aktywności ich mieszkańców, gdyż jednym ze źródeł dochodów własnych jst są udziały we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych i prawnych, od podatników zamieszkałych na obszarze jst bądź posiadających siedzibę na jej obszarze. Analiza budżetów obejmuje lata 2006-2011, gdyż tylko dla tego okresu dostępne są zestawienia GUS dotyczące środków unijnych uzyskanych przez samorządy na inwestycje. Większość jst realizuje inwestycje raz na kilka lat, ponieważ są one dużym obciążeniem finansowym dla ich budżetów. Przyjęcie okresu kilkuletniego stwarza większe szanse obiektywnej oceny wydatków inwestycyjnych jst.

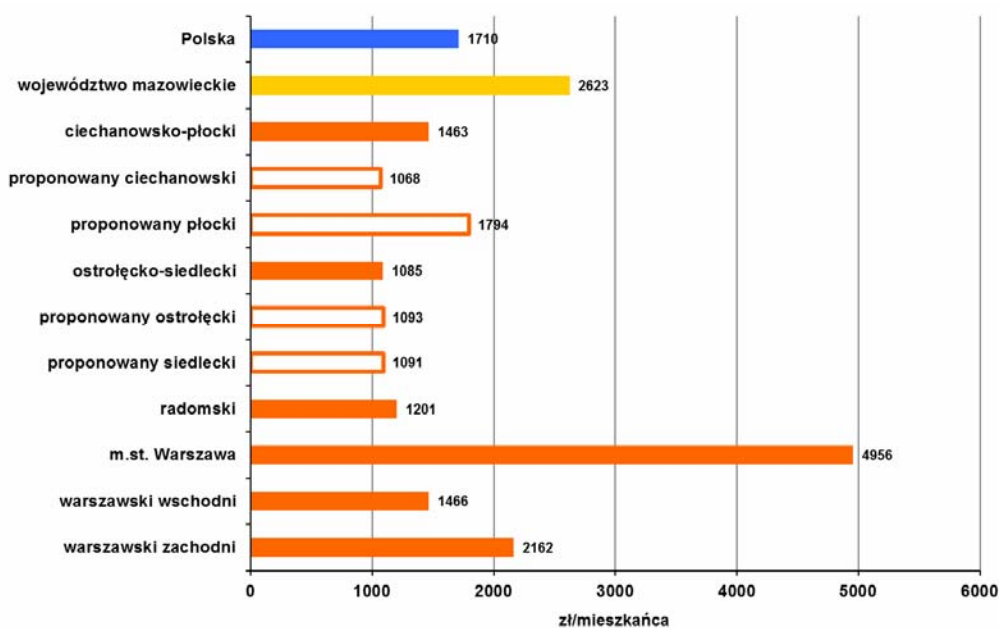
Dochody gmin i miast na prawach powiatu oraz dochody powiatów rozpatrywano łącznie, gdyż ułatwia to przeprowadzenie analizy, w szczególności porównanie podregionu m.st. Warszawa (stanowiącego 1 gminę, 1 powiat i 1 podregion) z pozostałymi podregionami. Miasta na prawach powiatu, mimo że realizują zadania przypisane gminom i powiatom oraz uzyskują z tego tytułu przysługujące im dochody, sporządzają tylko 1 budżet, uwzględniony w statystyce w zestawieniach dotyczących gmin i miast na prawach powiatu.

7.1. Dochody własne

W analizowanym okresie wystąpiły bardzo duże dysproporcje w wysokości średniorocznych dochodów własnych gmin i powiatów na mieszkańca, uzyskanych przez poszczególne podregiony. Najwyższy wskaźnik odnotowano w podregionie m.st. Warszawa. Był on prawie dwukrotnie wyższy niż w województwie mazowieckim oraz prawie trzykrotnie wyższy niż w Polsce. Różnica pomiędzy podregionem m.st. Warszawa a pozostałymi podregionami była bardzo duża, bo drugi pod względem wysokości dochodów własnych podregion warszawski zachodni uzyskał wskaźnik ponad dwukrotnie niższy. Najniższe dochody własne na mieszkańca osiągnęły podregiony ostrołęcko-siedlecki oraz radomski. W proponowanym podziale na podregiony zaobserwowano wyraźną różnicę pomiędzy proponowanymi podregionami: ciechanowskim i plockim. Podregion plocki charakteryzował się znacznie korzystniejszym wskaźnikiem, wyższym o około 68% od proponowanego ciechanowskiego. Nie odnotowano natomiast istotnej różnicy w wysokości analizowanego wskaźnika pomiędzy proponowanym podregionem ostrołęckim i siedleckim (*Wykres 74*).

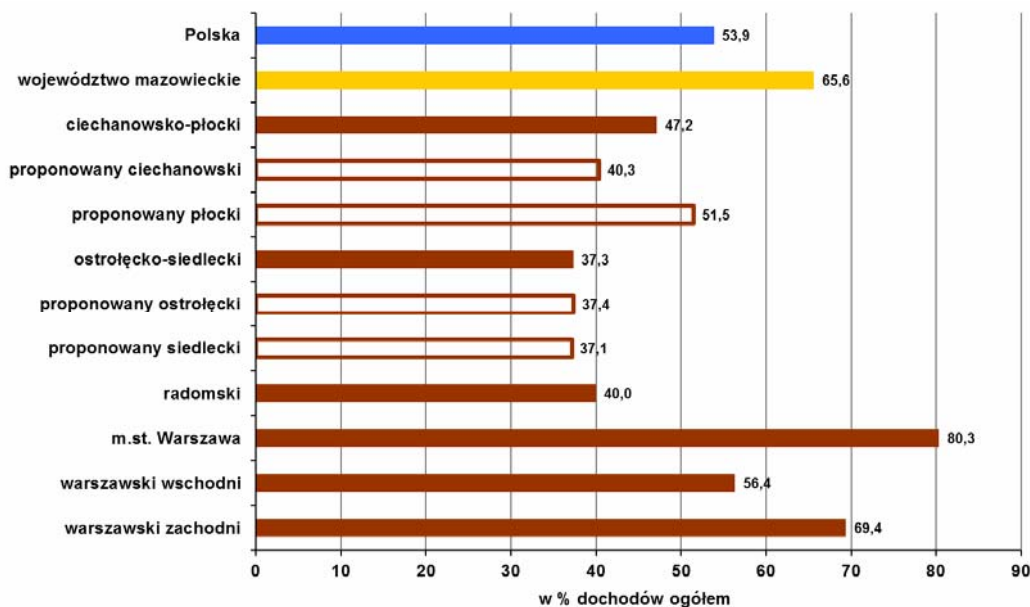
Pod względem udziału dochodów własnych w dochodach ogółem wyróżniał się również podregion m.st. Warszawa, który osiągnął wskaźnik wyższy od średniej krajowej (o 26,4 pkt. proc.) i wojewódzkiej (o 14,7 pkt. proc.). Dochodami wyższymi od średniej krajowej i wojewódzkiej, ale znacznie niższymi niż podregion m.st. Warszawa charakteryzował się podregion warszawski zachodni. Najniższym udziałem dochodów własnych w dochodach ogółem cechowały się podregiony peryferyjne, a w szczególności ostrołęcko-siedlecki i radomski. W porównaniu do podregionu m.st. Warszawa różnice te były bardzo duże i wynosiły kolejno 43 pkt. proc. i 40,3 pkt. proc. W przewidzianych do podziału podregionach duże dysproporcje w wysokości osiągniętego wskaźnika wystąpiły w podregionie ciechanowsko-plockim, gdzie proponowany podregion plocki o 11,2 pkt. proc. przewyższał proponowany ciechanowski. Podregion ostrołęcko-siedlecki pod tym względem był stosunkowo jednolity, a różnica pomiędzy proponowanymi podregionami ostrołęckim i siedleckim wynosiła tylko 0,3 pkt. proc. (*Wykres 75*).

Wykres 74. Średnioroczne dochody własne budżetów gmin i powiatów w latach 2006-2011

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Wykres 75. Średnioroczny udział dochodów własnych budżetów gmin i powiatów w latach 2006-2011

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

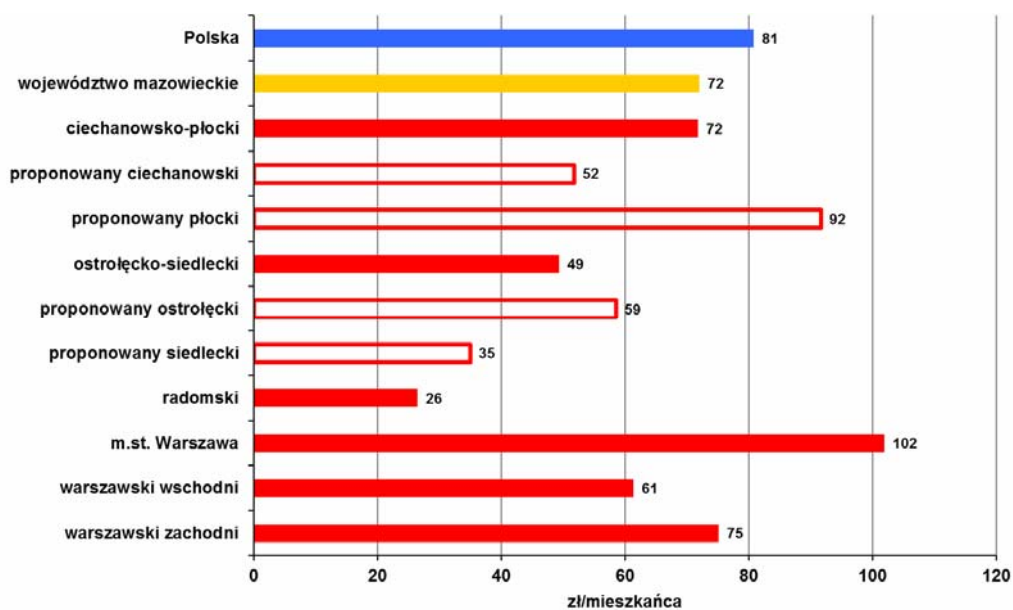
7.2. Środki z budżetu UE uzyskane na inwestycje

Pula środków finansowych uzyskana przez jst na inwestycje z budżetu UE w głównej mierze zależała od posiadanych własnych środków finansowych oraz skuteczności samorządów terytorialnych w ich pozyskiwaniu. Absorpcja środków unijnych w województwie mazowieckim była znacznie gorsza niż w kraju. W województwie mazowieckim środki uzyskane z budżetu UE na finansowanie inwestycji w przeliczeniu na 1 mieszkańca wynosiły 72 zł, podczas gdy w kraju wskaźnik ten był o ponad 10% wyższy. W przekroju aktualnych

podregionów, podobnie jak w przypadku wyżej analizowanych zagadnień, wartości najwyższe, wyższe od średniej wojewódzkiej i krajowej osiągnął podregion m.st. Warszawa. Stosunkowo wysokimi wskaźnikami, w granicach średniej krajowej, charakteryzowały się podregiony warszawski zachodni i warszawski wschodni. Najmniejsze dofinansowanie uzyskał podregion radomski, prawie czterokrotnie mniejsze niż podregion m.st. Warszawa i prawie dwukrotnie mniejsze niż należący do najłabszych pod tym względem podregion ostrołęcko-siedlecki. Zaobserwowano wyraźne dysproporcje w podregionie ciechanowsko-płockim, gdzie dofinansowanie inwestycji w proponowanym podregionie płockim o blisko 80% było wyższe niż w ciechanowskim. Środki uzyskane z budżetu UE na inwestycje w podregionie płockim były tylko około 10% niższe niż w podregionie m.st. Warszawa. Niewątpliwy wpływ na tę sytuację miało miasto Płock i gminy położone w jego otoczeniu, które osiągnęły jedne z najwyższych wskaźników w województwie mazowieckim. Dochody własne na mieszkańca w Płocku kształtowały się na poziomie 2934,8 zł, natomiast wydatki inwestycyjne na mieszkańca wynosiły 1092 zł. Jeszcze wyższe wskaźniki osiągnęła gmina Słupno, kolejno 3530,4 zł i 1787,4 zł.

Dużym wewnętrznym zróżnicowaniem charakteryzował się również podregion ostrołęcko-siedlecki, gdzie proponowany podregion ostrołęcki o około 70% przewyższył siedlecki (*Wykres 76*).

Wykres 76. Średnioroczne środki uzyskane z budżetu UE przez gminy i powiaty na inwestycje w latach 2006-2009

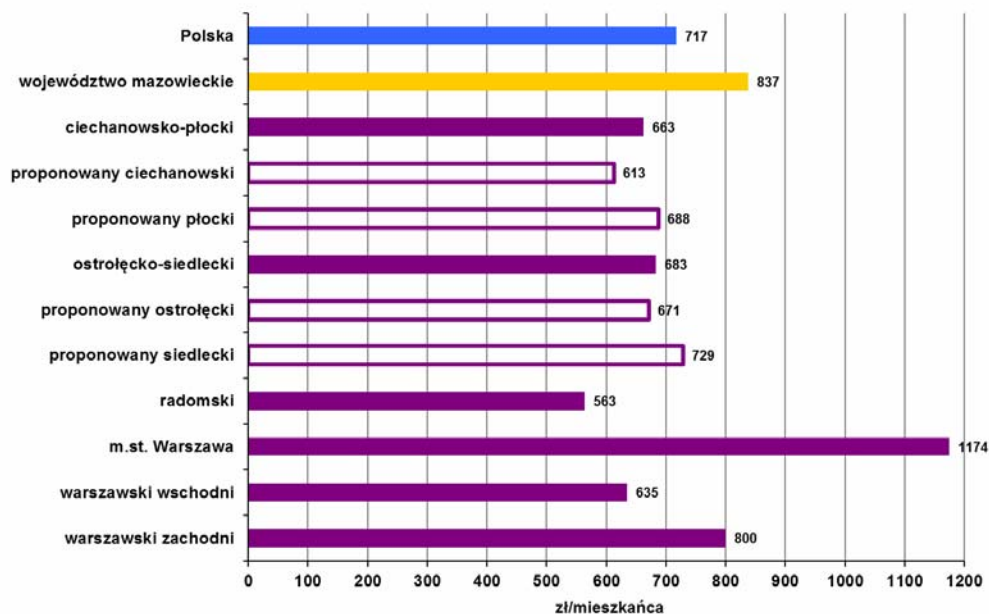

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

7.3. Wydatki majątkowe inwestycyjne

Wydatki inwestycyjne jst na mieszkańca w województwie nie są aż tak bardzo zróżnicowane, jak mogłyby wskazywać środki uzyskane z budżetu UE na inwestycje. Wyższym wskaźnikiem niż przeciętny w Polsce i na Mazowszu wyróżniał się podregion m.st. Warszawa. W podregionach peryferyjnych oraz w podregionie warszawskim wschodnim wskaźniki kształtowały się poniżej średniej krajowej. Różnice pomiędzy podregionami proponowanymi nie były aż tak duże, jak w przypadku uzyskanych środków unijnych na inwestycje. Wydatki inwestycyjne na mieszkańca w podregionie płockim były o ponad 12% wyższe niż w podregionie ciechanowskim, a w podregionie siedleckim o około 9% wyższe niż w ostrołęckim (*Wykres 77*).

Wykres 77. Średnioroczne wydatki inwestycyjne budżetów gmin i powiatów w latach 2006-2011

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie BDL

Analiza budżetów gmin i powiatów województwa mazowieckiego wykazała, że:

- zdecydowanie najkorzystniejszymi wskaźnikami, znacznie przekraczającymi średnią wojewódzką i krajową, charakteryzuje się podregion m.st. Warszawa;
- stosunkowo dobra sytuacja ma miejsce w podregionie warszawskim zachodnim gdzie analizowane wskaźniki są wyższe od średniej krajowej bądź bardzo do niej zbliżone;
- z podregionów peryferyjnych wyróżnia się podregion ciechanowsko-płocki, charakteryzujący się bardzo dużym wewnętrznym zróżnicowaniem; proponowany podregion płocki osiągnął wskaźniki znacznie wyższe niż ciechanowski, zbliżone do centralnych podregionów województwa;
- różnice pomiędzy proponowanymi podregionami: ostrołęckim i siedleckim są znacznie mniejsze niż ma to miejsce w przypadku podregionów: płockiego i ciechanowskiego, niemniej jednak rysuje się pewna przewaga proponowanego ostrołęckiego nad siedleckim, głównie w zakresie uzyskanych środków unijnych;
- sytuacja w podregionie radomskim jest podobna do występującej w proponowanych podregionach: ciechanowskim, ostrołęckim i siedleckim; niepokojącym zjawiskiem jest bardzo niskie wykorzystanie środków unijnych.

8. PRZESTRZENNE ZRÓŻNICOWANIE WYKORZYSTANIA FUNDUSZY UNIJNYCH

W latach 2004-2012 beneficjenci z województwa mazowieckiego mogli uzyskać środki unijne na finansowanie inwestycji między innymi w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego 2004-2006, Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2007-2013 oraz Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013. O ile finansowanie inwestycji w ramach ZPORR jest już zakończone, to z RPO WM oraz PO KL jest w trakcie realizacji. Różny jest również stopień wykorzystania funduszy w ramach poszczególnych działań. W przeprowadzonej analizie w przypadku RPO WM i PO KL operuje się liczbą podpisanych umów i umowną kwotą dofinansowania, która ze względów obiektywnych (np. rezygnacja beneficjenta) może się zmienić. Dlatego też dane dotyczące tych programów należy traktować jako wstępne, ale pozwalające na uchwycenie procesów zachodzących w województwie mazowieckim. Podpisane umowy obejmują beneficjentów zameldowanych na terenie województwa mazowieckiego.

Dofinansowanie w ramach powyższych programów przedstawia *Tabela 3*.

Tabela 3. Dotacje z funduszy unijnych w podregionach województwa mazowieckiego

Wyszczególnienie	Kwota dofinansowania (mln zł)		
	ZPORR	RPO WM (stan na dzień 06.08.2010r.)	PO KL (stan na dzień 30.06.2012r.)
województwo mazowieckie	1416,5	5 506,7	1 751,5
ciechanowsko-płocki	169,4	890,4	179,6
proponowany ciechanowski	124,7	418,2	96,1
proponowany płocki	60,7	494,2	100,1
ostrołęcko-siedlecki	214,6	875,7	183,6
proponowany ostrołęcki	119,5	439,2	70,5
proponowany siedlecki	79,0	414,4	96,6
radomski	86,3	454,3	173,8
m.st. Warszawa	672,1	2 180,4	953,0
warszawski wschodni	155,1	535,0	142,3
warszawski zachodni	119,0	570,9	119,0

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie danych otrzymanych z Mazowieckiej Jednostki Wdrażania Programów Unijnych oraz Ministerstwa Rozwoju Regionalnego

8.1. Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego 2004-2006

Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR) współfinansowany był z zasobów Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) oraz Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS). Celem programu było między innymi: tworzenie warunków do wzrostu konkurencyjności regionów, przeciwdziałanie marginalizacji niektórych obszarów, sprzyjanie długofalowemu rozwojowi gospodarczemu oraz spójności ekonomicznej, społecznej i terytorialnej. Znaczna część środków w ramach ZPORR w województwie mazowieckim przeznaczona była na rozwiązywanie problemów wynikających z braku infrastruktury technicznej i społecznej oraz na ochronę środowiska przyrodniczego.

W rozbiciu na priorytety wdrażane w ramach ZPORR, zakres realizowanych projektów oraz kwota dofinansowania przedstawiają się następująco:

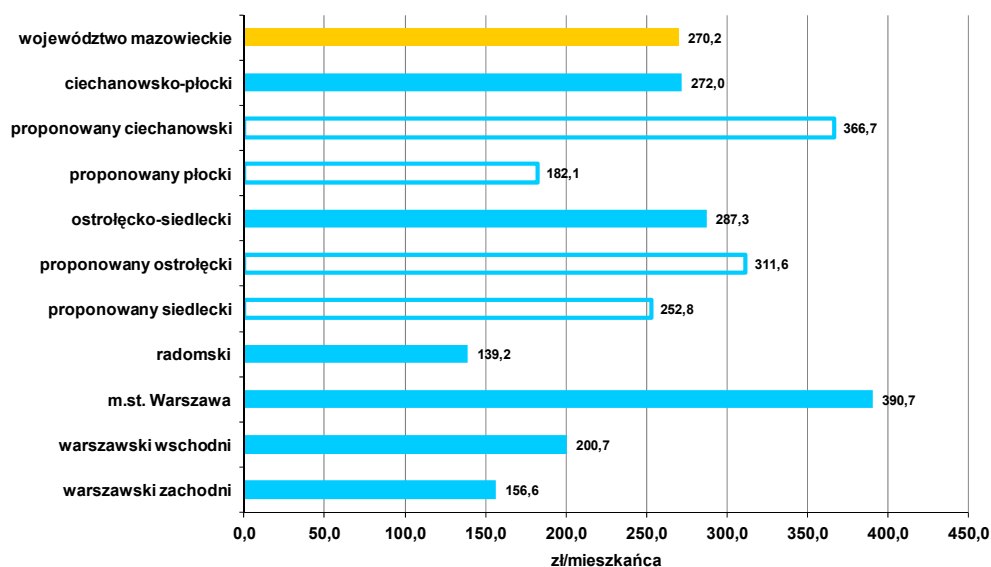
Priorytet I – *Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów*. Główne typy projektów realizowane w ramach tego priorytetu to: rozbudowa i modernizacja sieci drogowej, inwestycje w zakresie ochrony środowiska, poprawa jakości infrastruktury edukacyjnej i infrastruktury ochrony zdrowia, rozwój kultury i turystyki, upowszechnianie dostępu do Internetu oraz rozwój transportu publicznego. W ramach tego priorytetu zostały podpisane 163 umowy na kwotę 878,2 mln zł.

Priorytet II – *Wzmocnienie rozwoju zasobów ludzkich w regionach*. Projekty dotyczyły głównie: wspierania rozwoju kwalifikacji zawodowych, wyrównywania szans edukacyjnych poprzez programy stypendialne, wsparcie dla osób odchodzących z rolnictwa oraz wspierania zatrudnienia poprzez stymulowanie powstawania nowych mikroprzedsiębiorstw. Na realizację tych działań przeznaczono 202,3 mln zł i podpisano 558 umów.

Priorytet III – *Rozwój lokalny*. Projekty obejmowały przede wszystkim: wsparcie dla mikroprzedsiębiorstw, budowę i modernizację dróg, budowę sieci wodociągowych, kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków, a także wspomaganie infrastruktury edukacyjnej, sportowej oraz ochrony zdrowia. W ramach tego priorytetu podpisano 535 umów, a wartość dofinansowania wyniosła 336 mln zł.

Analiza wykorzystania przez beneficjentów środków w ramach ZPORR została przeprowadzona na podstawie listy podpisanych umów otrzymanej z Ministerstwa Rozwoju Regionalnego. Według otrzymanego zestawienia beneficjenci z Mazowsza uzyskali dotację w wysokości 1416,5 mln złotych. Wykorzystanie środków według podregionów przedstawia Tabela 3, z której wynika, że najwięcej funduszy uzyskał podregion m.st. Warszawa (47,4% środków uzyskanych przez Mazowsze), najmniej podregion radomski (6,1%).

Wykres 78. Dotacje w ramach ZPORR

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie wykazu podpisanych umów otrzymanego z Ministerstwa Rozwoju Regionalnego

Kwota dotacji w przeliczeniu na 1 mieszkańca w województwie kształtowała się na poziomie 270,2 zł. Najwyższe dofinansowanie ze środków unijnych uzyskał podregion m.st. Warszawa, w którym wskaźnik był o prawie 45% wyższy niż przeciętny na Mazowszu. Dofinansowaniem wyższym niż średnie w województwie charakteryzowały się również podregiony: ostrolęcko-siedlecki i ciechanowsko-płocki. Najgorsza sytuacja miała miejsce w podregionie radomskim, w którym dotacje były prawie dwukrotnie niższe niż przeciętne na Mazowszu.

Odnotowano bardzo dużą różnicę pomiędzy proponowanymi podregionami ciechanowskim i płockim. W podregionie ciechanowskim wartość wsparcia ze ZPORR w przeliczeniu na 1 mieszkańca była dwa razy wyższa niż w płockim. Różnice wewnętrzne w proponowanym do podziału podregionie ostrołęcko-siedleckim były znacznie mniejsze, a korzystniejszym wskaźnikiem charakteryzował się proponowany podregion ostrołęcki (*Wykres 78*).

8.2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013

W obecnym okresie programowania instrumentem realizacji polityki rozwoju regionu jest Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013 (RPO WM), finansowany z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Dane dotyczące RPO WM zostały uzyskane z Mazowieckiej Jednostki Wdrażania Programów Unijnych i przedstawiają liczbę podpisanych umów na dzień 6 sierpnia 2012 roku. W całym województwie w ramach tego programu zostały podpisane 1264 umowy o wartości ponad 8859,2 mln zł i kwocie dofinansowania 5506,7 mln zł. Wysokość dofinansowania w rozbiciu na podregiony przedstawia *Tabela 3*, z której wynika, że z aktualnych podregionów najwięcej środków finansowych otrzymał podregion m.st. Warszawa, stosunkowo dużo ciechanowsko-płocki oraz ostrołęcko-siedlecki, najmniej natomiast radomski.

W rozbiciu na priorytety realizowane w ramach RPO WM liczba podpisanych umów oraz zakres realizowanych projektów przedstawiają się następująco:

Priorytet I – Tworzenie warunków dla rozwoju potencjału innowacyjnego i przedsiębiorczości na Mazowszu. W ramach tego priorytetu podpisano 578 umów na kwotę 1185,1 mln zł. Udział tego priorytetu w ogólnej kwocie dofinansowania wyniósł 21,5%. Projekty dotyczyły głównie wdrożenia innowacyjnych technologii, podniesienia konkurencyjności przedsiębiorstw poprzez ich rozbudowę lub zakup nowoczesnych, innowacyjnych maszyn i urządzeń, przygotowania terenów pod działalność gospodarczą, wspieranie powiązań kooperacyjnych o znaczeniu regionalnym, promocję przedsiębiorców na targach i misjach gospodarczych oraz imprezach targowo-wystawienniczych oraz wsparcie rozwoju ośrodków o wysokim potencjale badawczym.

Priorytet II – Przyspieszenie e-Rozwoju Mazowsza. Podpisano 188 umów na kwotę 584,6 mln zł, co stanowiło 10,6% ogólnej kwoty dofinansowania. Projekty obejmowały między innymi: rozwój e-usług, modernizację systemu informatycznego, rozwój elektronicznej administracji w urzędach oraz zakup technologii informatycznych.

Priorytet III – Regionalny system transportowy. W ramach tego priorytetu podpisano 215 umów na kwotę 1980,6 mln zł. Na jego realizację przeznaczono najwięcej środków, prawie 36% ogólnej puli dofinansowania. Projekty obejmowały głównie budowę, przebudowę lub modernizację dróg wraz z towarzyszącą infrastrukturą oraz regionalny transport publiczny.

Priorytet IV – Środowisko, zapobieganie zagrożeniom i energetyka. Podpisano 91 umów, a kwota dofinansowania wyniosła 506,5 mln zł. Stanowiła ona 9,2% ogólnej puli dofinansowania. Realizowano projekty z zakresu: gospodarki wodno-ściekowej, gospodarki odpadami, zakupu samochodów oraz sprzętu ratowniczo-gaśniczego dla jednostek straży pożarnej, a także zwiększenia wykorzystania energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych.

Priorytet V – Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu. W ramach tego priorytetu podpisano 27 umów na łączną kwotę 231,3 mln zł (4,2% ogólnej kwoty dofinansowania). Środki te wykorzystane zostały m.in. na poprawę systemu transportu publicznego w miastach oraz odnowę obszarów zdegradowanych i zagrożonych marginalizacją.

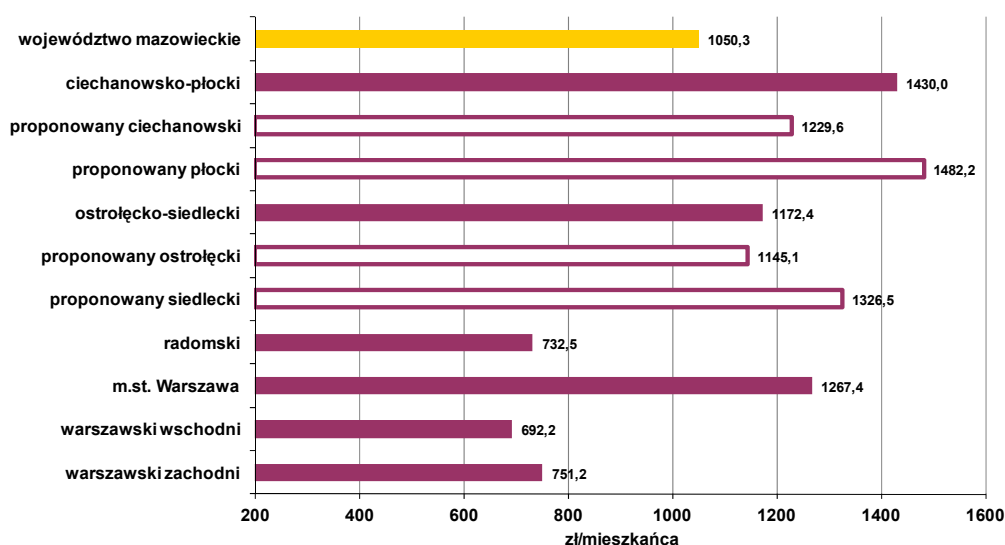
Priorytet VI – Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych. Zawarto 69 umów na kwotę 420,9 mln zł, co stanowi 7,6% ogólnej kwoty dofinansowania. Projekty realizowane

w ramach tego priorytetu dotyczyły głównie renowacji zabytków, rozbudowy centrów kultury i rekreacji oraz wsparcia dla obiektów noclegowych, a także rozwoju infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, w tym infrastruktury rowerowej.

Priorytet VII – Tworzenie i poprawa warunków dla rozwoju kapitału ludzkiego. W ramach priorytetu podpisano 96 umów na kwotę 597,6 mln zł (10,9% ogólnej kwoty). Uzyskane środki przeznaczone na poprawę dostępności i jakości opieki zdrowotnej, infrastruktury edukacyjnej oraz pomocy społecznej.

Wysokość dofinansowania z RPO w przeliczeniu na 1 mieszkańca, zgodnie z *Wykresem 79* w podregionach ciechanowsko-płockim, ostrołęcko-siedleckim oraz m. st. Warszawa była wyższa od średniej wojewódzkiej. W pozostałych podregionach dofinansowanie było znacznie niższe.

Wykres 79. Dotacje w ramach RPO WM 2007-2013

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie danych otrzymanych z Mazowieckiej Jednostki Wdrażania Programów Unijnych (stan na dzień 6 sierpnia 2012 roku)

Tabela 4 przedstawia dofinansowanie (w zł na mieszkańca) uzyskane w ramach poszczególnych Priorytetów RPO WM, w rozbiciu na podregiony aktualne i proponowane. Zgodnie z tą tabelą:

- dofinansowanie wyższe od średniej wojewódzkiej uzyskał podregion ciechanowsko-płocki (z wyjątkiem Priorytetu II),
- stosunkowo niskie dofinansowanie odnotowano w podregionach: radomskim, warszawskim wschodnim oraz warszawskim zachodnim (z wyjątkiem Priorytetu I). Niepokojące jest niewielkie wykorzystanie dotacji na rozwój potencjału innowacyjnego i przedsiębiorczości (Priorytet I) w podregionie radomskim, charakteryzującym się najwyższą stopą bezrobocia w województwie mazowieckim,
- najwyższe dofinansowanie w ramach Priorytetów I-III oraz najniższą wartość dofinansowania w przeliczeniu na mieszkańca w ramach Priorytetów IV-VI uzyskał podregion m.st. Warszawa,
- wystąpiły duże różnice wewnętrzne w poziomie dofinansowania w proponowanym do podziału podregionie ciechanowsko-płockim, a mianowicie: proponowany podregion płocki uzyskał znacznie wyższą kwotę dofinansowania w ramach Priorytetów I, V, VI i VII niż proponowany podregion ciechanowski, niższą natomiast w ramach pozostałych priorytetów. Różnice w ogólnej kwocie dofinansowania pomiędzy podregionem ostrołę-

kim i siedleckim nie były duże, ale w przypadku I, IV i VI priorytetu wyższe kwoty dofinansowania uzyskał podregion ostrołęcki, a w przypadku pozostałych priorytetów – siedlecki.

Tabela 4. Dotacje w ramach RPO WM 2007-2013 w podregionach województwa mazowieckiego, w podziale na priorytety

Wyszczególnienie	Priorytety						
	I	II	III	IV	V	VI	VII
	w złotych na 1 mieszkańca						
województwo mazowieckie	226,0	111,5	377,8	96,6	44,1	80,3	114,0
ciechanowsko-płocki	229,6	24,1	488,9	165,8	84,3	168,2	269,1
proponowany ciechanowski	55,0	35,8	610,5	194,2	25,7	84,6	223,8
proponowany płocki	376,4	19,1	305,9	120,7	131,1	227,8	301,2
ostrołęcko-siedlecki	219,6	69,3	343,0	264,3	57,1	73,9	145,2
proponowany ostrołęcki	261,7	32,8	304,2	291,0	36,9	91,4	127,1
proponowany siedlecki	199,6	113,9	429,9	264,9	91,1	64,6	162,4
radomski	154,8	11,8	236,5	88,6	76,2	47,2	117,6
m.st. Warszawa	273,2	267,2	568,9	13,3	25,4	41,7	77,7
warszawski wschodni	239,0	46,6	150,5	113,9	28,6	60,3	53,4
warszawski zachodni	167,7	19,6	234,7	52,7	30,5	149,2	96,9

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie danych otrzymanych z Mazowieckiej Jednostki Wdrażania Programów Unijnych (stan na dzień 6 sierpnia 2012 roku)

8.3. Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013

Celem Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013 (PO KL), współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego, jest umożliwienie pełnego wykorzystania potencjału zasobów ludzkich poprzez wzrost zatrudnienia, potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw i ich pracowników, podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa, zmniejszenie obszarów wykluczenia społecznego oraz wsparcie budowy struktur administracyjnych państwa.

Samorząd Województwa Mazowieckiego pełni rolę Instytucji Pośredniczącej dla czterech priorytetów realizowanych na szczeblu regionalnym:

- *Priorytet VI Rynek pracy otwarty dla wszystkich,*
- *Priorytet VII Promocja integracji społecznej,*
- *Priorytet VIII Regionalne kadry gospodarki,*
- *Priorytet IX Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach.*

Źródłem informacji dotyczących PO KL są dane uzyskane z Mazowieckiej Jednostki Wdrażania Programów Unijnych, przedstawiające stan na dzień 30 czerwca 2012 roku. Zgodnie z otrzymanym zestawieniem, podpisano 3287 umów, a kwota dofinansowania wynosiła 1751,5 mln zł. Największe dofinansowanie uzyskał podregion m.st. Warszawa (ponad 54,4% środków uzyskanych przez Mazowsze). Z pozostałych obszarów wyróżniały się podregiony peryferyjne, których udział był zbliżony i mieścił się w granicach od 9,9% w radomskim, 10,3% w ciechanowsko-płockim do 10,5% w ostrołęcko-siedleckim (Tabela 4).

W rozbiciu na priorytety wdrażane w ramach PO KL zakres realizowanych projektów oraz kwota dofinansowania przedstawiają się w poniższy sposób:

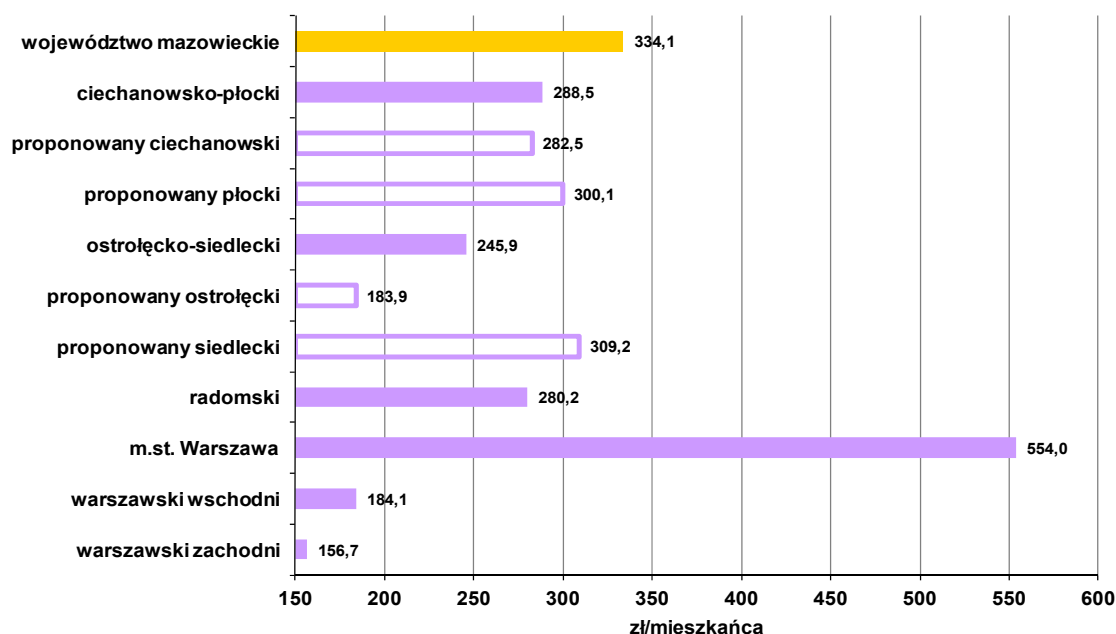
Priorytet VI Rynek pracy otwarty dla wszystkich. Projekty realizowane w ramach tego priorytetu dotyczą głównie wsparcia na rzecz samozatrudnienia, zakładania działalności gospodarczej, tworzenia warunków sprzyjających podnoszeniu zdolności do zatrudnienia osób bezrobotnych; szkolenia, doradztwa oraz usługi finansowo-prawne adresowane do osób chcących rozpocząć własną działalność gospodarczą. Na realizację tych zadań (231 umów) przeznaczono kwotę 217,4 mln zł, co stanowi około 12,4% kwoty dofinansowania w ramach analizowanych priorytetów.

Priorytet VII Promocja integracji społecznej. Projekty z zakresu tego priorytetu skierowane były na ułatwienie dostępu do rynku pracy osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym, eliminowanie różnego rodzaju barier (organizacyjnych, prawnych czy psychologicznych), szkolenia dla pracowników instytucji pomocy społecznej, którzy zajmują się pomocą osobom wykluczonym. Na realizację przeznaczono kwotę 435,9 mln zł (1015 umów), tj. około 24,9% kwoty dofinansowania w ramach analizowanych priorytetów.

Priorytet VIII Regionalne kadry gospodarki. Główne typy projektów to m.in. szkolenia dla pracowników, kursy przekwalifikowujące i usługi doradcze w zakresie wyboru nowego zawodu, poradnictwo zawodowe, pomoc w tworzeniu partnerstw. Na realizację tego priorytetu przeznaczono 496,7 mln zł (456 umów), co stanowi 28,4% środków przeznaczonych na dofinansowanie projektów w ramach analizowanych priorytetów.

Priorytet IX Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach ma na celu zmniejszanie nierówności w upowszechnianiu edukacji, w jakości usług edukacyjnych; podniesienie atrakcyjności i jakości kształcenia zawodowego oraz wzmocnienie rozwoju zawodowego, a także podnoszenie kwalifikacji nauczycieli. Większość podpisanych umów w ramach priorytetu dotyczyło organizacji przedszkoli na obszarach wiejskich, zajęć pozalekcyjnych dla uczniów, kursów językowych i komputerowych dla dzieci i dorosłych oraz szkoleń dla nauczycieli. Na realizację tych zadań przeznaczono kwotę 601,5 mln zł (1585 umów), co stanowi około 34,3% kwoty dofinansowania w ramach analizowanych priorytetów.

Wykres 80. Dotacje w ramach PO KL 2007-2013

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie danych otrzymanych z Mazowieckiej Jednostki Wdrażania Programów Unijnych (stan na dzień 30 czerwca 2012 roku)

Zdecydowanie najwyższym dofinansowaniem, w przeliczeniu na 1 mieszkańca charakteryzował się podregion m.st. Warszawa (*Wykres 80*). Stosunkowo wysokie wskaźniki odnotowano również w podregionach peryferyjnych, a w szczególności w ciechanowsko-płockim i radomskim. W podregionach przewidzianych do podziału największa różnica wewnętrzna wystąpiła w ostrołęcko-siedleckim, gdzie proponowany podregion siedlecki uzyskał o 68% środków więcej niż ostrołęcki. W przypadku proponowanych podregionów: płockiego i ciechanowskiego różnice są nieznaczne, ale korzystniejszy wskaźnik wystąpił w podregionie płockim.

Kwoty dofinansowania w poszczególnych podregionach w rozbiciu na analizowane priorytety, w przeliczeniu na 1 mieszkańca przedstawia *Tabela 5*, według której:

- najwyższym dofinansowaniem w ramach Priorytetu VI, VII i VIII charakteryzował się podregion m.st. Warszawa, najniższym natomiast podregiony podwarszawskie,
- w ramach Priorytetu IX najwyższymi wskaźnikami charakteryzowały się podregiony peryferyjne, szczególnie radomski i ciechanowsko-płocki,
- wystąpiły duże różnice wewnętrzne w poziomie dofinansowania w proponowanym do podziału podregionie ostrołęcko-siedleckim. Proponowany podregion siedlecki uzyskał znacznie wyższą kwotę dofinansowania w ramach wszystkich priorytetów, szczególnie w przypadku VIII Priorytetu przewaga ta jest 6-ciokrotna. Różnice w ogólnej kwocie dofinansowania pomiędzy podregionem ciechanowskim i płockim nie były duże, ale w przypadku VI i VIII Priorytetu wyższe kwoty dofinansowania uzyskał podregion płocki, a w przypadku Priorytetu VII i IX – ciechanowski.

Tabela 5. Dotacje w ramach PO KL 2007-2013 w podregionach województwa mazowieckiego, w podziale na priorytety

Podregiony	Priorytet VI	Priorytet VII	Priorytet VIII	Priorytet IX
	w złotych na 1 mieszkańca			
województwo mazowieckie	41,5	83,1	94,7	114,7
ciechanowsko-płocki	22,9	87,1	38,8	139,7
proponowany ciechanowski	19,0	98,6	21,5	143,4
proponowany płocki	23,5	83,3	62,6	130,7
ostrołęcko-siedlecki	16,9	83,7	33,4	111,9
proponowany ostrołęcki	12,6	67,5	9,1	94,7
proponowany siedlecki	24,7	94,5	55,8	134,1
radomski	14,8	83,1	20,9	161,5
m.st. Warszawa	103,0	108,0	236,6	106,3
warszawski wschodni	1,3	62,0	13,6	107,3
warszawski zachodni	4,2	44,5	22,4	85,6

Źródło: opracowanie własne MBPR na podstawie danych otrzymanych z Mazowieckiej Jednostki Wdrażania Programów Unijnych (stan na dzień 30 czerwca 2012 roku)

Przeprowadzona analiza wykorzystania funduszy unijnych wykazała bardzo duże zróżnicowanie na poziomie podregionów:

- najwyższą kwotę dofinansowania, w ramach analizowanych programów, uzyskał podregion m.st. Warszawa (ZPORR – 47%, RPO WM – 40%, POKL – ponad 54%),
- w przeliczeniu na 1 mieszkańca najwyższe dofinansowanie w ramach ZPORR oraz PO KL uzyskał podregion m.st. Warszawa, natomiast w ramach RPO WM – podregion ciechanowsko-płocki,
- podregiony: warszawski zachodni i warszawski wschodni charakteryzują się dość niskim wykorzystaniem funduszy unijnych – najwięcej w przeliczeniu na 1 mieszkańca pozyskały z RPO WM, a najmniej w ramach PO KL,
- wystąpiły różnice w wykorzystaniu środków unijnych w podregionach proponowanych do podziału:
 - w programach RPO WM i PO KL widoczna jest przewaga podregionu płockiego nad ciechanowskim oraz siedleckiego nad ostrołęckim,
 - w dofinansowaniu w ramach ZPORR sytuacja jest odwrotna, gdyż wyższe wskaźniki osiągnęły podregiony ciechanowski i ostrołęcki.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Analiza sytuacji społeczno-gospodarczej oraz rozwoju infrastruktury technicznej w podregionach województwa mazowieckiego, przeprowadzona w aktualnym i proponowanym podziale statystycznym regionu, wykazała duże dysproporcje w poziomie rozwoju poszczególnych obszarów województwa.

Pomimo że w analizowanym okresie Mazowsze zmniejszyło dystans w poziomie rozwoju gospodarczego względem średniego w Unii Europejskiej (PKB na 1 mieszkańca wzrósł z 77% przeciętnej UE-27 w 2004 roku do 89% w 2008 roku) oraz ugruntowała się jego pozycja jako lidera gospodarczego w Polsce (PKB na mieszkańca wzrósł o 5,4 pkt. proc. w stosunku do średniej krajowej, natomiast WDB na pracującego o 6,3 pkt. proc.), rozwój regionu następował nierównomiernie. Chociaż w latach 2004-2008 w każdym z podregionów odnotowano wzrost PKB na 1 mieszkańca w liczbach bezwzględnych, to w stosunku do średniego w województwie znaczącą poprawę odnotowano tylko w podregionie warszawskim zachodnim (o 3,3 pkt. proc.), a niewielki wzrost w m.st. Warszawa (o 1 pkt. proc.), ostrołęcko-siedleckim (o 0,7 pkt. proc.) i warszawskim wschodnim (o 0,3 pkt. proc.). W pozostałych podregionach nastąpił spadek: w ciechanowsko-płockim (o 6,2 pkt. proc.) i radomskim (o 2 pkt. proc.). Polaryzacja przestrzeni województwa pogłębiała się pomimo intensywnie prowadzonej przez samorząd regionu polityki wyrównywania dysproporcji rozwojowych, realizowanej m.in. przy pomocy środków finansowych z funduszy strukturalnych UE.

W wyniku szczegółowej analizy stwierdzono, że:

1. Głównym ośrodkiem koncentracji potencjału społeczno-gospodarczego Mazowsza jest podregion m.st. Warszawa. Udział tego podregionu w tworzeniu WDB województwa kształtuje się na poziomie około 60%, wartości brutto środków trwałych i nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach zatrudniających powyżej 9 osób – po około 66%, a w liczbie podmiotów gospodarczych – około 50%. W przeliczeniu na 1 mieszkańca PKB stanowił w tym podregionie aż około – 187%, WDB na zatrudnionego – 131%, a wartość

brutto środków trwałych i nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca około – 200% średniej wojewódzkiej.

2. Wśród istniejących podregionów statystycznych najniższym poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego charakteryzują się podregiony: radomski i ostrołęcko-siedlecki. Analizowane w nich wskaźniki są bardzo niskie i stanowią: PKB na 1 mieszkańca – 50%, WDB na zatrudnionego – 60%, a wartość brutto środków trwałych i nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca – około 30 % średniej wojewódzkiej. Stopa bezrobocia w tych podregionach jest znacznie wyższa niż w pozostałych – najwyższa w podregionie radomskim, kilkakrotnie przekraczająca stopę bezrobocia w podregionie m.st. Warszawa.
3. Wśród dwóch podregionów proponowanych do podziału na nowe jednostki statystyczne NTS-3 szczególnie duże wewnętrzne dysproporcje rozwoju występują w podregionie ciechanowsko-płockim. Proponowany podregion płocki charakteryzuje się znacznie wyższym, zbliżonym do centralnych podregionów Mazowsza, poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego niż proponowany podregion ciechanowski, osiągający wskaźniki porównywalne do podregionów: radomskiego i ostrołęcko-siedleckiego.
4. Duże dysproporcje dotyczą procesów demograficznych i osadniczych. Następuje systematyczny wzrost liczby ludności w podregionie m.st. Warszawa i podregionach podwarszawskich oraz spadek w pozostałych podregionach. W podregionach: warszawskim zachodnim, radomskim i proponowanym płockim przeważają procesy suburbanizacji obszarów wiejskich, w warszawskim wschodnim oraz proponowanym ciechanowskim i siedleckim zaawansowany jest proces depopulacji obszarów wiejskich. Niepokojącym zjawiskiem jest postępujący proces starzenia się ludności województwa, przejawiający się wzrostem udziału ludności w wieku poprodukcyjnym i spadkiem udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym, którego szczególnie nasilenie obserwuje się w podregionie m.st. Warszawa i podregionach peryferyjnych.

Stwierdzone dysproporcje rozwojowe uzasadniają konieczność prowadzenia zróżnicowanej polityki rozwoju w stosunku do poszczególnych obszarów województwa, przy efektywnym wykorzystywaniu wszelkich możliwości współfinansowania jej realizacji ze środków publicznych, w tym funduszy Unii Europejskiej. Wobec powyższego samorząd województwa powinien kontynuować działania mające na celu:

- zmianę przepisów *Ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego*, w zakresie dotyczącym zmniejszenia wpłat do budżetu państwa z przeznaczeniem na część regionalną subwencji (tzw. janosikowego), w wyniku której województwo mazowieckie traci znaczną część swoich dochodów,
- uzyskanie jak największej puli środków finansowych z Unii Europejskiej w przyszłym okresie programowania (w warunkach możliwości wykluczenia województwa mazowieckiego z korzystania z dotacji przeznaczonych na realizację celu 1 polityki spójności w związku z przekroczeniem progu pomocy strukturalnej dla regionów najuboższych – PKB *per capita* 75% przeciętnej w UE) poprzez zmianę kwalifikacji jednostek statystycznych NTS-2 w obrębie województwa lub zaliczenie Mazowsza do tzw. regionów przejściowych, które nadal będą wspierane w celu osiągnięcia konwergencji.

Ze względu na zasady prowadzenia polityki regionalnej w Unii Europejskiej, wydzielenie Warszawy jako jednostki NTS-2 jest niezwykle istotne. Agregacja danych w postulowanym podziale statystycznym województwa mazowieckiego zapewniłaby porównywalność wskaźników społeczno-gospodarczych na poziomie zarówno europejskim, jak i krajowym, i umożliwiła stosowanie właściwych instrumentów polityki regionalnej.

Z punktu widzenia polityki rozwoju regionu, prowadzonej przez samorząd województwa, korzystne byłyby także proponowane zmiany na poziomie NTS-3 – szczególnie podział wysoko zróżnicowanego pod względem społeczno-gospodarczym podregionu ciechanowsko-

płockiego (podregion ostrołęcko-siedlecki jest mniej spolaryzowany w tym zakresie, a przesłanki jego podziału wynikają głównie z kryteriów funkcjonalno-przestrzennych).

Podsumowując, należy podkreślić istniejące wysokie zróżnicowanie wielu czynników rozwojowych, także wewnątrz podregionów – zarówno obecnych, jak i postulowanych. W dalszych pracach nad aktualizacją dokumentów strategicznych i planistycznych samorządu województwa niezbędne jest przeprowadzenie szczegółowych analiz na poziomie powiatów (NTS-4) i gmin (NTS-5) w celu dokładnej delimitacji obszarów problemowych regionu i ich cech.

SŁOWNICZEK SKRÓTÓW

ARiMR – Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
BDL – Baza Danych Lokalnych
EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFS – Europejski Fundusz Społeczny
GDDKiA – Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad
m. – miasto
MBPR – Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie
MZDW – Mazowiecki Zarząd Dróg Wojewódzkich
NSP 2002 – Narodowy Spis Powszechny 2002
NUTS (ang.), NTS – Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych
PKB – produkt krajowy brutto
PO KL – Program Operacyjny Kapitał Ludzki
podregiony peryferyjne – na potrzeby opracowania do podregionów peryferyjnych zaliczono: radomski, ostrołęcko-siedlecki i ciechanowsko-płocki
podregiony centralne – na potrzeby opracowania do podregionów centralnych zaliczono: m.st. Warszawa, warszawski wschodni i warszawski zachodni
pkt. proc. – punkt procentowy
RPO WM – Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego
WDB – wartość dodana brutto
WPR – Wspólna Polityka Rolna
ZPORR – Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego

MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego, Samorząd Województwa Mazowieckiego, Warszawa 2010 (Uchwała Nr 165/10 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 11 października 2010 roku)

Propozycja Zarządu Województwa Mazowieckiego w sprawie zmiany granic jednostek statystycznych NTS-2 i NTS-3 w obrębie województwa mazowieckiego, 2009, załącznik do pisma znak: MBP.RR.RS-028/7/09 z dnia 10 listopada 2009 roku do Ministra Rozwoju Regionalnego

Strony internetowe:

<http://www.mrr.gov.pl>

<http://www.mazovia.pl>

<http://www.mazovia.eu>

http://www.mazowieckiuw.inhost.com.pl/index.php?umowy/podzial_regionalny

<http://www.stat.gov.pl>

http://www.stat.gov.pl/gus/eurostat_PLK_HTML.htm

<http://www.mapa.uke.gov.pl>

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database

AKTY PRAWNE

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego, 2004, Samorząd Województwa Mazowieckiego, Warszawa, Dz. Urz. Woj. Maz. z 2004 r. Nr 217, poz. 5811.

Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013, komunikat Ministra Rozwoju Regionalnego z dnia 26 października 2007 r. o podjęciu przez Komisję Europejską decyzji zatwierdzającej Program Kapitał Ludzki, Monitor Polski Nr 82, poz. 877.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013, 2007, decyzja Komisji Europejskiej z dnia 10 października 2007 roku, Uchwała Zarządu Województwa Mazowieckiego Nr 2283/89/07 z dnia 6 listopada 2007 roku.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie wprowadzenia Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS), Dz.U. z 2007 r. Nr 214, poz.1573 z późn. zm.

Rozporządzenia (WE) nr 1059/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 maja 2003 roku w sprawie ustalenia wspólnej klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS) (Dz.U. L 154 z 21.6.2003 z późn. zm.).

Strategia rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2020, 2006, Samorząd Województwa Mazowieckiego, Warszawa, Dz. Urz. Woj. Maz. z 2006 r. Nr 139, poz. 4590.

Uchwała 148/10 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 06 września 2010 r. w sprawie stanowiska Sejmiku Województwa Mazowieckiego dotyczącego modyfikacji podziału obszaru Województwa Mazowieckiego na jednostki statystyczne NTS-2 i NTS-3.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, Dz.U. z 2003 r. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.

Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa, Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1590 z późn. zm.

Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, Dz.U. z 2003 r. Nr 203, poz. 1966 z późn. zm.

Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego na lata 2004-2006, Dz.U. z 2004 r. Nr 166, poz. 1745 z późn. zm.

SPIS MAP

Mapa 1. Proponowany podział województwa mazowieckiego na regiony i podregiony statystyczne ...	8
Mapa 2. Wykształcone kierunki produkcji rolniczej w województwie mazowieckim na tle płatności w ramach Wspólnej Polityki Rolnej.....	48
Mapa 3. Główny system transportowy województwa mazowieckiego.....	72

SPIS TABEL

Tabela 1. Podstawowe dane dotyczące podziału województwa mazowieckiego na regiony i podregiony statystyczne (stan na dzień 31 grudnia 2011 roku)	6
Tabela 2. Podstawowe dane dotyczące proponowanego podziału województwa mazowieckiego na regiony i podregiony statystyczne (stan na dzień 31 grudnia 2011 roku)	9
Tabela 3. Dotacje z funduszy unijnych w podregionach województwa mazowieckiego.....	80
Tabela 4. Dotacje w ramach RPO WM 2007-2013 w podregionach województwa mazowieckiego, w podziale na priorytety	84
Tabela 5. Dotacje w ramach PO KL 2007-2013 w podregionach województwa mazowieckiego, w podziale na priorytety	86

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Zmiany liczby ludności w latach 2004-2011	10
Wykres 2. Przyrost rzeczywisty, przyrost naturalny oraz saldo migracji w latach 2004-2011	12
Wykres 3. Przyrost rzeczywisty i naturalny oraz saldo migracji w latach 2004-2007 i 2008-2011	13
Wykres 4. Zmiany struktury ludności według wieku w latach 2004-2010	14
Wykres 5. Struktura ludności według wieku w 2010 roku.....	15
Wykres 6. Wskaźnik feminizacji w grupie wiekowej 20-34 lata w 2010 roku.....	15
Wykres 7. Wskaźnik urbanizacji w 2011 roku.....	16
Wykres 8. Zmiany wskaźnika urbanizacji w latach 2004-2011	17
Wykres 9. Przeciętna wielkość miejscowości wiejskiej w 2009 roku	18
Wykres 10. Zmiany wielkości przeciętnej miejscowości wiejskiej w latach 2004-2009 (według liczby ludności)	18
Wykres 11. Zmiany gęstości zaludnienia w latach 2004-2011	19
Wykres 12. Gęstość zaludnienia w 2011 roku	20
Wykres 13. Liczba mieszkań oddanych do użytkowania w latach 2004-2011	20
Wykres 14. Zmiany liczby mieszkań oddanych do użytkowania w latach 2004-2007 i 2008-2011	21
Wykres 15. Pracujący (łącznie z rolnictwem indywidualnym) w 2010 roku.....	23
Wykres 16. Zmiany liczby pracujących (łącznie z rolnictwem indywidualnym) w latach 2005-2010. 24	

Wykres 17. Struktura pracujących (łącznie z rolnictwem indywidualnym) według sektorów ekonomicznych w 2010 roku (według PKD 2007).....	24
Wykres 18. Zmiany struktury pracujących (łącznie z rolnictwem indywidualnym) według sektorów w latach 2005-2010 (według PKD 2007).....	25
Wykres 19. Stopa bezrobocia w 2011 roku.....	26
Wykres 20. Zmiany stopy bezrobocia w latach 2004-2011	27
Wykres 21. Zmiany liczby bezrobotnych w latach 2004-2007 i 2008-2011.....	27
Wykres 22. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w 2011 roku	28
Wykres 23. Zmiany przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w latach 2004-2011.....	29
Wykres 24. Ludność z wykształceniem wyższym w 2002 roku	30
Wykres 25. PKB na mieszkańca w 2008 roku	32
Wykres 26. Zmiany PKB na mieszkańca w latach 2004-2008 w stosunku do średniej dla województwa mazowieckiego.....	32
Wykres 27. WDB na pracującego w 2008 roku	33
Wykres 28. Zmiany WDB na pracującego w latach 2004-2008 w stosunku do średniej dla województwa mazowieckiego.....	33
Wykres 29. Struktura WDB według sektorów ekonomicznych w 2008 roku (według PKD 2004)	34
Wykres 30. Zmiany struktury WDB według sektorów ekonomicznych w latach 2004-2008 (według PKD 2004).....	35
Wykres 31. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach w 2008 roku	36
Wykres 32. Zmiany wartości brutto środków trwałych na mieszkańca w latach 2004-2008	36
Wykres 33. Struktura wartości brutto środków trwałych według sektorów ekonomicznych w 2008 roku (według PKD 2004)	37
Wykres 34. Zmiany struktury wartości brutto środków trwałych według sektorów ekonomicznych w latach 2004-2008 (według PKD 2004).....	38
Wykres 35. Nakłady inwestycyjne w 2008 roku.....	38
Wykres 36. Zmiany nakładów inwestycyjnych na mieszkańca w latach 2004-2008.....	39
Wykres 37. Struktura nakładów inwestycyjnych według sektorów ekonomicznych w 2008 roku (według PKD 2004)	40
Wykres 38. Zmiany struktury nakładów inwestycyjnych w latach 2004-2008 (według PKD 2004) ..	40
Wykres 39. Podmioty gospodarcze w 2011 roku.....	41
Wykres 40. Zmiany liczby podmiotów gospodarczych w latach 2004-2011.....	42
Wykres 41. Spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego w 2011 roku	43
Wykres 42. Zmiany liczby spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego w latach 2004-2011	43
Wykres 43. Struktura podmiotów gospodarczych według sektorów ekonomicznych w 2009 roku (według PKD 2004)	44
Wykres 44. Zmiany struktury podmiotów gospodarczych według sektorów ekonomicznych w latach 2004-2009 (według PKD 2004).....	45
Wykres 45. Udział pracujących w rolnictwie w 2008 roku	46
Wykres 46. Średnia powierzchnia gospodarstwa objętego Wspólną Polityką Rolną w 2008 roku	47
Wykres 47. Suma płatności z tytułu Wspólnej Polityki Rolnej w przeliczeniu na 1ha UR w latach 2004-2009	47
Wykres 48. Produkcja sprzedana przemysłu w 2008 roku.....	49
Wykres 49. Zmiany produkcji sprzedanej w latach 2004-2008	50
Wykres 50. Struktura podmiotów gospodarczych sektora usługowego według sekcji PKD 2004 w 2009 roku.....	51
Wykres 51. Zmiany struktury podmiotów gospodarczych sektora usługowego według sekcji PKD w latach 2004-2009	52
Wykres 52. Liczba ludności przypadająca na 1 obiekt handlowy wielkopowierzchniowy w 2010 roku	53
Wykres 53. Miejsca noclegowe w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania w 2011 roku.....	55
Wykres 54. Zmiany liczby miejsc noclegowych w obiektach zbiorowego zakwaterowania w latach 2004-2011	56

Wykres 55. Noclegi udzielone turystom w obiektach zbiorowego zakwaterowania na 1000 mieszkańców w 2011 roku	57
Wykres 56. Zmiany liczby noclegów udzielonych turystom w obiektach zbiorowego zakwaterowania w latach 2004-2011	57
Wykres 57. Ludność korzystająca z sieci wodociągowej w 2010 roku	60
Wykres 58. Zmiany liczby ludności korzystającej z sieci wodociągowej w latach 2004-2010	61
Wykres 59. Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej w 2010 roku	61
Wykres 60. Zmiany liczby ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w latach 2004-2010	62
Wykres 61. Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w 2010 roku	63
Wykres 62. Zmiany liczby ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków w latach 2004-2010	64
Wykres 63. Ludność korzystająca z sieci gazowej w 2010 roku	65
Wykres 64. Zmiany liczby ludności korzystającej z sieci gazowej w latach 2004-2010	66
Wykres 65. Sprzedaż ciepła w 2010 roku	67
Wykres 66. Zmiany w sprzedaży ciepła na 1 mieszkańca w latach 2004-2010	67
Wykres 67. Zużycie energii elektrycznej (na niskim napięciu) w 2010 roku	68
Wykres 68. Zmiany zużycia energii elektrycznej (na niskim napięciu) w latach 2004- 2010	69
Wykres 69. Długość linii elektroenergetycznych 220 i 400 kV w 2008 roku	70
Wykres 70. Liczba zgłoszeń o braku dostępu do szerokopasmowego Internetu w 2012 roku	70
Wykres 71. Gęstość dróg krajowych i wojewódzkich w 2008 roku	74
Wykres 72. Gęstość dróg powiatowych i gminnych o nawierzchni twardej w 2011 roku	74
Wykres 73. Zmiany gęstości dróg powiatowych i gminnych o nawierzchni twardej w latach 2004-2011	75
Wykres 74. Średnioroczne dochody własne budżetów gmin i powiatów w latach 2006-2011	77
Wykres 75. Średnioroczny udział dochodów własnych budżetów gmin i powiatów w latach 2006-2011	77
Wykres 76. Średnioroczne środki uzyskane z budżetu UE przez gminy i powiaty na inwestycje w latach 2006-2009	78
Wykres 77. Średnioroczne wydatki inwestycyjne budżetów gmin i powiatów w latach 2006-2011 ...	79
Wykres 78. Dotacje w ramach ZPORR	81
Wykres 79. Dotacje w ramach RPO WM 2007-2013	83
Wykres 80. Dotacje w ramach PO KL 2007-2013	85

ABSTRACT

The study includes analysis of social and economic situation in mazovian voivodship in the years 2004-2009. The analysis is made in current statistical division of the region and also in division postulated by The Board of Mazovian Voivodship. The new division assumes separation Warsaw (current NUTS-3) as a second NUTS-2 unit within the borders of the voivodship and also division of the two peripheral regions (NUTS-3): ostrołęcko-siedlecki and ciechanowsko-płocki. Proposal of The Board of Mazovian Voivodship is connected with possibility to exclude the all region in next programming periods off using EU subsidies, allocated for realization of the first purpose of cohesion policy – convergence, as a result of exceeding by mazovian voivodship limit of structural support for the poorest regions (GDP per capita below 75% average in EU).

The analysis includes spatial diversity:

- demographic and colonize processes,
- social situation,
- economy,
- technical infrastructure,
- transport systems,
- financial situation of local government units,
- using EU funds,

and shows high disproportions in level and pace development between particular areas of mazovian voivodship. It has been found that:

- the main centre of concentration of social and economic potential in mazovian voivodship is the region of Warsaw,
- the lowest level of development have regions: radomski and ostrołęcko-siedlecki,
- among two regions, which are proposed to division into new statistical units, especially high internal disproportions of development are in ciechanowsko-płocki region.

This disproportions in mazovian voivodship show, that there is necessity of carrying diverse development policy for the particular areas of voivodship, with effective using all possibilities of subsidy from public funds, including EU funds. In the study, it has been proved that current statistical division of mazovian voivodship doesn't include enough social and economic diverse of region. Due to principles of carrying regional policy in EU, especially important is separation Warsaw as a NUTS-2 unit. Availability of data in postulated statistical division of mazovian voivodship could ensure comparability of social and economic indicators at the European and national levels and also enable using proper instruments of regional policy.